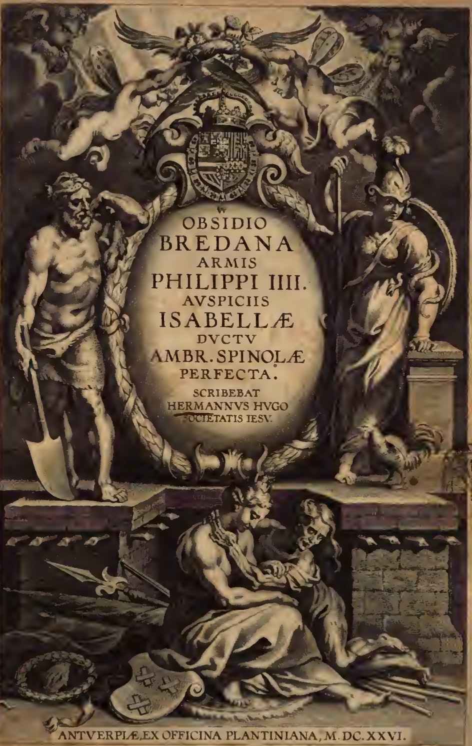

OBSIDIO
BREDANA
ARMIS
PHILIPPI IIII.
AVSPICIIS
ISABELLÆ
DVCTV
AMBR. SPINOLÆ
PERFECTA.
SCRIBEBAT
HERMANNVS HVGO
SOCIETATIS IESV.
ANTVERPIÆ, EX OFFICINA PLANTINIANA, M. DC. XXVI.

ISABELLAE
CLARAE EVGENIAE
HISPANIARVM
INFANTI
HEROINAE FORTISSIMAE,
VICTRICI,
MATRI PATRIAE.

EXIMIAE Regum animæ, excelſæque illæ mentes, ISABELLA SERENISSIMA, etſi res maximas abs ſe geſtas, conſuetudine quadam perpetuæ Maieſtatis, obliuiſci ſoleant; non inuitè tamen ad earum memoriam auditione ſubin-

de reuocantur. Eâ cogitatione auſus ſum belli Tui Bredani recentem admirandámque Victoriam CELSITVDINI TVAE memorare ſcribendo; vel eò lubentiùs, quòd, etſi Tua ea ſit, præcipuè tamen ſit DEI, Arbitri Pacis Bellíque. Ita ſentire Te, ſcio; quæ cùm Bredam veniſſes, non priùs Tibi feſtorum ignium hilaria, quàm DEO Victoriæ Auctori, Sacrum fieri permiſiſti. MVNIA quidem DVCIS GESSISTI, INGENS ANIMI, non dicam, FEMINA, ſed Heroina: atque vt Ambroſij in Te (quæ ille in victricem viduam Debboram) verba conferam; VIDVA POPVLOS REGIS, VIDVA DVCIS EXERCITVM, VIDVA DVCES ELIGIS, VIDVA BELLA DISPONIS. quæ omnia etſi inſolita maximáque in Te fuêre; tantæ tamen molis Victoria ſupra Tuas, imò ſupra hominum omnium vires fuit. Vtar publico noſtro hoſtiúmque Teſtimonio. Mauritius Arauſij Princeps, vir rarâ militiæ prudentiâ,

Tacitus de Agrippinâ.

Ambroſius libro de Viduis.

tiâ, Ambrosij Spinolæ Ductoris Tui fortissimi conatus, initiò, quasi Giganteos irridebat. Ordines fœderati, ærarium omne effundebant, vt in certissimam obsidij solutionem vtilissimè expensum. Hollandiæ plebs Comœdiis, Mimísque, cœptam circumuallationem proscindebat. Socij Fœderatíque, nullo perdendæ operæ metu, auxilia submittebant. Exteri Principes tam parum Bredæ metuebant, quàm Hispaniæ Rex ipse, extremâ etiam obsidione sperabat. Nostrorum multi (quod augurabantur) depositis æris magni pignoribus, malè euenturum bellum contendebant. Famæ denique nuntiísque post Victoriam dimissis, apud multos negata fides est. Fortè & Posteritas admirabunda dubitabit; nisi quæ præsens vidi, scripsero, dum viüis, dum viuunt, qui vidêre quæ scribo. Sed illud nimirum è sacro bellatricis Poëtriæ carmine præfandum est, ad faciendam fidem:

De Caelo dimicatum est contra eos. Iudicum 5. cap.

 De

De Cælo profectò; nam hominum ſtratagemata eſſe non poſſunt, ſed vnius Archiſtrategi DEI, quotquot hoc bello portenta præſidiáque ſunt viſa: AEſtatem atque Autumnum caſtris noſtris fuiſſe ſalubrem, hoſtibus peſtilentem. Hiemem ferè ſine niuibus gelúque tranſire; tum demum gelare ac ningere, cùm nos circumuallationem propè abſoluiſſemus, hoſtis verò ſuppetias nauigiis ſubmittere conaretur. Cùm auxilia hoſtium mari apportarentur, æſtum de more non concitari, ventum ſubitò in contrarium verti, claſſem conflictari, naufragia fieri, militem mori ſimul & appelli. Seditionem nullam in caſtris noſtris, aut diuturnâ obſidij aſperitate, aut exili raráque ſtipendiorum numeratione, aut annonæ ſæuitiâ, efflagrare. Portenta haud dubiè, ſed debita ſcilicet Pietati Tuæ, ISABELLA Princeps Religioſiſſima, vel Pij belli causâ. Orbis vidit quæ ſcribo, nec beneficio nec iniuriâ laceſſitus, ſed fidem incorruptam

abſque

abſque odio & ſtudio profeſſus; (& verò blandiri publicè, nec locus nec gratia eſt) quamquam laudari Te, etiam dum viuis, omnes ſine obtrectatione permittunt. Adeò Virtus Tua ſupra inuidiam eſt atque calumniam, vt eam immortalitatis gloria non ſequatur (vt poſt mortem ceteros) verùm etiam præcurrat. Vnus mihi grauior eſt metus, vt facta dictis exæquem. Sed quem vmquam SCRIPTOREM ET AVCTOREM RERVM, PAR GLORIA CONSECVTA EST? *Saluſtius.* Pictoribus non modò venia, at laus etiam datur, ſi viuas imagines coloribus mortuis aliquatenus aſſequantur. Mihi certè amplius aliquid à CELSITVDINE TVA ſperare licebit, quæ fortitudine, felicitatéque rerum geſtarum, non tantùm exilem meam, ſed excellentiſſimam quoque Scriptorum omnium eloquentiam ſuperaſti. Patiêre igitur, pro inſigni raráque Modeſtiâ Tuâ, vnico Te Victorinæ elogio, velut anguſto

Virtu-

Virtutum Tuarum compendio, appellari

Trebellius Pollio de xxx. Tyrannis.

MATREM CASTRORVM.

Qualem Te olim Posteritas, nunc ego præsentem venerabor,

ISABELLA HEROINA FORTISSIMA,

Clientium tuorum minimus

Hermannus Hugo
Societatis IESV.

OBSI-

OBSIDIO BREDANA.

Quæ res celebrarint obsidionem Bredanam.

VRBIS Bredæ obſidionem res multæ ſupra præteritorum bellorum memoriam magnitudine ſuâ celebrarunt. Inprimis maximarum ſuppetiarum auxilia vndequaque ab hoſte euocata, quaſi non de vrbis vnius ſalute, ſed Imperij totius ſummâ fuiſſet dimicatum. Adeò famam ſtudia auxêre exterorum, ipſaque æmulatione creuit Victoriæ nomen. Deinde admiranda inauditaque circumuallationis inſtitutæ magnitudo, circuitu valli duplicis aduerſus internum externumq; hoſtem, qualem vix vllæ retrò Hiſtoriæ litteris commendatum reliquêre. Ad hæc multitudo incredibilis [a] turrium, [b] caſtellorum, [c] aggerum, aliarumque id genus munitionum, quæ & ſæuiſſimo anni tempore, & breuiſſimo ſpatio pro tantâ magnitudine, fuêre perfectæ. Prætereà ſumma commeatus ſupportandi difficultas, itinere longo, hiberno ac terreſtri, vndecim menſium ſpatio ſuperata; cùm ob ſumptuoſas curruum vecturas Prouinciis volentibus imperatas, pagorumque ac municipiorum vaſtitatem, graue mercium omnium pretium eſſet, neque militi niſi rara dimidiataque ſtipendia ſoluerentur. Denique peculiare quoddam præſidium Numinis, rebus noſtris perpetuò patrocinantis, turbantiſque conatus hoſtiles; perinde atque nobis propitium, illis iratum infeſtumque ſemper extitiſſet. Cuius quidem cæleſtis auxilij argumenta, tot tamque certa toto hoc Bredano bello eluxêre; vt quamuis longè maxima fuerint Ducum ſtudia vigilantiaque, nihil tamen haud dubiè iis omnibus curis effeciſſent,

1. Auxilia maxima euocata, exterorumq; æmulatio.

2. Admiranda magnitudo duplicis circumuallationis.

3. Multitudo incredibilis operum.

[a] Redoutes.
[b] Fortz.
[c] Batteries.

4. Difficultas ſupportandi è longinquo commeatus, cum ſummâ annonæ caritate.

5. Singulare Dei præſidium, ac ferè portentoſum.

abſque ope eximiâ ſummi illius Imperatoris Dei. Atque hæc ferè ea ſunt, quæ Belli huius famam orbe toto circumtulerunt.

Vrbis Bredæ circuitus quantus.

Breda alioqui oppidum non maximum, circuitu mœnium continet paſſuum millia non ampliùs quatuor, vt horæ ferè ſpatio circuiri in orbem poſſit. Naſſauiis primùm obuenit anno M. CIↃ. IIII. dote Ioannæ Polanæ: quæ cùm Bredæ eſſet heres, Engelberto Comiti Naſſauio nupſit. Eam vrbem anno M. D. LXVII. Albanus Dux (fugiente ob perduellionem Guilielmo Naſſauio) Hiſpaniæ Regi vindicauit. Decennio pòſt ad Naſſauios rediit anno M. D. LXXVII. Hollaco Comite ad deditionem cogente. Tum iterùm anno M. D. LXXXI. à Barone Hautepennio per vim aſtumque capta, Regi paruit per annos IX. donec Araugerius anno M. D. XC. per fraudem vectoriæ nauis (quâ ſeptuaginta milites tecti, vt olim Græci equo Troiano) Arcem Vrbémque, iubente Mauritio Naſſauio, Arauſij Principe, occupauit.

Breda quando & vnde ad Naſſauios.

Breda quando & quoties capta ac recepta.

Bredæ ſitus.

Vrbs extremis ferè Brabantiæ finibus, Hollandiam Merkâ flumine attingit. Vicinis oppidis aliquot municipiíſque haud magno interuallo coronatur. Iacet amœniſſimâ terræ regione, qualem plurimi Ducum militúmque Europâ totâ vidiſſe negabant: vt non iniuriâ Mauritius Bredam, ſua Tempe appellaret. Ager vndequaque frugum pabulíq; lætus. Prata omnia virgultis perpetuis cincta, riui creberrimi diſtinguebant, veluti limite genuino. Ordines arborum vel ad regulam, vel in quincuncem diſpoſiti, itinerum paſſim domorúmque latera viriditate inumbrabant. Haud procul erant quaternæ ſiluæ, pinibus vna, ternæ quercubus conſitæ.

Amœnitas agri Bredani.

Duo Bredæ flumina.

Fluminibus duobus Aâ & Merkâ interluitur, alteróque duorum inſuper circumuenitur. Aa flumen riuis campeſtribus auctum, Vrbis mœnia circumfluit; oſtióque retinetur, ne ſiccas deſtituat mœnium foſſas, dum Merkæ fluminis aquæ (quibus ſe intra Vrbem permiſcet) per æſtum deceſſere;

Aa flumen muros circumluit.

cessere, simul molam frumentariam versat lento in Vrbem illapsu. Locus, quo inuicem sese fluuij miscent, a Merkæ in Aa influxu, amborum corruptum retinuit nomen, *Merkendael*, quasi Merkæ in Aa. Merka aggeribus lateritiis duobus abs Aâ in ipsis mœnium fossis discluisus, Vrbem interlabitur, natura multas in partes diuisus, latiórque paulatim in Hollandicas aquas, haud procul Dordraco sese effundit. Æstibus quotidie geminis concitatur, exæstuátque obiectis catarrhactis ut suburbanum agrum, quoties libitum est oppidanis.

Origo nominis Merkendael.

Flumen Merka urbi interlabitur.

Ab Aâ, Vrbi olim Bredaa, Brabantis nomen conditum aiunt; quibus *breed* latum significat, quasi Aa fluuij latè sese explicantis alueum exprimere voluissent. Vrbis medio edita turris est, altitudine pedum CCC. LXII. vnde liber in vicina oppida patet despectus, opportuna significationibus è longinquo faciendis accipiendísque. Domus censentur ferè ad mille ducentas. Figura oppido triquetra, nisi Arx mœnibus inædificata, leniter vno latere protruderetur. Hæc mœnibus, aggeribus, pontibus, armamentario, geminóque aquæ circumductu munita, ambitu complectitur passus ampliùs mille. Xystis præterea, porticibus, columnis, ambulationibus, hortóque tam amœno est instructa, vt fortior an elegantior sit, difficilè iudicetur. Mœnia Vrbis perpetuo quercuum ordine consita, non lateritio sed cespitum aggestu structa, portis lateritiis tribus ad ternos Vrbis angulos (præter eam quâ ex Arce itur) aditum præbent. Mœnium Arcísque interiacentis latera sustentant munimenta omnino XV. in quibus disposita tormenta, molæque nonnullæ frumentariæ, quæ velis ventóque concitantur. Colles duo in mœnibus, è quibus longius machinæ suas pilas permittunt. Sub his ad pedem mœnium in ipsis fossis munitiunculæ humiliores duæ, qualis alia tertia, cui supernè collis impositus non fuit. Hæ sunt quædam veluti receptacula, ad quæ subterraneis portis aditur, eminéntque ex aquis altitu-

Breda unde nomen acceperit.

Turris in Vrbis medio quanta altitudinis.

Quot in Vrbe domus.

Quæ Vrbis figura.

Arx qualis.

Mœnia qualia.

Munimenta Bolwerk XV.

Colles Italis Caualieri, Belgis Catten vocantur.

dine pedum quatuor. Infernè circùm pedem mœnium ſeps ſpinea, inciſis inflexíſque ramis, atque in latitudinem intertextis, quæ iaculatoribus mœnibúſque munimentum præbet. Foſſæ inæquali latitudine patent; quando plurimùm, paſſibus CL. cùm minimùm, paſſibus LXX. In foſſis abſciſſæ è terrâ moles XIV. triangulari formâ cuſpidum inſtar, è medio fluminis circumlabentis eminent; quarum ternæ, impoſitis portarum pontibus, muro mœnium coniunguntur: binæ item aggeribus retentæ ad diuidendas in foſsâ duorum fluminum aquas. Tertia, ponticulo ex Arce impoſito, continetur Arcis muro. Foſſarum ripam ultimam, lorica altitudine pedum quinque circumuenit, extrorſum leniter decliuis ad tutelam iaculatorum: (*contraſcerpam* appellant.) Huic loricæ intercedunt quinque munitiones magnæ, quaternis Vrbis Arcíſque portis, longiſſimo item mœnium lateri præſtructæ, foſſíſque circumciſæ, latitudine paſſuum XXX. His omnibus munitionibus latera recta longitudine pedum CCX. latitudine CL. Maxima quæ Arci obiacet, longa eſt paſſibus CCXL. lata CC. Frons omnibus in angulos curuata more bidentis; hinc Cornutorum eis operum nomen. Sudes acuminatæ eminent vndequaque ad tardandum aſcenſum, ſi qui in muros connitantur. Trans foſſas externarum munitionum receptaculum præiacet ſeptum murulo in cubitum curuato ad tegendos iaculatores, (Mediam Lunam dicunt) foſsâ alterâ cinctum. Ab hac foſſâ, intercapedine paſſuum aliquot, lorica procliuis (qualis Vrbem totam circumdat) externas has munitiones quoque cingit. In id receptaculum militi aditus ex fronte operum Cornutorum, ponticulo trans foſſam ſtrato.

Latitudo foſſarum.

Moles, Rauelins XIV.

Quæ quælibet munimenta Vrbis externa.

Opera facta ad tutelam externarum munitionũ.

Omnia autem hæc Vrbis munimenta interna externáque, tam aptè ſunt inter ſe diſpoſita, itaque inuicem reſpondent, vt alia aliis editiora, alia altitudine paria, inuicem ex alto lateribúſque tueantur; atq; ex vltimis ad vicina (ſi quando eſſet vſus) defenſoribus ſit receptus. Denique ſuburbanum

Ordo aptus operum omnium inter ſe ad mutuam tutelam.

BREDA
VT A MAVRITIO NASSAV
RECENS
OPERIBVS MVNITA
ANTE OBSIDIONEM.
Arx
Merka flumen
A. Munimenta ſeu Boluers.
B. Moles ſeu Rauelins.
C. Colles. ſeu Caualliers. Catten.
D. Receptacula in foſſis mœnium.
E. Lorica ſeu contreſcerpe.
F. Munitiones cornutæ.
G. Receptacula brachio munita.
H. Insula ſuburbana murulo loricata.
I. Portæ Vrbis et Arcis.

SSAVIO
TA
Merka flumen
Aa flumen
Merken
dad

num ſolum eo eſt ingenio ſitúque, vt aut perpetuis æſtuariis, aut ſuperfuſis ſubitò ſtagnis, latè ſit inacceſſum. Inſula præterea ſuburbana contra Arcem abſciſſa ad expediendum nauium curſum, cingitur circumuallatione muri mediocriter alti. Ad hanc formam Mauritius muros inſtitui, munimenta, moles, vallos, loricas, foſſaſque fieri, à biennio mandauerat. Cum verò ipſius oppidi ſitus opportunitáſque ad quoddam quaſi militaris diſciplinæ gymnaſium in eo excitandum, ſuapte naturâ cultúque inuitaret, eam Vrbem, tamquam optimam militiæ palęſtram ceteris in exemplum propoſitam eſſe, Ordines fœderatarum Prouinciarum cupiebant; exteri plerique exiſtimabant. Huc ergo iuuentus præcipua Gallica, Anglica, Germanicáque ad condiſcendas belli artes conueniebat. Huc Mauritius (quoties de munitionum accuratis abſolutíſque operibus ſermo incidiſſet) militiæ peritos remittere, tamquam ad exemplar, conſuêrat. Huc Emanuelis Portugalli filium ſibi ex ſorore nepotem, peditum cohorti præfectum, vnà cum cohorte miſerat. Huc vtrumque filium ſuum nothum, quorum alter quoque cohortem ducebat, ablegarat.

Suburbanã Bredæ ſolum quo ingenio.

Breda militiæ palæſtra, & exemplar quoddã abſolutiſſimæ munitionis.

Vrbi adminiſtrandæ præfectus erat Iuſtinus Naſſauius, Mauritij frater nothus, vir longo experientiæ vſu præſtans, qui oppugnationem ſuſtinere conſilio, obſidionem parſimoniâ tolerare poſſet. Præturam gerebat Ioannes Aertſenius V Vermontij Dominus, vir animo non minùs conſtanti, quàm iudicio acri ad annonæ diſpenſationem moderandam, temperandáſque ſeditiones, & conſilia in ſubitis ac deſperatis rebus ſuggerenda. Præſidio Vrbi diſponi ſolitæ vulgò peditum cohortes XVI. Arci præterea vna. Equitum quinque. vniuerſim milites MDC. Sed recèns audito rumore belli, adiunctæ erant cohortes pedeſtres octonæ. Ciuium verò qui arma capeſſere poſſent, numerati MDCCC. quibus Aertſenius, Tribuni vrbani auctoritate imperabat. Militi annona in hiemem prouiſa, ſiliginis menſuræ octies mille

Bredæ Præfectus Iuſtinus Naſſauius.

Prætor ſeu Dñs ardus Ioannes Aertſenius.

Quantum vul. ò Bredæ præſidium, quantoque numero recèns auctũ.

Quot ciues armis idonei.

Ciuibus Tribunus datus Aertſenius.

Quanta militibus prouisa annona, quanta imperata ciuibus.

ducentæ: auenæ bis mille octingentæ: [illegible] pondo tria millia sexcenta; totidémque aselli siccati. Ciuibus, priusquam ad obsidendam Vrbem cum exercitu veniremus, duodecim mensium frumentum vt conuectum haberent, viritim fuerat imperatum, nihil v[illegible] esset de militare annona eos delibare.

Quæ res Spinolam excitarint ad tentandam Bredam.

Ad hanc Vrbem expugnandam, cùm multa Marchionis Ambrosij Spinolæ animum impellerent, tum multa etiam contrà reuocabant. Incitabat inprimis loci opportunitas, cùm ad cohibendas crebras hostilis equitatus in Brabantiam excursiones, quas inde commodissimè quoquo[illegible] instituebant, tum etiam ad n[illegible]nem omnem inter vicina Bredæ confiniaque Hollandiæ ac Zelandiæ oppida impediendam; quod, propinquis locis aliquot occupatis, haud magno negotio fieri posse existimatur, incredibili hostium damno. Alliciebant præterea commoditates multæ, ad hanc Vrbem potiùs quàm aliam attentandam, solum nempe suburbanum, ducendis fossis, agendis vineis atque aggeribus, faciendísque operibus aut ad impressionem aut ad circumuallationem opportunum: flumen ad aquandum vtile, facile intercelusu; quo facto, obsessi commeatu penitus prohiberentur. Vicinæ ad lignandum siluæ, vberrimi ad pabulandum campi. Illud denique occurrebat; Bredâ captâ, Bergozomium, aliaq; propinqua loca faciliùs recuperari posse.

Quæ incommoda ad Bredam occupandam.

Contra verò deterrebat Vrbis & manu & naturâ tam munitæ robur: sed præcipuè, summa supportandi è longinquo commeatus difficultas; cùm aut hostes magno circuitu essent vitandi, aut vrbes nostræ omnes longis terrestribus itineribus abessent, aut ipsæ annona suâ indigerent; nec à tergo facultas esset fluminis, quod nauigari onerariis posset ad cibaria supportanda. Breda autem, è propinquo, quasi hostilium vrbium theatro quodam, media includeretur. Relinquebatur, vt maximo carrorum numero, longinquis impeditísque per hiemem itineribus, frumentum cibariá-

quę nobis ſubueherentur; quod nec ſine duplicatis militum copiis, nec ſine grauiſſimo periculo fieri poſſe conſtabat.

Hic Belgij rerúmque noſtrarum hoc tempore ſtatus erat. Philippus IV. Hiſpaniæ Rex inducias denuò cum fœderatis Ordinibus pangi vetuerat, ſentiens caſtrenſem illam pacem bello eſſe nocentiorem. Archidux Iſabella Clara Eugenia Hiſpaniarum Infans, Alberti Principis Optimi, vitâ functi, coniux, exercitum, quem in Belgis Rex florentiſſimum habebat, otio ignauiáque languere, ducebat ignominioſum. Nondum vindicatum erat Bergozomium; quo poſt obſidionem retento, hoſtes gloriabantur. Pacata bellis interquieſcebat Germania. Mansfeldici nothi vires noménque propè iacebant extincta. Integra cum Galliæ Angliæque Regibus fœdera pacis conſtabant. Cum ſolis coniuratarum Prouinciarum perduellibus iuſtæ intercedebant inimicitiæ. In hos bellum conuerti placuit non dominandi libidine, ſed Religionis reponendæ ſtudio, rerúmque recuperandarum.

Status Belgij quis, cùm Spinola Bellum cœpit.

Spinola, conſiliis celatis, paulò poſt Idus Iulias anni M. DC. XXIV. Bruxellâ profectus, cùm ipſo anni tempore ad bellum vocaretur, ſegete iam maturâ, copias mouit. Ita verò rem belli omnem integram ſibi reliquerat, vt etiamſi Bredam oppugnare apud animum ſuum decreuiſſet, tamen ſi id confieri difficilè poſſe deprehendiſſet, (præſidio fortè maiore, vt accidit, ab hoſtibus immiſſo) ipſe, ex quolibet quo conſtitiſſet loco, expeditionem aliam quamcumque (vti ex vſu bonóque præſens iudicaſſet) ſuſcipere poſſet; armis pro arbitrio, in quam vellet partem, conuerſis.

Spinola quo conſilio expeditionem ſuſceperit.

Copiæ conſultò, ad fallendum hoſtem, tres in partes diuiſæ; itérque à propoſito diuerſum, alia in loca conſtitutum. Spinola ex itinere per Aſperum Collem tendens (vbi auguſtum illud Matris Virginis templum, tot prodigiis per orbem nobile) ritè obitis Chriſtianæ Religionis myſteriis, votiſque pro exercitu ad Aram Marianam conceptis, aliâ pedites; equites aliâ Ludouicus Velaſcius Comes Salazarius

Copiæ tripartitò ductæ.

Spinola in Aſpricollenſem Virginem religio.

equitum

equitum Magiſter circumduxit. Ioannes Brauius Antuerpienſi arci præfectus exercitum (quem Gonſaluus de Corduâ Legati auctoritate adminiſtrarat) accerſitum è Markiâ miſſus, eodem quo conuenerat tempore locoque, haud procul Turnhautano municipio, ſuperioribus eum copiis iunxit. Hîc obiter à Spinolâ recenſitus exercitus, minorq; opinione repertus, cùm fusè euntes numerum vero ampliorem effeciſſent. Cetera miles lectiſſimus, qui virtute paucitatem expleret. Erant Legiones omnino XV. conſtantes manipulis CXCVIII. equitum cohortes XXXIX. capitum anguſtè ad octodecim millia.

Exercitus opinione minor repertus.

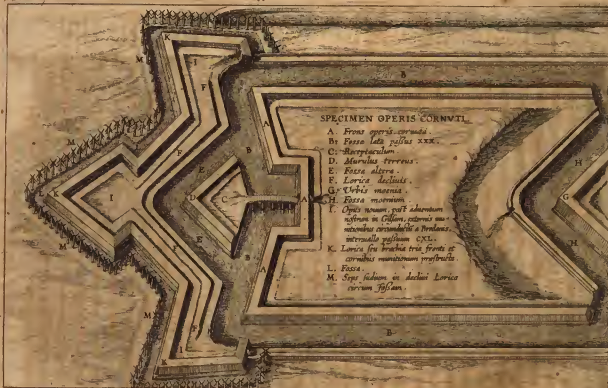
Spinola exercitus inuſitò quantus.

Iuſtinus Naſſauius, conſiliorum noſtrorum ignarus ſed prouidus, quàm ſtatim huc veniſſe Spinolam audiuerat, cohortes peditum quinque è propinquo Sualüenſis agri tractu Bredam accerſit, aliáſque deinde XV. ex Hollandiâ ad Sualüam recens appulſas (in quibus Prætoriæ duæ Mauritij & Henrici Principum fratrum, Primipilíque multi) cum ipſis Tribunis Hauteriuio Gallo, Morgano Anglo, & Loquerenio Hollando. Poſtridie verò quàm propiùs acceſſiſſe Spinolam ab eo fuit intellectum, dimiſſæ Gertrudibergam equitum turmæ tres, Comitum Culenburgici & Styrum, Præfectíque Villebonij Galli, ne ſcilicet equorum nimium eſſet pro anguſtâ pabulatione, quando equeſtres cohortes duæ, cum pedeſtribus XLV. Vrbi abundè eſſent ad tutelam. Tribunis, qui recèns aduenerant, per mœnia externáſque munitiones, ſuæ ſingulis attributæ ſtationes. Hauteriuio, qui Gallos VVallonéſque ducebat, ad portam Ginekenſem; Morgano Anglorum Pręfecto, ad Siluæducenſem; Loquerenio, cui Belgæ Scotíque parebant, ad Antuerpienſem, cuſtodiæ obuenerunt. Hi ſtatim ingenti celeritate, ſingulis externarum munitionum cornibus, loricas ſingulas; earum ſiuui ſeu fronti mediæ, brachium in cubitum curuatum præſtruxêre, inſtar tridentis: depreſsâ circumquaque foſsâ, cuius ripam lorica ſeu contraſcerpa obibat, denſaque ſeps ſudium

Iuſtinus Naſſauius præſidium auget peditum cohortibus XX.

Iuſtinus Naſſauius equitatum minuit cohortibus tribus.

Noua Bredanorum extra muros opera.

SPECIMEN OPERIS CORNVTI.
A. Frons operis cornuti.
B. Fossa lata passus XXX.
C. Receptaculum.
D. Murulus terreus.
E. Fossa altera.
F. Lorica decliuis.
G. Urbis moenia.
H. Fossa moenium.
I. Opus nouum, post aduentum nostrum in Gilsam, externis munitionibus circumdatum a Bredanis, interuallo passuum CXL.
K. Lorica seu brachia tria fronti et cornibus munitionum prostructa.
L. Fossa.
M. Seps sudium in decliui Lorica circum fossam.

ſudium duabus pinnis ſupernè inſtar ericij armatarum, ne quis varicando tranſiret. Interuallum à ripâ extimâ cornutorum operum ad tria vſque brachia eorum cornibus obiecta, fuit paſſuum CXL. in quod ſpatium admittebatur miles ſubterraneo cuniculo ab lateribus cornutorum operum extrorſus. Atque hæc prima fuêre opera Mauritianis munitionibus adiuncta, ex quo obſidionem vereri Bredani cœpêre. Spinola quintis caſtris, Gilſam (qui pagus itinere horarum duarum Bredâ abeſt) cum exercitu venit. Hîc Tribunis militaribus pleriſque, diuerſis ab alio ſingulis, in conſilium adhibitis, ecquid de Bredæ oppugnatione cenſerent, exquirit ſententias ſingulorum. Singuli oppugnationem diſſuadere: Oppidum firmiſſimis operibus munitum dicere, ſtagna (quoties oppidani flumen extruderent) toto agro ſuburbano latè exæſtuare; Vrbem multas in partes flumine eſſe diſcerptam. Auctum præſidium manipulis pedeſtribus XXVIII. Copias noſtras propter exiguitatem vix tantæ oppugnationi pares fore, ad quam numero æquè atque animis ſit opus. Si verò à tergo hoſtis cum exercitu ad oppugnanda caſtra noſtra priùs veniſſet, quàm nos vrbem tam firmam expugnaſſemus, neceſſariò nobis aut diſcedendum turpiter fore, aut tantillas copias geminæ impreſſionis periculo, à fronte, à tergo, temerariè obiectum iri.

Spinola Tribunos in concilium adhibet.

Tribuni diſsuadent Spinolæ oppugnationem Bredæ varijs de cauſis.

Marchio Spinola, auditis Tribunorum ſententiis, ſciens alias eſſe Imperatoris, alias Legati partes; illum liberè ad ſummam rerum conſulere, hunc omnia ad præſcriptum agere debere; eodem loci reſtitit, Archiducémque Iſabellam, quid Tribuni cenſuiſſent, edocuit. Illa, intellectis tantis Bredani præſidij incrementis, tot virorum fortium periculo fortunam tentari nolle, reſpondit. Iniquitatis ſe condemnari debere, ſi eorum vitam non haberet cariorem, quos ſciret ſic animo comparatos, vt nullum, ſi iuberentur, diſcrimen recuſarent. Ne tamen tam lecta militum manus exſors gloriæ, re infectâ, domum rediret, circumſpiceret Spinola,

Spinola ad Archiducem Iſabellam refert ſententiam Tribunorum.

Archidux Iſabella Tribunis conſentiens, cenſet oppugnatione abſtinendum.

nola, quid geri deinde ex re bonóque esse existimaret.

Noua cum Henrico Comite Bergio consilia communicantur.

Spinola, consiliis cum Henrico Comite Bergio summo Geldriæ Præfecto (qui cum altero exercitu ad Rhenum in æstiuis erat) communicatis, optionem Franciscum Losanum ad eum cum literis mittit, rogatum quid in rem fore censeret; simul Carolum à Burgundiâ Baronem VVackenium Gandauensis vrbis Prætorem equitum Præfectum, ab castris ad Paulum Bernardum Fontainum, VVallonicæ legionis Tribunum, Prouinciæque Flandriæ copiis præpositum, ablegat; qui cum eo de Casantæ (insulæ haud procul Slusâ sitæ) occupatione tractaret. Ab his diu secum, deinde etiam coram Archiduce disputatum; atque vti suum cuique arbitrium erat, ita ille rem facilem, hic difficilem affirmare; Fontainus diffidere, VVackenius euentum polliceri. Fontainus tamen ad exequendum offerre sese, si modò mandatis scriptis (purgandi sui causâ) iuberetur. Archidux in spem euentus pronior iussit, diemque expeditionis præscripsit. Discessit igitur eas ob res Brugam Fontainus. Submittitur post triduum VVackenius; sed rebus iam omnibus comparatis, Archidux verita vt feliciter expeditio eueniret, abstineri mandat.

Expeditio in Casantam insulam proponitur, moxq; deseritur.

Spinola Tribunos interrogat quid censeant de obsidendâ Bredâ.

Intereà Spinola concilium iterùm cum idoneis habet; Tribunísque omnibus, Centurionibúsque nonnullis, seorsim singulis, ad se vocatis proponit, quid de Bredâ obsidendâ iudicarent; quando impressione tentandam nuper negassent. Hîc omnes denuò (vno militari Tribuno excepto) caussari obsidionis difficultates. Vrbem, nisi maximo interuallo, circumuallari non posse. Circumuallationis circuitum quatuor aut quinque ampliùs horarum itineris necessariò fore debere, ob demissa quàm plurima ruris suburbani loca, quæ partem sint palustria atque æstuariis inaccessa, partem restagnent, cùm oppidani flumen ostio morantur. Iam id tantum spatij, tot stationibus custodiisque explendum fore, vt ferè inter se contingant, aut Vrbem alioqui difficilè

Omnes obsidionem dissuadent, vno excepto.

Causa ob quas reiecta obsidio.

interclusum iri. Militis verò facultatem deesse, qui tot in partes tribui possit. Ingentem prętereà frumenti numerum, vel hiemi tolerandæ, militibus in vrbe prouisum; ciuibus viritim fuisse imperatum. Denique longi temporis laborísque fore rem, vrbem rebus omnibus affluentem fatigare fame: præterquam quòd si maiore exercitu conflato ad soluendam obsidionem, à tergo hostis adueniret; sine pugnâ etiam, carpendis tantummodò impediendísve commeatibus nostris, ad receptum nos cogi possemus, inopiâ maiore inediáque subacti. Adeò diuersam quippe illorum nostrámque esse conditionem, vt illi vndequaque propinquis fluminibus vrbibúsque, rerum omnium copiâ facilè essent abundaturi, cùm nullus propè ventus flare possit, qui non alicui subuectioni esset secundus, pro vario vrbium portuumque situ. Bredæ enim proximè adiacent Seuenberga, Gertrudiberga, Heusda, Ordinum fœderatorum oppida, interuallo horarum trium quattuórve; præter nonnulla municipia, haud multò remotiora, quæ mari aut fluminibus omnia alluuntur: Nos autem Bredanis ipsis citiùs ab re frumentariâ laboraturi essemus, ob longas duráque annonæ supportationes, itinere terrestri, quod vnum, & quidem periculosum, in castra nostra pateret; nisi hostis etiam id iter penitus intercluderet obsiderétque. Antuerpia certè, Mechlinia, Liráque (quæ propinquiora è nostris Bredæ oppida) decem duodecímve horarum spatio; Siluaducis & Herentalia (quæ vrbes proximæ) horis omnino nouem Bredâ absunt. Vnus aliquis Tribunorum animo diuersus fuit, qui hisce omnibus posthabitis, vel eâ re Bredam tentandam censebat, quòd acerbius nullum vulnus Mauritio accidere posse dictitaret, cùm eam vrbem in oculis gereret; quâ amissâ, plurimum quoque apud omnes amissurus esset auctoritatis. Neque verò credibile esse, ita obsessos rationes omnes suas instituisse, vt nihil tanto in numero, breui esset defuturum, cuius inopiâ ad deditionem coacti impellerentur. Vrbem exter-

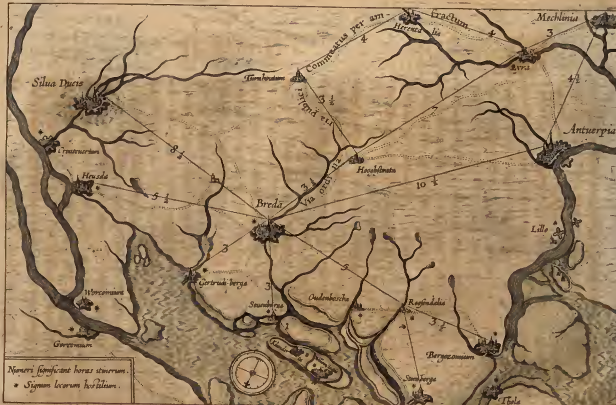
Iniquior nobis conditio ad Bredam obsidendam, atque Hollandis ad liberandam.

Ordinum fœderatorum oppida Bredæ proxima.

Regiæ vrbes à Bredâ remotæ.

Rationes ob quas Tribunorum vnus Bredam obsideri suadet.

næ

Silua Ducis
Turnhoutum
Commeatus per am- fractum
Herenta lia
Mechlinia
Lyra
Via publica
Heusda
Breda
Via ordi na
Hooghstrate
Antuerpia
Lillo
Gertrudi berga
Worcomium
Gorcomium
Seuenberga
Oudenboscha
Roosendalia
Bergozomium
Stenberga
Thola
Numeri significant horas itinerum.
* Signum locorum hostilium.

næ opis indigam fame vrgeret;clausis annonæ subsidiis, inopiam ac discordiam ciuibus militiq; breui esse effecturum.

Missi cognitum, Bredâ propiùs inspectâ, dissuadent obsidionem.

Missi ad cognoscendum fuerant, Franciscus Medina, Matthæus Ottanes, & Ioannes Medicæus, Tribuni militares: qui renuntiabant, humum quidem ducendis fossis aggeribúsque agendis idoneam;flumen aquationi,siluas lignationi,agros horreáq; pabulationi opportuna videri: sed metuenda ea omnia, quæ contra obsidionis consilium ab ceteris erant Tribunis allata, vehementiùs quoque affirmabant.

Henricus Bergius consilium suggerit obsidendæ Embricæ ac Rhezæ, aut Grauiæ, Rauesteynij. & Geneppæ.

Intereà ab Rheno (quò missus fuerat) redit Losanus cum literis Bergij,qui (cognito quid de Bredæ oppugnandæ difficultatibus Tribuni omnes censuissent) Spinolæ proponit, ecquid de Embricæ ac Rhezæ oppugnatione videatur? Isthîc se cum exercitu præsentem esse: copiis aliquantò auctis, stratóque nauali ponte, ac maiore vnâ munitione ad Rhenum factâ, Embricam videri obtineri posse; quâ captâ Rhezam vltrò debere venire in potestatem. Sin autem pontem fieri (ob nauium inopiam) displiceret, Grauiam superesse & Rauesteynij Geneppæque arces, quæ simul obsideri possint. Dispiceret secum quid fieri mallet,interrogato priùs Antonio Barone Grobbendonckio Siluæducensis vrbis Præfecto,homine eorum locorum perito. Spinola, remisso cum Losano,Francisco Medinâ Hispanæ legionis Tribuno, hactenus consilium Bergij probari sibi significat, quatenus Grauiam, Rauesteynium, Geneppámq; spectaret, petítque

Henricus Bergius indicat quanto exercitu opus ad Grauiam reliquaque loca obsidenda.

quanto eam in rem subsidio opus habeat. Orat Comes Bergius subsidio sibi mitti quinque peditum millia, equites mille,quibuscum reliquę copiæ suæ satis essent expeditioni conficiendæ. Iubet verò Spinolam securum cum exercitu Gilsæ in pago considere,hostemque distinere ancipitem, ne tutò Bredana aliáve præsidia deducere posset, ad Grauiæ obsi-

Spinola consilium Henrici Bergij cum Isabellâ communicat.

dionem perturbandam. Spinola & consilio lætus, & affirmatione tanti Ducis fisus,rem ad Archiducem Isabellam refert,misso Medinâ Tribuno,simúlque Baronem Antonium

Grob-

Grobbendonckium (vti Bergius fieri optauerat) ad se euocatum, interrogat, quid de propositâ Grauiæ, Raueſteynij Geneppæque arcium obsidione censeret? Is tot simul expeditiones, non ita atque credebatur, faciles esse, apertè dictitabat; sperari tamen à Comite Bergio, homine militiæ scientissimo, iisque in locis versato, & posse & debere.

Spinola exquirit sententiam Antonij Baronis Grobbedonckij super obsidione Grauiæ aliorumq; locorum.

Diebus multis in hanc dubitationem consumptis, exercitus Gilsensi in pago languere animis cœpit. Flumen (quæ proxima castris aqua) duorum millium aberat. Putei qui pauci reperiebantur, aut æstibus exarescebant, aut vsu nimio exhauriebantur; aut extracta aqua adeò turbida erat, vt non nisi longo temporis spatio liquesceret subsideretque. Multos igitur sitis impatientia, maximis anni caloribus, adigebat ad insalubris aquæ potum, vel è fossis, vel è curruum orbitis haustum, quæ morbos efficiebat. Spinola incommodi admonitus, ne leuem aliquam auditionem pro re compertâ haberet (quò omnia sibi essent exploratiora) Tribunos aliquot aduocatos interrogat, tantâne, vt monebatur, aquandi inopiâ miles laboraret. Illi aut vitium castrorum indicare veriti, (quòd auribus seruire mallent) aut suâ opulentiâ aliorum inopiam mensi, aquam superare suis affirmant. Monitor, præsentibus Tribunis, à Marchione Spinolâ accitus, dum fidem indicio præstare pergit, commodùm interuenit Ioannes Comes Nassauius legionum duarum Germanicarum Tribunus, qui militum suorum calamitate narratâ, monentis dicta sustentauit. Ac tum eorum, qui negauerant, vnus, clàm in aurem ingerit monitori, gratiam ei se indicij debere, quòd facere ipse timuisset. Spinola, re compertâ, puteos fodi passim imperauit, malóque remedium inuentum fuit. Quadraginta panum millia eâ cæli intemperie fuère in Gilsensibus castris corrupta. Simul eo ferè tempore duarum legionum Italicarum tuguria fortuito incendio deflagrarunt. quibus omnibus incommodis cùm nulla ad eum diem stipendia essent numerata, & graue mercibus pretium esset,

Gilsa pagus castris molestus ob aquæ inopiam.

Intolerabilis militum sitis.

Rei veritas deprehenditur.

Spinola puteos fodi imperat.

Noua castrorum damna.

esset, militiam fugâ multi deserebant. Quod exemplum veritus Spinola ne ad plures pertineret, seueritate remedium quæsiuit, retractósque ex fugâ desertores quatuor, sorte experiri fecit, quem vnum è quaternis alea capitis condemnaret. Intereà in castris multorum liberæ audiri voces: Agendi tempus consultando transmitti; militem, existimationem, prolatando dilatandóque perdi. Petulantiùs autem ab hoste multa in Regem Hispaniæ Spinolámque ignominiosè facta. Apud Hollandos, à Mimis ludi præbiti in morem Attellanæ, quos * Hispanicam Bombomachiam appellarunt. Sparsa item per vulgi manus ridicula Regis imago Bredam laternulâ quærentis, astante sibi Spinolâ, qui vtrâque manu scalpebat caput, dentato carmine subscripto. Mauritius rerum omnium (vt sibi videbatur) securus, Hagæque in otio quasi per contemptum degens, falsè dixisse fertur: Spinolam Gelæ (vbi vecordes amentiâ liberantur) satiùs quàm Gilsæ fuisse concessurum. Sed hæc spreta exoleuere, neque iræ confessione agnita sunt.

Fuga militum castigata.

Quorumdam in Spinolam obtrectatio.

Hostium in Regem & Spinolam scommata.

* Le bouha Espagnol.

Mauritij in Spinolam iocus aculeatus.

Spinola, consilio oppugnandæ Grauiæ ab Archiduce Isabellâ probato, misso cum mandatis Ioanne Medicæo, Henricum Comitem Bergium cum exercitu, quem ad Rhenum habebat, ad Grauiam contendere iubet, pollicitus, petitas ab eo copias se ad certum diem esse submissurum. Simul ab castris suis subsidio mittit Comitem Ioannem Nassauium (qui oblatum recèns à Republicâ Venetâ copiarum suarum imperium repudiarat) cum peditum millibus v. equitum cohortibus iv. additis tormentis maioribus tribus, scaphis xiix. reliquoque impedimentorum apparatu. Ioan. Conrardum Aubermontium equestris turmæ Præfectum, ob locorum gnaritatem, Siluaducis, vbi restiterat, comitari imperat. Altero die Hyacinthum Velascium Marchionem Beluederium cum reliquo decem cohortium equitatu, ad mille omnino equitum, submittit, datis mandatis, vt Grauiensi agro, longè latéque, pecus omne abigeret, locósque quibus castra deinde

Ioannes Comes Nassauius subsidio mittitur Henrico Bergio.

Conrardus Aubermontius locorum peritus Comiti Nassauio additur.

Marchio Beluederius Hyacinthus Velascius cum reliquo equitatu Nassauium subsequitur.

deinde à Comite Bergio locarentur, eius ad arbitrium tueretur. Comes Bergius ad Grauiam proficiſcens, celerrimè Mondelbergam arcem, Cliuos vrbem arcemq́ue, & Geneppam vrbem ex itinere adortus, vi deditionéq; capit, pręſidiáque imponit. Adeò autẽ monentis Ducis auctoritas Cliuenſibus profuit ad militem à rapinâ deterrendum, vt nec vnius delatum fuerit nomen, qui furto quippiam abſtuliſſe compertus ſit ex domibus copioſiſſimâ ſupellectili inſtructis, è quarum feneſtris tectíſve reſtantem arcem verberari imperarat. Quam rem cùm poſteà Cliuenſis Conſul ipſe celebraret; Mauritius Naſſauius, & tantam militis innocentiam, & ſummam Ducis virtutem, non ſecùs ac Scauri cuiuſdam integritatem, intactas etiam arborum fruges à militari licentiâ vindicantis, fuit admiratus. Mouckam pagum Moſæ imminentem commeatui opportunum, vallo munitioneq́ue ab latere aduerſo firmat, ibidemq́ue caſtrametatur. Inde ad Batenburgum & Raueſteynium explorandum, hoſtiúmque opinionem fallendam, cum XV. equitum turmis, iaculatoribus CCC. diſcedit.

Bergius Mondelbergam Cliuos & Geneppam vrbem capit.

Bergiani militis innocentia.

Bergius Mouckē ſi pago ad Moſam caſtra metatur.

Raueſteynium Bergius explorat.

Marchio Beluederius magno pecoris numero potitus, abacto quidquid ab Grauiâ Raueſteynium vſque armentorum erat, & ad Siluamducis miſſo, multum latè terroris immiſit. Henricus Bergius, Batenburgo Raueſteynióque exploratis, Ioannem Naſſauium & Conrardum Aubermontium ad ſe accerſit. Hunc cum mandatis ſignificatum Marchioni Spinolæ mittit, non ita facilè atque crediderat Raueſteynium expugnari poſſe, ſed Grauiam (ſi Spinola iuberet) Raueſteynio prætermiſſo, tentaturum ſe eſſe; ſperare, maioribus aliquantò copiis miſſis obtineri poſſe. Ioannem Naſſauium, altero Moſæ latere, haud procul Grauiâ, locare caſtra iubet, ipſe Mouckæ tantiſper reſtiturus, dum Spinola quid fieri placeret, indicaſſet; ſignificat autem, Moſam intereà ſe ponte conſtraturum, ad exercitum traiiciendum, iungendúmque, ſi vſus foret.

Marchio Beluederius plurimum pecoris Grauiâ abegit.

Comes Bergius de Raueſteynio expugnando diffidit, & Spinolæ indicat.

Ioannes Naſſauius caſtra aduerſo Moſæ latere locat.

Bergius Moſam ponte conſternit.

D In

Insolens cæli tempestas.

In id tempus horrenda adeò noctis vnius tempestas incidit, imbre, vento, fulmine, tonitru diutissimè sæuientibus, vt confundi elementa, cælum ipsum misceri terræ videretur. Densissimæ tenebræ, perpetuus ignium intermicantium fulgor, mugitus continens tonitruorum, imber non guttatim lapsus, sed fluminis instar; ventorum turbines violenti. Omnia denique ad terrorem vltimæ calamitatis. Eâ nocte, Henricus Fredericus Nassauius, Henrici Bergij castra nondum munita, toto exercitu inuadere destinarat, nisi tempestas consilio auertisset. Triduo pòst, Grauiensi milite prodire iusso, maioribus iterùm copiis Bergiana castra lacessitum venit: sed cùm neque Grauienses in tempore adessent, neque Bergius sua castra munitionibus nuda reliquisset, exiguâ velitatione lis omnis dirempta est. Ioannes Nassauius, vti præscriptum erat, castra sua haud procul Grauiâ ponit, locum tam idoneum nactus, vt flumine à dextris, à fronte & sinistris riuo è flumine ducto cingerentur. Fossam tamen à fronte lateribúsque eo interuallo præduxit, quod castris & aquis intercedebat aduersus hostium traiectum. Pro castrorum fronte siluæ erant insidiis opportunæ. Proximè vrbem colles leni fastigio assurgentes, quos equestribus custodiis interdiu occupatos, noctu insidiarum metu Nassauius deserere cogebatur. Hinc paruulorum equestrium præliorum occasio quotidie erat, cùm manè pro tumulis per noctem ab hoste insessis, nostri ad eum submouendum dimicarent. Stakenbrouckius vrbi Grauiensi præfectus, ad terrendos nostros, per noctem machinato aduenientis exercitus strepitu, quasi in castra irrupturus, bellicum canere iussit; postridiéque à Nassauio in colloquio (cuius copiam Præfectus fieri impetrarat) interrogatus, ecquid somnum sibi militibúsque tanto scilicet signorum strepitu obturbasset? Respondit, se verò mirari ampliùs, ecquid ille eas vrbes armis repetitum venisset, quarum hereditatem iure fortè aliquando esset aditurus. Cui contrà Nassauius: eam se hereditatem (quòd caduca

Henrici Nassauij consilium tempestate impeditum.

Idoneus castris locus à Ioanne Nassauio lectus.

Grauiensis Præfecti inanis terror.

Acutum Comitis Nassauij responsum.

duca esset) in præsentiâ prætermittere, sed ambire suam Grauiæ præfecturam. Quo audito Præfectus; Ad eam ergo asserendam, inquit, domum redeo. & cum dicto discessit, moxque ex vrbe iaculari in Nassauij castra cœpit, sicut ambitus pœnas exacturus.

Sub hæc, ab Henrico Bergio Gilsam redierat Aubermontius: cuius responso audito, mirari Spinola, quâ causâ Bergius tantas suo ipsius consilio (cuius se principem erat professus) difficultates obijceret. Sed quoniam tamen, quod fuerat ab eo de Raueſteynio propositum, metu euentus retractaret, cuperétque (si iuberetur) ad Grauiam proficisci, id faceret iussu suo, eoq; celerrimè contenderet. His cum mandatis Franciscum Medinam, addito Aubermontio, ad Henricum Bergium denuò remittit. Intereà Gilsam ipse duodecim turribus humilioribus terræ aggestu substructis omni ex parte circumuenit, ne quà hostis in castra eruptionem improuisò facere posset.

Spinola Bergij excusationem de Rauesteynio factam miratur.

Spinola Gilsensia castra XII turribus seu redottis circumuenit.

Eâ re animaduersâ, Bredani, rati obsidendæ vrbis consilium à nobis depositum esse, supellectilem omnem, quam in vicina oppida obsidionis metu compulerant, belli iam securi, nauigiis referri mandabant; neque cibariis in longius spatium prouidebant, sed existimantes se eâ quoque annonâ abundaturos quam in hiemem compararant, centum ipsos boues recèns in vrbem importatos, nauesq; duas caseis onustas (cùm emere recusassent) educi denuò permisêre. Agrestes prætereà omnes, eorumque vxores ac liberos, qui priùs in vrbem confugerant, quosque vt mures, rosorésque frumenti egredi iusserant, ad consulendum annonæ (si obsidio accidisset) iterùm ex agris, quos nostri populabantur, refugos mœnibus accepêre, non exiguo cibariorum damno, vtpote homines stomacho ventreque capace.

Bredani decepti supellectilem exportatam denuò referunt.

Bredani securi multos bello inidoneos muris admittunt, magno annonæ damno.

Illud prætereà eâ Spinolæ castrametatione effectum est, vt neque quid seriò moliremur, neq; quid fingeremus, Mauritius intelligere posset, Grauiámne scilicet, an Bredam, an

Spinolæ castrametatio Mauritium ambiguum tenet.

ſimul vtramque,an aliam vrbem aliquam aggredi eſſet conſtitutum. eâque re ita varius agitabatur,vt (cùm neque præſidium vrbe alterâ ad alterius opem deducere auderet,neque ad vtramque liberandam ſatis ſuppeteret copiarum) neutri tantiſper prouidere poſſet. Tandem ex Hagenſi ſuo viridario ad Henricum Fredericum Naſſauium fratrem in caſtra ad Neomagum profectus , Bommeliam tormenta multa magnóſque belli apparatus inuehi,vicinoſque Siluæducenſibus locos muniri iuſſit. Quamuis autem multis belli adminiſtratio longiùs duci ſine fructu videretur,illud tamen morâ ipsâ obtinebamus,vt hoſti, cùm iam Autumnus præcipitaret,nihil idonei temporis ſupereſſet ad bellum aliâ in parte conflandum , nobis iam in quamcumque occaſionem paratis.

Mauritius in castra ad fratrem tendit, Bommeliamq; munit.

Vtilitas ex obsidendi morâ.

Eius apparatus famâ (quo Grauiam tentare velle videbamur) in vulgus elatâ, Dux Boullionius Gallus , qui quod Bredæ bellum expectauerat , ad Grauiam tranſlatum eſſe credebat , eò, fortunæ experiundæ profectus , reditu deinde (cùm Bredam obſediſſemus) fertur fuiſſe intercluſus. Henricus Bergius,Grauiæ ſitu naturâque cognitis, auditis etiam ſententiis accolarum, contrà omnia deprehendit, atq; quorum indicio fretus,Spinolam excitarat. Apertè videbat,vix trimeſtri ſpatio id bellum confici poſſe, intereáque ob altiſſimas quæ deiectæ circùm vrbem erant valles (in quibus caſtra fuiſſent collocanda) hibernis aquis certò ſe ſubmotum iri . Affirmabant agreſtes, ceteríque qui naturam loci norant,exeunte vere oppugnationem inſtitui debuiſſe, vertenteque æſtate confici ſperare potuiſſe . Exeunte autumno loca omnia latè reſtagnare,fieríque inacceſſa. Commodùm aduenerant id temporis à Spinolâ miſſi Medina atque Aubermontius, qui mandata Comiti Bergio perferebant de Grauiâ,vti receperat, obſidendâ. Spinolam quidem miratum de Raueſteynij deſperatâ victoriâ fuiſſe, quando tam certam eius obtinendæ ſpem feciſſet. Si tamen id fieri non poſſet,

Dux Boullionius Bredâ discedens, studio experiundi belli Grauiensis.

Henricus Bergius alia omnia, Grauiâ cognitâ, deprehendit, quàm à cognitoribus didicerat.

Mandata Spinolæ, Bergio relata.

posset, iubere ad Grauiam quamprimùm aggrederetur. Comes Bergius iam lapsus quoque Grauiæ subigendæ spe, vtrumq; ad se missum admonet, de eâ obtinendâ se id temporis desperare. Geneppâ arce, si Spinola permitteret, breuî sperare se esse potiturum; quâ expugnatâ, Grauiam aliàs facilè consequi possit. Illi attoniti, interrogare quid id demum rei sit? Intelligere se non posse, ecquî Grauia tantillo interuallo, quo neque præsidij, neque commeatus, neq; temporis conditio vlla iniquior interuenisset, tantò iam facta esset munitior, vt nullo modo capi eius ipsius sententiâ posset? Orare se, Spinolæ nomine, vti animos nō demitteret, vniúsque vrbis victoriam speraret, qui tot simul aliarum expugnationem proposuisset. Multa ad hæc Comes respondere; hebdomadarum ferè trium iam tempus lapsum, quo res omnis initio expediri debuisset. Hostem intereà Gallicis Anglicísque subsidiis copias confirmasse ad Neomagum, neque procul abesse. Si Spinola ipse, exercitus sui parte submissâ, accedere propiùs vellet, periculum se facturum.

Comes Bergius Legatis à Marchione missis affirmat de obtinendâ Grauiâ se desperare.

Responsa Legatorum.

Comitis Bergij excusatio.

Hæc atque id genus plura, cùm satiùs ducerent qui missi fuerant, non nisi scriptis mandatis renuntiare, litteras ab eo ad Spinolam auferunt, quarum hæc summa erat: Satis patere, quâ fide studióq; ad propositas abs se res fuisset aggressus, quando Mondelbergam arcem, Cliuos eiúsque arcem, & Geneppæ vrbem eo solo consilio ad deditionem subegisset, absque quibus exercitum suum sustentare non valuisset. Eius quidem sententiæ auctorem se fuisse, sed obsequentiâ Spinolæ, quem diuersum agitari, atq; animi pendere de Bredâ obseruasset. Credidisse, quæ proposuisset, confici potuisse; sed falsum hominum duorum indiciis, quibus plus nimio priùs tribuisset, quàm ipse explorasset. Consilium patrocinio non egere, insolens non esse, pro visis audita, à speculatoribus narrari, ita maximos sæpè duces fuisse deceptos. Affirmare se denuò, eam obsidionem id temporis institui nullo modo posse, quòd improuisâ multa iam contrà euentura de-

Henrici Bergij litera quibus se Spinolæ purgat.

 prehen-

prehendiſſet; factürum tamen imperata, nullúmque pericu-"
lum recuſaturum, modò mandatis ſcriptis Spinola iuberet,"
iiſque eum ſimul Regi purgaret, ſi (vti futurum ipſe iam præ-"
ſentiebat) res infeliciter eueniſſet."

Spinola conſilium de Breda obſidione retentandâ.

Spinola, his litteris acceptis, depoſitâ Grauiæ potiundæ ſpe, totus animo in dilatam Bredæ obſidionem inſiſtens, Comite Naſſauio & Marchione Beluederio, cum ſummiſſis copiis, reliquiíſq; aliarum legionum aliquot, quarum ad Bredam partes erant, in caſtra reuocatis; Henricum Bergium à Geneppenſis arcis oppugnatiône abſtinere, hoſtíque vicino inuigilare, & propinquis Geldriæ oppidis prouidere, neq; mouere ſe, niſi mouente hoſte, mouentem iiſdem veſtigiis inſequi iubet. Ab caſtris Franciſcum Medinam ad Archiducem Iſabellam legat, qui depoſita nuper Bredenſis obſidionis conſilia ei denuò amplectenda proponat. Illa memor difficultatum, quæ maximæ tum fuerant aduerſus obſidionem allatæ, animi pendens, rem longè arduiſſimam probat, fiſa virtute felicitatéque Spinolæ ductoris ſui.

Henricus Bergius iubetur Geldriæ prouidere.

Bergius Spinolæ morem gerens, tantâ ſe cautelâ à propinquo hoſte recepit, vt Mauritius nec maximo XX. millium exercitu exiguas eius quatuor millium peditum, & mille octingentorum equitum copias, collatis ſignis inuadere fuerit auſus. Comes Ioannes Naſſauius, ne ſuum redeuntis agmen ab hoſtium circumuenientium copiis carpi aut lacerari poſſet, triplici inſtructâ acie explicatum, quaſi prælium initurus ducebat.

Comes Ioannes Naſſauius copias ad Bredam circumſpectè reducit.

Iam menſis & ſuprà dubitando dilatandóque effluxerat, tot fruſtrà nuntiis inuicem miſſis. Multi Spinolæ laudibus publicè obtrectantes, aiebant, rem belli malè ab eo adminiſtratam eſſe: domi opus fuiſſe conſulto, facto in caſtris. Nonnulli alteram Bergozomienſis receptus ignominiam cum riſu inter pocula celebrabant, Mauritium ſcilicet ipſi ſuper menſâ debellaturi. Alij Henrici Bergij fidem in ſuſpicionem vocabant. Quidam denique in hiberna redeundum,

Quorumdam in Spinolam criminatio.

oppor-

opportunitatibus omnibus iam per moram corruptis, dictitabant. Spinola, cùm ad eum diem neque vineas egisset, neque æneas machinas vrbi admouisset, neque præconis proclamatione legem vllam statiuorum castrorum publicasset (quorum vnicum saltem priùs fieri oportuisset, quàm posita fuisse obsidio, militari lege censeri deberet) hucusque licere sibi dicere cum Cæsare Rubiconem transituro existimauit: Etiamnum regredi possumus. criminatorúmque omnium dicta factis fortibus refutauit. Ne autem aut Henrici Bergij fides, aut fama sua laboraret, eius litteras publico de negotio scriptas, duobus scribundo adstantibus conceptas, Archiduci mittendas, earúmque exemplum publicandum duxit; ratus nullo veriore atque ipsius Comitis Bergij testimonio, se illúmque purgari posse.

Spinola Henrici Bergij fidem, vulgatis ipsiusmet litteris, tuetur.

Militum ergo censu priùs instituto, quàm stipendia numerarentur (quod totâ deinde obsidione perpetuum ferè tenuit) ne quæstui miles esset, falsúsque numerus deferretur, misso ab castris ad Isabellam Comite Henynio Tribuno, copias nouas describi ad sex millia VVallonum quadringentos; arma commercari, reliquum belli apparatum comparari, veteranos præsidio deductos, substitutis tyronibus, in castra summitti procurat. Sublatâ deinde omni domum reditionis spe, nullo nouo consilio habito definit, Bredam proficiscendum.

Census habitus, nouaq; copia scripta.

Comes Henynius ad nouas copias obtinendas missus.

Quinto Kalend. Septemb. Franciscum Medinam cum cohortibus equitum x. peditibus ad millia IV. primâ noctis vigiliâ nouis castris locum antecapere præmittit. Ginekam designat proximum Bredæ pagum: quid, quóve pacto agi placeat, monet. Heydam (qui aduersus Ginekæ obiacet, vltra vrbem pagus) Paulus Ballionius Italicæ legionis Tribunus eodem tempore occupat, instructus legionibus suâ & Scoticâ Comitis Argueillij, manipulísque XIV. diuersarum legionum, & bonâ equitum manu, paucísque tormentis.

Gineka pagus à Fran. Medinâ occupatus.

Heyda pagus à Paulo Ballionio insessus.

Ita duo simul vrbis latera, quæ ad obsidionem instituendam,

dam,

Bredanis inopinantibus obsidio inchoata, susceptaque hinc inde velitationes.

dam, maximè necessaria erant, nocte vnâ obtenta. Bredanis accolísque priùs nostrorum aduentus visus, quàm famâ perlatus. Quem vbi peracto sub lucem itinere cognouerunt, Bredani septenis tormentis die toto iaculari, suburbanas domos emisso milite tueri, agrestes diffugere, milites hinc inde paruis præliis dimicare, damno vtrimque paruo; nisi ridendos sese Bredani iaculatores propinassent, qui tam certò tormentorum suorum pilas contorquebant, vt occiso proximè vrbem molitore, equitum etiam suorum excubantium cohortem ex statione, ad vrbem propiùs, periculi metu, cogerent redire.

Spinola cum exercitu proximè Bredam veniens, è turri templi Ginekensis castrametationem designat, vrbémque cognoscit.

Ginekensi pago prima munitiones fieri cœpta.

Qua Heydensi pago loca munita.

Spinola, primâ luce, Gilsâ cum reliquo exercitu mouet, Ginekámque sub meridiem inuectus, conscensâ primùm templi turre, locũ castris idoneum ex alto describit. Riuum paruulum (quo corticum mola versabatur) Medina insederat. Hunc iacto primùm vallo, deinde munitione maiore, occupari mandat, turriculis ternis secundùm viam & castello factis, iaculatoribúsque qui præsidio essent, post sepes & virgulta occultatis. Pontem quoque, qui Merkæ haud procul Ginekensi templo incumbit, custodit. Ioannem Medicæum Heydam circummittit ad idoneum castris locum deligendum. Is ostia omnia, quibus campestres aquæ aut retinentur, aut in Merkam elabuntur, maiorem item collem, quem à Cuniculis appellant, occupanda ostendit.

Ballionius XII. onerarias hosti eripit.

Primo hoc obsidionis die, Paulus Ballionius duodecim onerarias Bredam deuectas, multo commeatu supellectilíque familiari onustas, lintribus deprehendit, deprehensásque excepit: augurio Victoriæ ferè certo, cùm tot onerariarum præda auspicium faceret illius vrbis recipiendæ, quæ olim onerariæ dolo Regi fuerat per fraudem erepta. Vectores, exscensu in aduersam ripam facto, priùs diffugêre, quàm capi à nostris possent. Præda militi nautísque cessit.

Bredani se tuentur vi atque incendio.

Eo die Bredani suburbanas Ginekensis vici domos, vi armísq; sustentarunt, sed noctu desertas spoliatásq; ad xxx. incendêre.

A. Turris alta 362. pedes.
B. Arx Nassauorum.
C. Hortus Arcis amænissimus.
D. Merka flumen.
E. Aa fluuius.
F. Catarrhacta fluminis Merkæ.
G. Ostia fluuij Aa et mola aquaria.
H. Tres portæ Vrbis et vna Arcis.
I. Colles duo altiores in mœnibus.
K. Tria receptacula in fossis mœniũ.
L. Munimenta XV. Boluers.
M. Seps spinea ad pedem mœnium.
N. Moles XIV. Reuelins.
O Lorica circũ fossas. Contrescarpe
P. Maiora opera cornuta V.
Q. Receptacula præstructa operibus cornutis.
R. Brachium et loricæ ante cornua.
S. Quatuor munitiones cornutæ minores.
T. Sudes pinnis præfixæ.
V. Insula suburbana.
X. Collis in quo Mola Cæsarea.

BREDA
NOVIS OPERIBVS
POST
SPINOLÆ ADVENTVM
MVNITA.
A
D
E
G
H
L
M
N
O
P
R
S
T
X

cendêre. Poſtridie Aertſenius Tribunus vrbanus, octonis ciuium cohortibus ſtipatus, ſiluam Mauritij, quæ mœnibus ſuberat (Belckromboſch vocant) excîdit, ne noſtri ſcilicet nemoris latebris tecti, propinquis arci munitionibus improuisò imminerent. Ea ligna in auctione venum iêre.

Silua Bredæ proxima à ciuibus excisa.

Sequentibus diebus leues aliquot velitatiunculæ, hinc inde erumpentibus Bredanis, ſuſceptæ, oblatúmque ab iis incendium horreis nonnullis villiſque ſuburbanis. Tum domus ciuium omnes auctoritate publicâ luſtratæ, initúſque frumenti numerus, Mauritióque, vt ſciret, indicatus. Molam deinde (quam Cæſaris appellabant) Hagenſi viâ fruſtatim deſtructam in vrbem referri placuit; collémque, in quo mola ſteterat, muniri. Cornutas item munitiunculas quaternas fieri ad tutelam quatuor munimentorum, quæ mœnium muros ſuſtentabant. Bredam tot ſimul operibus firmatam, placuit hac tabellâ ſpectandam exhibere.

Loca quædam suburbana à Bredanis incendio destructa.

Frumenti numerus Bredæ initus.

Bredani munitiunculas nouas externis operibus adijciunt.

Subinde Hagenſes domus multæ, excitato à Bredanis incendio, deflagrarunt. Intereà pagis duobus, Ginekâ & Heydâ, obiter à noſtro milite communitis, paucos poſt dies Teteringam & Hagam, aduerſos inuicem pagos, ex altero vtroque vrbis latere firmandos Spinola mandat. Teteringa Baroni Ballanconio legionis Burgundicæ Tribuno: Haga Iſenburgico Comiti Germanicæ legionis Chiliarchæ obuenit: ſuæ ſingulis legiones datæ cum cohortibus variarum nationum, iuſtóque equitatu. Huius autem generis munitiones ferè inſtitutæ ſunt. Muro terreo foſſáque caſtra ſingula (præter Ginekenſia) circummiſſa. Murus in altitudinem erat pedum octonûm, craſſus pedes XI. internè ſuppedaneo ſcamno pedum III. circumducto ad vſum iaculatorum: depreſſa extrorſus foſſa in pedes VII. latitudine pedum X. fundo contracto in pedes IV. Heydenſis pagus, quòd longiùs pertineret, geminis caſtris ſub vnius Ballionij imperio eſt diuiſus. Collem à Cuniculis appellatum, ipſe præſidio tenuit. Haud procul eo colle pontem Merkæ inſtrauit, ſcaphis ſubiectis, quæ

Domus suburbanæ à Bredanis exustæ.

Teteringa & Haga pagi aduersi à Spinolâ occupati.

Teteringa Baroni Ballanconio, Haga Comiti Isenburgico occupanda tuendáque data.

Quomodo castra singula communita, & quanta magnitudinis muro.

Pons Merkæ fluuio instratus ex aduerso collis Cuniculorũ.

quæ tabulatum ſuſtinerent. Scaphæ anchoris ex prorâ puppíque vtrimque deſtinatæ ſunt, ne æſtu mouerentur. Loricæ è ceſpite ad vtramque ripam ponti pro frontibus pręſtructæ. Trabes pedales ad perpendiculum directæ, dimenſæ ad altitudinem fluminis, fiſtucis in fundum adactæ infra ſupráque pontem. Vectoriæ nuper captæ ſupra pontem anchoris religatæ, ne quâ parte hoſtis per vim nauibus flumen tranſire conaretur. Extimam Heydenſis pagi partem (vbi maiora aquæductuum oſtia) Carolus Roma, Italicæ legionis pro Marchione Campolattario Tribuno legatus, munitionibus aliquot muríſque circumuenit.

Sepes lignea ponti præfixa.

Heydenſis pagus binis caſtris diuiſus, extremus Carolus Roma præpoſitus.

Tum demum vrbis circumuallatio adminiſtrari quaternis ſimul partibus cœpit, murulo terreo ex pago in pagum, ex caſtello in caſtellum perducto, turribúſque ac munitionibus aliis interiectis, interuallo ſubinde paſſuum quadringentorum aut ſexcentorum, præter, propter, vt natura ſitus viarúmque exigebat, quibus obſtructis, eruptiones erant impediendæ. A ſuis ſinguli caſtris ad vicina caſtra procedebant. Ab Ginekâ, Hagam verſus, Marchio Campolattarius; Teteringam verſus, Ioannes Comes Naſſauius, opera promouebant. Hîc caſtra fuêre Spinolæ, contenta vallo paſſuum ſeptem millium, ſed interrupto, quòd à tergo præcipua equitatus ſtatio eſſet. Ballionij caſtra ſpatium obtinebant paſſuum octies mille quingentorum. Ballanconij fuêre cincta partem vallo paſſuum ter mille ducentorum, partem Nigro, quem vocant, aggere, longo paſſus bis mille quadringentos. Iſenburgici claudebantur vallo perpetuo paſſuum nouem millium quingentorum. Sic vt primæ huius circumuallationis circulus exterior continuerit paſſuum millia triginta ſexcentos. Interior contra vrbem ductus, externo diſtabat plerumque paſſibus ducentis, quod interuallum erat viarum à caſtris in caſtra, complectebatúrque ambitu, ſpatium horarum ferè v. Habebat autem vterque in altitudinem pedes non ampliùs v. craſſus infernè pedes VII. inde à ſuppedaneo

Circumuallatio ſimul undequaque inſtituta.

Quâ ratione circumuallatio facta.

Quantum ſpatij ſingula caſtra occuparint.

Prima circumuallationis circuitus quantus.

Muri vtriuſque valli æquales.

Prima Spinolæ ad Bredam Castrametatio, binis primum partibus, deinde quaternis instituta.
K. Haga pagus.
L. Principia Castrorum Isenburgici.
O. Progressus operum a Castris in Castra.
F. Heyda Pagus.
G. Cataracta
H. Principia castrorum Baglionij
I. Pons Naualis.
A. Gineka Pagus
C. Turricula propter viam.
D. Castellum
E. Principia Castrorū Spinolæ
M. Tetteringa pagus.
N. Principia Castrorum Balanconij.
O. Progressus operum a Castris in Castra

Prima Bredæ circumuallatio circulo duplici leuioris operæ facta.

daneo gradu fastigiatim collectus in crassitudinē pedum III. vtrique exteriùs præducta fossa alta pedes VI. lata supernè pedes VII. solo infernè patente pedibus II. lateribus procliuè iacentibus, ne arenæ ab ripis directis facerent labem. Vtrique inædificatæ aut prę̄structæ turres castellaque ad LXX. quibus miles turmatim castellatimque dispositus per obsidionem fuit. Atque ita protensis veluti brachiis, ex aduerso inuicem ciuitatem paulatim Spinola quaternis castris complexus est: planè vt minora hæc castra maioribus inclusa, castellorum atq; arcium locum obtinerent. Id quod eâ præcipuâ ratione instituit, vt & paucorum militum labore tantum opus perficeret, & magnis ex vrbe eruptionibus pares vbique custodiæ nostræ essent; quæ si multas simul in partes fuissent diuisæ, hostili haud dubiè iniuriæ periculóque expositæ, nihilo celeriùs opus absoluissent. Quæ circumuallandi ratio etsi vicinis agrestibus tempus relinqueret frumenta pecoráque in vrbem comportandi, quibus famem obsessi diutiùs posteà tolerarent; nobis tamen ea necessariò, ob eas quas diximus causas, tenenda fuit vel tantillo incommodo accepto. Eo animaduerso obsessi suburbana ædificia reliqua quaqua versus incendêre, ne aut ad struendas insidias, nobis opportuna relinquerentur, aut sibi ad iaculandum essent impedimento: ad quadringenta & quadraginta deflagrasse vniuersim obseruatum. Tum nostros operi destinatos, Bredani, Hagensi portâ eruptione factâ, mille circiter iaculatorum agmine sunt adorti; cumque ternis continenter horis dimicassent, in vrbem à Comite Isenburgico repulsi sunt, vulnerato Mauritianæ cohortis Primipilo, qui triduo pòst viuere desiit, desideratis præterea nonnullis, nemine ex nostris interempto. Quas eruptiones si perpetuò diuersis è partibus fecissent, nostris sanè initio, ob paucitatem laborísque molestiam fatigatis, grauissimum accidisset, eodem simul tempore propugnare & munire. Verùm per eam quietem, quam nobis relinquebant, vterque totius circumuallationis murus paula-

Quot prima circumualla-tionis opera.

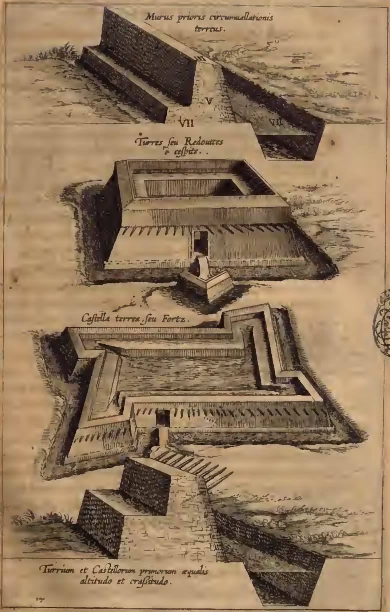
Qua causa circumualla-tionis ad eum modum ad-ministrata.

Incendia à Bredanis oblata.

Eruptio Bredanorum.

Comitis Isenburgici resistitur virtus.

Bono nostro Bredani eruptionibus abstinent.

Murus prioris circumuallationis terreus.
V
VII
VII
Turres seu Redouttes e cespite.
Castella terrea seu Fortz.
Turrium et Castellorum primorum æqualis altitudo et crassitudo.

paulatim eſt perfectus, ędificatæ in eo turres, ſubſtructa caſtella, quorum formam præcedenti paginâ exhibemus.

Quales turres.

Turres terreæ lateribus in quadrum rectis, angulo nullo eminente, interiùs patebant plerumque pedibus L. exteriùs vndequaque LXXX. ceruis, loricâ, foſſis (ſepe etiam ligneâ pleræque) cinctæ. Caſtella ex herbido ceſpite, quaternis externè angulis, craſſis pedes XXXV. Singuliſque in vnum ſolummodò latus reflexis, latera habebant longa pedibus C. interiùs LXXX. Par vtriſque hiſce munitionibus externa altitudo pedum XIII. par craſſitudo pedum XV. par vtriſque prędu cta foſſa, lateribus non directis, ſed iacentibus in altitudinem pedum VIII. lata XII. ſingulis externa ſubſtructio leni faſtigio procliuis, vallis ſupra medium intertextis, in quos ſe induerent, qui aſcendere niterentur; introrſum muri recti altitudine pedum VIII. ſupra quos ambulatio latitudine pedum V. loricâ in orbem præſtructâ altâ pedes V. ad arcendas hoſtium pilas, iaculatoreſque tuendos. Aditus omnium, tabulâ truncóve trans foſſam ſtrato, brachioque in cubitum curuato extrorſum præſeptus; quibuſdam ſeps lignea è ſudibus circumducta. Hæc communis fuit plurimorum caſtellorum turriumque forma, quæ initio ſtruebantur.

Caſtella pleraq; qualia.

Agger paluſtri loco iactus, qualis.

Præter hæc tot munimenta, ab Hagæ pago ad vſque eum pontem, quo Heydæ Haga iungebatur, agger iactus bis mille quingentos pedes longus, latus ab imo pedes XXV. ſupernè pedes XX. altitudine pedum VI. Cuius humus initio mollior, quòd curruum equorumque grauitatem non ſuſtineret, tabulis deinde conſtrata, valuit ad ferenda quoque tormenta. Hunc architecti locorumque periti eo loci fieri debere dicebant, quòd humilius demiſſiuſque ſolum humentibus ſuapte naturâ agris, affluentibuſque campeſtribus aquis, & Merkæ redundantis æſtu, hieme altè adeò reſtagnaret, vt hac nauigari, commeatuſque in vrbem lintribus inuehi, & caſtra vna aliis caſtris penitus diſcludi poſſent.

Quare hic agger eo loci iactus.

Dum verò hæc omnia adminiſtrantur, *Spinola* obire

quoti-

quotidie, Tribunos Centurionésque hortari, appellare Fabrûm præfectos: atque vt animo cupienti nihil satis festinatur, iubere, vt defessis integri succederent, ne nocturno quidem tempore à labore intermisso. Quâ diligentiâ factum, vt valli duo tantæ amplitudinis, tot turres, tot castella, nec maiore quàm decem & septem dierum spatio, nec multo milite ferè perficerentur. Magno autem erant ad celeritatem incitamento, & ingentes Nobilitatis præcipuæ conuentus ad condiscendas belli artes vndequaq; facti, & non paucorum Principum exemplum, qui inter gregarios, belli huius magnitudine excitati, stipendia faciebant, & glebas suis ipsi manibus circumcidebant, fascésque portabant. Altera præterea longè maxima laboris huius vtilitas ad militum inopiam leuandam præcipuè manauit, quâ vnâ ferè exercitus, ne difflueret, conseruatus est. Nam cùm rara stipendia, eáque non nisi dimidiata procederent, caritas autem magna esset annonæ; quotidie militibus, qui operam suam pretio locabant, pretium operæ, repræsentatione soluebatur. Atque vt noua deinde opera perpetuo obsidionis tempore facienda locata sunt, ita militi semper quęstui suus labor fuit. Nonnulli mendicato viuere, quàm eo laboris lucro inopiam adiuuare maluerunt: quod institutum multis vanitas, paucis sapientia visum est; pauperem, incolumi dignitate mendicare & esurire malle, quàm honesto labore vitam sustentare. Quamquam res duæ id temporis laborem inopiámq; eorum vehementer subleuabant: castrorum inprimis conditio melior, atque illa Gilsensis pagi; nam hîc flumen riuíque ad potum, agri maturi, horrea demesso frumẽto plena: cęli deinde conspirantis perpetua temperies, quamdiu ferè miles lignis cędendis, virgultorum fascibus faciendis, sarmentis comportandis, cespitibus circumcidendis, vallo munitionibúsq; substruendis exercebatur. Quibus rebus factum, vt militis nostri valetudo morbis nullis tentaretur, cùm è diuerso hostium multos grauis autumni pestilentia febrésque affligerent.

Celeritas in faciendis operibus adhibita.

Operum faciendorum quæstu militum subleuata inopia.

Improbata quorundam militum sententia.

Melior posteriorum atque Gilsensium castrorum conditio.

Miles noster sanus dum hostis morbis conflictatur.

Hostes

Duo hostium inuenta ad tolerandam tutiùs obsidionem. Aertsenius bellico concilio adlegitur.

Hostes intereà, prouidendo consulendóque, tueri se quoque conabantur. Ac duo quidem memoratu digna sub id tempus decreuêre. Primum, vt Aertsenius Tribunus vrbanus, quoties comitia bellica haberentur, dicendæ in concilio sententiæ, inter ceteros Tribunos ius haberet, quò firmiùs nempe militum ciuiumque vires inuicem necterentur. Alterum, vt singuli iuramento adacti, quantum haberent pecuniæ, ad Senatum deferrent, eamque Quæstoribus, Ordinum fœderatorum auctoritate creatis, mutuam darent, ad operum sumptus militumque stipendia persoluenda, quando ærario angustè erat prouisum. Ne quis falleret recusaretque, præiuête iusiurandum vrbi Præfectus, Tribuni, Prætor, Senatores, Centurionésque militares atque vrbani. Tum plebs auctoritate victa, haud grauatè secuta est. Collatum æris in publicum, ad centum quinquaginta millia scutorum; quo pecuniæ capite, militi hebdomadatim sua stipendia numerata, operúmque expensæ persolutæ. Insuper nummis quibusdam exoletis publico signo prænotatis, pretium vetus arrogatum, nonnullis etiam auctum, quò conflatum pecuniæ caput cresceret æstimatione. Simul potestas facta ex horreo publico vendendi casei atque asellì siccati, butyro scilicet & carne iam deficiente. Sed ciues, ne quid militi deesset, emptione abstinuêre. Spinola intelligens, tot simul operibus tanto interuallo circuitúque perficiendis ac tuendis, simul supportando è longinquo commeatu, exiguas se copias habere, planè vt vno tempore & materiari, & frumentari, & tantas munitiones fieri seruaríque necesse esset; præcipuè verò quòd certis rumoribus adferretur, Mansfeldicum nothum per confinia denuò perrupturum, ad intermissa nuper latrocinia exercenda, auocandúmque ab obsidione exercitum Regis Hispani; manipulos XXV. Germanorum liberos, nullius legioni accensos, constantes singulos capitibus CCC. scribi curat. Simul Godefridum Bergium Grimbergæ Baronem (deinde Comitem) ad Archiducem Isabellam

Bredani coguntur iurati opes suas profiteri.

Ab Optimatibus iusiurandum dictum.

Quanta in publicum collata summa.

E publico horreo annona vendita.

Spinola pro obsidionis magnitudine, audito Mansfeldici nothi aduentu, nouas copias cogit.

Godefridus Grimbergæ Baro Legatus ad Bauariæ Ducem & Comitem Tillium mittitur.

bellam ab castris (in quibus equestrem cohortē ducebat) dimisit, vt inde ad Excell^mum Comitem Ioannem Tillium, deinde ad Sereniss. Bauariæ Ducem, pro legione vna eorum sacramento absoluta, Hisp. Regi auctoranda, proficisceretur. Is autem non minore successu quàm celeritate effecit, vt legiones duæ offerrentur. Simul peditum Centuriones x. in equestrem præfecturam promotos, ad totidem cohortes equitum ęre suo scribēdas armandásque, in prouincias, delectus causâ, cum conquisitoribus ablegat. Mauritius Geneppam vrbem iam vltrò à nostris, educto pręsidio, desertã; Mondelbergam prætereà Cliuosq; deditione recepit. Hoc ille negotio distentus, demoliendáq; Cliuensium murorum parte, liberum nobis muniendi perficiendíq; castra tempus reliquit. Huius deinde ad Bredam aduentu rumoribus perlato, nostri Heydensis pagi campos, reclusis riuorum omnium ostiis, latè stagno superfundunt, quâ parte introrupturus faciliùs credebatur. Henricus Bergius (submisso à Spinolâ ad accelerādum Lossano) Mauritium, vti iubebatur, breuissimis itineribus, etsi minimis copiis, per infesta Campiniæ loca est subsecutus. Eâ famâ arrectus Comes Brionius Gallus, qui Bredâ (vbi militabat) per nos in Galliam discedendi potestatem impetrarat, spe nouâ vidēdæ Bredanæ pugnæ, Spinolæ beneficium commeandi remisit. Equestre præsidium sub id tempus Bergozomio egressum, cùm prædam aliquam, equósq; ac vectores commeatui decerpsisset, nostrorum immissâ maiore manu, fugatum est, prędáq; recuperata. Ab castris nostris Seuenbergam miles inuicem missus bono carrorum numero, ad cibaria excipienda. Quòd verò ea vrbs libera ac neutrarum partium esset, ne quid per militarem licentiam detrimenti caperet, aut miles vllus incolæ iniuriam faceret, Spinola, allegato Theodoro Schott, qui de castrensibus cōtrouersiis omnibus, priuatis publicisque, constituebat, aut si quod esset admissum facinus, aut si de spoliis controuersia, idem summi Iudicis auctoritate decernebat, Senatum iussit mercium om-

Mauritius recipiendis Mondelbergâ, Geneppâ, Cliuis distinetur.

Henricus Bergius Mauritium subsequitur.

Brionius Gallus Bredæ manere decreuit spe futuræ cum Mauritio & Spinolâ pugnæ.

Præda abacta & recuperata.

Annona à Seuenbergensibus petita.

Ne iniuria Seuenbergensibus fieret, vnà cum milite missus rerum capitalium Iudex.

nium pretia æstimare, solutionem abs se præstitum iri pollicitus: cùm autem pro carrorum numero, annonæ copia longè superaret, eiusque vecturam vrbi Spinola imperasset, Ordines autem fœderati abs Senatu metuente consulti, contrà vetuissent, ciues bonam æris summam emendo frumento obtulêre; sed eam Spinola repudiauit, affirmans, frumento in castris apportato se egere, non alibi emendo, aut eorum ære.

Cùm Ordines fœderati vetuissent vectaram, Spinola pecuniam a Seuenberganis oblatam repudiauit.

Ad id oppidum, cùm duo Sacerdotes Societatis IESV, ex iis qui in castris operam militum saluti procurandæ nauabant, vnà cum eo agmine ad temperādam calonum rapacitatem, propulsandásque iniurias essent profecti, & magno Seuenberganis ciuibus vsui fuêre, & irritatæ quorumdam audaciæ Verbi-præconem cum vxore familiaque nequidquam pericula deprecantem eripuêre. Quod admirati, qui de Sacerdotibus iis asperiora semper crediderant, vulgauerántque; interrogabant, Ex quo tandem atri illi, albi adeò effecti essent.

Iniuria militares operâ Patrum Societatis IESV propulsata a ciuibus Seuenberganis.

Minister Seuenbergensis cum familiâ ab iisdem Sacerdotibus assertus contra militum minas.

Per eos dies Bruxellam venerat VVladislaus Sigismundus Poloniæ & Sueciæ Princeps, Isabellæ Archiducis visendæ causâ, à quâ Regio sumptu magnificentiáque fuerat acceptus. Is militiæ non minùs amans, quàm peritus, multis etiam nobilissimis victoriis clarus, cùm obsidionis lustrandæ cupiditate teneretur (obuiàm sibi cum ingenti equitatu Antuerpiam misso Magistro Equitum Comite Salazario) in Bredana castra extremo Septembri perductus est.

VVladislaus Poloniæ Princeps Bruxellâ in castra Bredana venit.

Spinola, præmissis equis aliquot ephippiatis, omni ferè Nobilitate stipatus, ad horas duas ab castris progressus, aduentantem multis gratulationibus, summáque voluntatis significatione accepit. Domi tabernaculum paratum erat, in quo cùm nihil ad splendorem Regiámque Maiestatem desideraretur, plus tamen erat apparatus militaris, quàm munditiæ cultúsque vrbani. Huc cùm Princeps sub noctem introduceretur, tormentis omnibus semel, iterùm, tertiùm explosis, signísque canentibus, Lunam Solis aspectu disclusam, lumen omne subito terræ interiectu laborantem destituit. Porten-

Spinola VVladislao Principi it obuiam.

Splendor quo in castris acceptus.

Luna defectus.

Portento (si liceat augurari) Principem illum armis exercitatissimum aliquando Ottomanicæ Lunæ fore domitorem. Breda antehac nullo fuerat tormento percussa, sed neque tot simul ictibus grauiùs est læsa, cùm lætitiam, non stragem edere, iaculatoribus nostris esset imperatum, pilæque complures trans vrbem innoxiæ adiicerentur. Quamquam plus lucri etiam quàm damni eâ iaculatione obsessi fecêre, cùm pendendis vectigalibus omnibus fuêre post id temporis, de more, liberati. Altero die Princeps, præsidia pleraque à Spinolâ circumductus, obsessorum globis, qui densè, vbi confertam vidêre turbam, iaculabantur, salutatus est. Postridie ad reliqua castra perspicienda solus cum Spinolâ equitauit, reliquis remanere iussis, vt periculo caueretur.

Prima nostra in vrbē iaculatio festa magis quàm infesta.

Polonia Princeps obit castra.

Eo ipso tempore Galli adolescentes octo, domi Nobiles, dum Bredâ per nos clàm euadere ad Mauritij castra moliuntur, in paludibus fuêre deprehensi, habiti nō hostium sed hospitum more liberaliter atque vrbanè. Spinola illustriores eorum (in quibus Marchio Griniolius, Vicecomes Serrius vnà cum fratre, & Baro Blinuillius, præclarâ indole iuuenes) mensæ conuiuas adhibuit, ac deinde cùm (quod orabant) negasset, suæ consuetudinis esse quemquam per castra sua ad hostilem exercitum dimittere, optionem iis dedit aut in Galliam, aut Bredam vnde venerant, redeundi. Quod postremum cùm elegissent, ne ad suscipiendos quàm ad tolerandos obsidionis labores, promptiores fuisse viderentur, rhedâ Spinolæ domum vecti, Bredam ducente buccinatore remissi sunt.

Galli Nobiles octo perfugæ à nostris capti.

Gallos captos Spinola conuiuas habet.

Optio Gallis data redeundi Bredam aut in Galliam.

VVladislaus Poloniæ Princeps, operibus, quæ ad eum diem plenè perfecta non erant, perspectis; aleam iactam esse à duobus maximis belli Ducibus, Spinolâ atque Mauritio, dixisse fertur, actúmque de alterutrius existimatione. Spinola redeuntem extra castra comitatus, salutationúmque officiis perfunctus, Comiti Salazario ducendum Antuerpiam vsque commisit.

VVladislaus Poloniæ Princeps castris discedens, sapienter de obsidionis euentu auguratur.

 Pridie

Baro Beauuoixius Mauritio locum præripere mittitur.

Pridie eius diei Baro Beauuoixius Burgundicæ legionis Tribunus cum peditibus M C. equitibus D. præmissus locum faciundę munitioni propè Oosterhautum antecapere, quem magno nostrorum incommodo hostis insidere potuisset. Ex eo loco postridie cùm signa hostium canere audiuisset, antemissis qui cognoscerent, Spinolam admonuit de aduentu. Perlatum fuerat indicio exploratorum, Mauritium Gertrudibergæ cum exercitu exscendisse. De nouâ eius profectione, aliquamdiu nihil percunctationibus reperiri potuerat. Oudenboscam & Rosendaliam multi eum occupaturum existimabant. Hi loca illa præripienda monebant, ne vllum post nos hostem haberemus; veriti alioqui vt cibaria nobis commodè supportari possent, liberáque pabulatione prohiberemur, si ea priùs hostis occupasset. Spinola nihil huic rei præuertendum duxit, satis gnarus, neque illis ea loca, ad insidias, admodum esse posse opportuna; neque commeatibus nostris adeò infesta, quando inde longioribus aliquantò itineribus ad vitanda eorum castra, circumducerentur. Fore tum nempe receptum illis interuallo tanto periculosum, nobis vitabundis profectionem non intutam. Haud multò pòst intellectum, Medæ (qui pagus itinere horarum duarum à Bredâ abest) exercitum Mauritij consedisse. Nimirum id aduentui suo tempus captare visus est opportunè, quandò omnis ferè noster eques, Poloniæ Principem comitatus, abesset: quò admirabilius multis visum, id temporis à Mauritio nihil in tam debiles copias nostras fuisse tentatum. Spinola quod satis esse visum est militum, munitionibus præsidio circum vrbem relicto, Franciscum Medinam, Legati loco restare iussum, Ginekensibus castris præfecit. Ipse antemissis metatoribus, qui locum nouis castris idoneum deligerẽt, stipatus peditum millibus VII. equitum cohortibus XXX. haud procul Oosterhauto, ter mille passuum spatio, contra hostem castra metatus est. Nimirum in vnâ occurrendi celeritate, huiusq; tam idonei loci præceptione, obsidionis vniuersæ

Beauuoixius Spinolam de Mauritij aduentu monet.

Ignota nobis primùm Mauritij consilia. Suspicio quorumdam de Mauritij molitione.

Spinolæ solers responsum.

Mauritius Medæ in pago castrametatur.

Spinola Mauritio obuiàm tendit.

Spinola castra sua castris Mauritianis opponit.

Pag. 36.
H
C
C
E
E
E
B
B
A

A. Breda.
B. Castra Mauritij in pago Medæ.
C. Castra noua Spinolæ.
D. Niger agger.
E. Noua Castella Spinolæ.
F. Stagna ingentia arte facta.
G. Statio Balionij et Caroli Romæ.
H. Statio Baronis Balanconij.

uersæ summa vertebatur. Nam profectò si aut Spinola vel diem vnum cunctando perdidisset, aut Mauritius festinando tantumdem præuertisset, tantilli temporis beneficio Breda poterat conseruari. Quippe Teteringam inter & Hagam, amplissima terræ stagnique patebant spatia, quâ curribus ad vsq; stagnum; trans stagnum, lenunculis annona non multo negotio poterat in vrbem importari, si ea loca à Mauritio fuissent prærepta. Poterat autem id fieri non difficulter, cùm ad id tempus nihil admodum munitionum inter ipsius castra & vrbem (præter turriculas quatuor Nigro aggeri impositas) interesset. Sed Spinola iam multo milite vias aditúsque omnes inter eum aggerem & Mauritiana castra obtinebat, Mauritiúmque præuenerat, spe omni penetrandi sublatâ. Tantum in bellis valet celeritas prudentiáque Imperatorum.

Euentus obsidionis pendet ab vnâ celeritate & loci præceptione.

Spinola Mauritio aditum intercludit.

Hîc ingens myriceti planities, quâ aciem latè explicare posset, si pugna incidisset. Hanc equestribus custodiis, per tumulos diuersos distributis, obtineri fecit, equitatu reliquo pro fronte castrorum remotiùs disposito. A tergo vallus naturalis eminebat Bredam inter & myricetum. Huic imponit tormenta septem, peditatúmq; post eum locat, virgultis pratorum riuorúmque succisis, & fossis celeritate maximâ completis. Ab dextero latere castellum maius, quod Baro Beauuoixius iam ferè perfecerat, Burgundionibus relinquit tuendum. Erat ei castello figura quadrata, angulis in latus vnum prouolantibus, eâ magnitudine, vt tormenta imponi possent; muris firmitas aduersus ictus machinarum. longitudo pedum CXX. crassitudo XXVIII. altitudo XV. Sudes oblongæ vndequaque eminebant, ad tardandum ascensum. Interiùs in ipso muro ambulatio erat & gradus vnus contra loricam, quæ alta pedes V. crassa X. fossa exteriùs circumducta, depressa in altitudinem pedum X. labris patentibus pedes XXII. solo imo pedes XII. sic vt à solo fossæ ad summum murum altitudo esset pedum XXV.

Locus aptus instruendæ aciei à Spinolâ lectus.

Quæ forma castelli maioris, quæ firmitas.

Spinola Mauritium biduo expectat acie parata.

Castris ita, vt dictum est, dispositis, acie per biduum instructâ, Spinola Mauritium expectauit, vt si vellet prælio decernere, potestas non deesset. Nonnemo audiens forte agitari in colloquio Spinolæ, Reliquásne copias, desertis ad Bredam castris, in Mauritium ducere præstaret, nec ne; etsi sententiam non rogatus, censuit; Mauritium non modò non expectandum, sed castris etiam ab vrbe deductis, omnem in eum multitudinem conuertendam esse, eóque omnibus copiis contendendum. Is consilij sui principem laudabat Parmensem Ducem, heroëm tot olim victoriis clarum. Spinola, de Parmensi Duce honorificè præfatus, hominem illum parum cauti consilij auctorem futurum fuisse ostendit. Haud longè eum videri ab Æsopi Apologo abiisse, pro certâ obsidione, incertam pugnæ aleam commendando. Id demum fore, canis instar, demisso bolo, eius vmbram in flumine consectari, & vtrumque amittere. Non ita se esse suas exercitúsque fortunas in dubium deuocaturum: hostis esse, si luberet, inferre bellum; suum autem, oblatum defendere.

Cuiusdam consilium non probatũ.

Facetè Spinola mali consultoris consilium refutat.

Haud multò pòst quidam Tormentario officio præfectus Spinolam interrogat, Quídni Mauritij castra, nullis admodum munitionibus firmata, tormentis sex septémve displosis, vltrò iret lacessitum? Cui Spinola respondit: Non pati suam dignitatem, vt leuiùs hosti insultaret, quàm honestiùs se reciperet: ostentatione non assueuisse, sed prudentiâ militari: Imperatoris esse non minùs consilio, quàm gladio viribúsque dimicare.

Alterius sententia à Spinolâ reprobata.

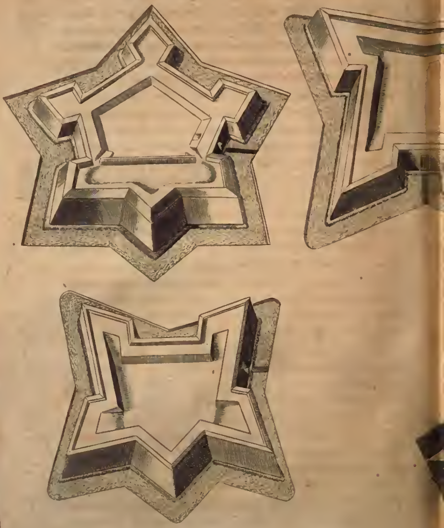
Dignum Spinolâ responsum.

Mauritius, castris Medæ positis, iis se continuit, neque sui vmquam potestatem fecit, neque suos longiùs ab castris ire permisit. Quo animaduerso, Spinola, eiusdem ferè magnitudinis castella v. eidem Baroni Beauuoixio, Ioanni Comiti Nassauio, Philippo Comiti Fuggero, facienda mandat, ab latere sinistro, Heydam vsque; ad omnem Mauritio transitum auferendum. Quod spatium ingens planè ac magnum, perpetuis inter castella muris expletum, primæ illi subitariæ circum-

Mauritius Spinola celeritate præuentus consilio desistit.

Spinola castella v. facienda curat, ne quà Mauritius perrumperet.

VARIÆ MAIORVM CASTE

...LLORVM FIGVRÆ.

Dimensiones maiorum Castellorum.

circumuallationi deinde fuit adiunctum. His autem castellis omnibus, figura, pro vario situ, fuit quoque diuersa, sed æqualis firmitas atq; altitudo cum priore illo Beauuoixiano.

Varia castellorum forma, sed æqualis omnibus firmitas.

Mauritius nostros hisce operibus intentos, nullis vnquam diurnis nocturnísve eruptionibus est adortus. Tyrones Anglos (quos subsidio aduocârat) multos per eos dies fugâ amisit. Buccinator quidam Gallus per occasionem rei perditæ in castra nostra ad Ioannem Comitem Nassauium missus, Gallicæ Nobilitatis nomine, propiùs eum Mauritij castris inuitauit, experiundæ cum iis fortunæ causâ. Comes postridie ad certam horam adfuturum se tribus cum sociis promisit, gladio sclopísque duobus instructum, cetera inermem. Postridie, vti conuenerat, ad dictam horam vnà cum Centurione Steenhusio, & Pro-præfectis duobus duorum equestrium Præfectorum, Grobbendonckij iunioris atque Botbergij, sub castris hostium constitit. Prodiêre ex hostium castris equites quaterni, aliis eminus ad sexdecim subsecutis, trecentis hostium spectantibus è principiis castrorum, quos inter Princeps ipse Mauritius fuisse fertur. Erat inter quaternos adolescens Briautæus, illius filius, quem olim singulari certamine cæsum Grobbendonckij iunioris pater, amisso Lackerbetio Pro-præfecto suo, superarat. Is in paternæ necis vltionem educatus, misso nuper ad Spinolam tubicine, potestatem sibi fieri flagitarat, experiundæ pugnæ cum filio parrij, vt vocabat, percussoris; quasi serò alioqui periturus: quam cùm ei Spinola recusasset (filio Baronis Grobbendonckij, ne euaderet, custodito) Briautęus occasionem vltrò quærebat, iuuenis animo ferox. Comes Nassauius aduersarium quempiam in certamine nactus, cùm plumbeam eius glandem anticâ ephippij parte excepisset, ceruicem ei fistulæ flamma adussit. Briautæus manu vocéque audax; Me, me, inquit, pete, quisquis es: en Briautæum: hic dies, hic dies, paternæ cædis culpam expiabit. Quæ cùm dixisset, equo calcaribus incenso, Grobbendonckij iunioris Pro-præfe-ctum

Mauritius operas nostras nullis eruptionibus fatigat.

Gallicæ iuuentutis ad pugnandum ardor.

Ioannis Nassauij Comitis promptitudo ad occurrendum.

Tres Nassauio in pugnâ socij.

Briautæus qui pugnam poposcerat, prodit.

Briautæus prouocat, premitúrq; tractusq; cadit.

ctum ſclopo nequidquam laceſſens, ipſe eius glande traiectus, ephippij capulo ſemimortuâ manu prehenſo, mox ad terram exanguis delabitur: ita duorum Grobbendonckiorum, patris & filij, laceſſita virtus, Briautæos duos, patrem & filium, ſuperauit. Deinde Steenhuſio Centurione, alteróque ex hoſtibus ſauciato, accurrunt ſubſidio ſexdecim à caſtris hoſtilibus progreſſi. Noſtri paulatim ſe recipientes, dum anguſtiùs equitando inuicem premunt, eorum vnus Naſſauium prætervectus, habenas ei, capulo gladij ſui implexas, è manibus extorquet, & gladium ipſe habenis retentum vagináque eductum amittit. Ita duos ſcilicet inſolens caſus periculo improuiſo obiecit. Sed Naſſauij equus, ardens alioqui atque inquietus, attoniti inſtar reſtitit, Dominoque tempus attollendi freni conceſſit. Alter, relicto gladio, diſcrimini ſe ſubduxit. Cornicularius noſter, qui ſpectatum venerat, Briautæum (hoſtis interuentu) ſpoliare prohibitus, ſpirantis adhuc caput gladio ſauciat, conſcenſoque equo reliquos conſectatur. Paucos poſt dies cùm equeſtres cuſtodiæ noſtræ ſub hoſtium caſtris in conſpectu ſtarent, Boutteuillius Gallus præſidio equitum quinque, eas ſtatione ſubmotum venit. Baro Beauuoixius comitum aliquot numero ſtipatus, fortè ambulabundus, interuenit, cuſtodiiſq; ſuſtentatis, hoſtem retrò repulit in vicinum nemus. Hinc Boutteuillius pauliſper progreſſus, iactitans identidem nomen ſuum, noſtros ad ſingulare certamen, fiduciâ vicini receptus, ferreíque thoracis quo ſub penulâ tegebatur, inuitat. Acceptâ à noſtris conditione, rogatus ab nemore diſcedere longiùs, cùm loco non moueret, iaculatoris cuiuſdam noſtri pilâ ſub renibus vulneratus, ſclopum quem manu tenebat, dolore vulneris dimittens, aufugit.

Improuiſum Naſſauio periculum equi beneficio auerſum.

Preco Briautæum adhuc ſpirantem orco dimittit. Hoc habet.

Boutteuillij & Beauuoixij velitatio pro cuſtodiis.

Boutteuillius ſaucius diſcedit.

Intereà dum otia in Mauritij caſtris agi videntur, neque ignem munitionibus noſtris inferre, neque opera impedire, neque eruptionibus laceſſere eorum quiſquam conatur; ipſe, conſiliis ſtudio celatis, quòd dolus poſceret interualla, nec tutum,

Mauritius lapſus perrumpendi ſpe. Antuerpienſem arcē adoriri clàm ſtatuit.

tum, ſubitò res ſummas aggredi, Antuerpienſem arcem clàm noctu tentare inſtituit. Id quod ita adminiſtrauit. Cognouiſſe putatur paucos milites ſeruandæ arci præſidio fuiſſe relictos, præter eos, qui ætatis aut morbi causâ, vacatione vtebantur. Arx digna illi operæ huius pretio viſa, lucrumque Bredano damno maius. Igitur Bergozomij & Roſendaliæ in caſtris ſuis diligentiâ tantâ ſuos omnes, appoſitis cuſtodiis, intra muros continuit, vt nec indicio minimo, aut Antuerpiam, aut in caſtra noſtra, molitio maxima fuerit perlata. Brouchemio Bergozomij Prætori, equeſtris turmæ præfecto, Medam ad ſe euocato, mandata expeditionis ſumma. Is pedites mille, equites ducentos (vt vulgatum) omneque genus inſtrumenta curribus impoſita, iis quibus dictum eſt locis, deducit. Militi è caſtris & Roſendaliâ egredienti, Bergozomium; Bergozomio abeunti, in caſtra eundum eſſe perſuadetur. Vbi longiùs aliquantò ab vrbe municipioque ventum, puniceos cæruleoſque baltheos (quibus Ordinum miles aſſueuit) omnes demi, rubroſque (quales Regiorum ſunt militum) indui iubet, ne Regias copias mentiti, pro hoſtibus, de balthei colore cogniti, agreſtium delatione proderentur. Rogati ab obuiis qui eſſent; reſpondere docentur, Antuerpiam commeatus causâ ſe proficiſci; quò noſtros nempe, id temporis, commeaturos, rumoribus fuerat iactatum. Carrorum vela Burgundis crucibus (more noſtro) ſignata, fraudem adiuuêre. Ad arcem ipſam perueniunt nubilæ noctis tenebris tecti, colonis omnibus deceptis. Iam palos ternos quaternóſve perfractâ ſepe euulſerant, pontem nonnulli inſcenderant. Ventus in aduerſam partem conuerſus fragorem omnem, equorum hinnitum, curruúmque ſtrepitum, ex arce exaudiri prohibebat. Eò audaciùs illi ſcaphas in foſſas dimittere, ſcalas muris admouere, forcipes, malleos, vectes, reliquumque inſtrumentum affabrè ad ſuffringendas clauſtrorum ſeras, portaſque cardinibus extrudendas factum, expedire. Dum proximè muros hæc

Arx id temporis paruo milite custodita.

Brouchemio expeditio mandata.

Insignis hostium astus.

Fraus historiâ digna.

Hostium audacia & euentus.

Tempestas hosti secūda.

Excubitor insidias animaduertit, datq; signũ.

aguntur, Andreas Cea veteranus, cui noctis illius vigiliæ obtigerant, attentiùs auscultare, deinde etiam exaudito strepitu, insidias suspicari, & signum dare fistulâ explosâ. Ioannes Brauius arci Præfectus, ceteriq́ue vigilum, ex statione in muros accurrere, & defensionem parare; hostes eiusdem venti maiore tempestate (quâ priùs moderatâ tutiùs accesserant) ita impediebantur, vt neque iam lintres firmare, neque scalas muro affigere, neque quidquam administrare possent. Relictis igitur per metum instrumentis, scaphis, scalísque aliquot (cùm se sentirent deprehensos) celeriter discessêre, Numinis haud dubiè interuentu reiecti. Ita quæ rebus nostris grauissima sanè accidisset, facilem exitum machinatio inuenit.

Præfectus arci ceteriq́; in muros accurrunt.

Tempestas mutata hosti turbat.

Hostis re infectâ discedit.

Andreas Cea ob arcẽ excubiis vsté obitus seruatam, præmio donatus.

Andreas Cea pro arcis seruatæ officio (liberaliùs quàm olim Capitolij custodes) ab Archiduce Isabellâ donatiuo XV. scutorum in menses singulos; ab Antuerpiensi Senatu, insigni veste baltheoque ornatus est. Mauritius eâ spe falsus (quam certissimam animo conceperat) ingenti doloris vulnere ictus, castris aliquamdiu otiosus mœrénsq; restitit, tuguriorum suorum plurimis per illius venti tempestatem prostratis. Sed Frisiæ equitatus, eius quoque iussu accersitus, Gertrudibergam appulsus, in discrimen venit. Nam eadem illâ tempestate & aggeres & pons (quo equitatus traiiciendus erat) abrupti, omnibus eum sociorum auxiliis interclusit, planè vt à nobis conscindi facilè delerique posse nuntiaretur. Cuius rei admonitus Spinola, cùm dubitasset, inuasurúsne maiore manu eos esset, nec ne; maluit in nocendo aliquid omittere, quàm cum aliquo suorum detrimento hosti nocere. Nam minima commoda non minimo sectantes discrimine, similes (cùm Augusto) censebat piscantibus aureo hamo; cuius abrupti damnum nullâ capturâ pensari posset. Tandem Mauritius re nullâ ad Bredam gestâ, post diem XXII. quàm Medæ consederat, vasis conclamatis, incensisque castris, mœstus, numquámque rediturus, discessit. Fertur vix à suis deinde visus; adeò nullum doloris solatium admittebat.

Mauritij de aduerso expeditionis successu dolor.

Nouum hostilis equitatus periculũ.

Marchionis Spinolæ in suscipiendis expeditionibus moderatio.

Mauritius incensis castris discedit.

Spinola

Spinola visis perpetuis incendiorum fumis, magnâ equitum
manu ad hostium castra profectus, ea milite vacua depre-
hendit, extremo agmine iam se recipiente. Hîc, quolibet se-
se bonum strenuumque in ore Ducis probare cupiente, non-
nulli hostem ad tutelam agminis restantem, statione sub-
mouerunt, dum plurium coacti recursu, honestè sese recepê-
re. Merces propolarum multúmque familiæ castrensis in-
strumentum reperta, militibus prædæ cessêre. Ceterùm Re-
ceptus hic prudentissimè à Mauritio institutus, tantum ei
honoris attulit, quantum addiderat doloris expeditio infeli-
citer adornata. Cum Antigono cedente dicere iure posset,
non fugisse, sed retrò sitam vtilitatem fuisse se persecutum.
Ita quippe discedens suæ suorúmque saluti consuluerat, vt
& Spinolæ impetum operibus factis retardaret, & sui inse-
quendi præsentem adimeret facultatem. Ad extrema castra
Svvaliiensis agger pertinebat, quà Seuenbergam est iter: huic
pro fronte munitionem receptaculi loco imposuerat. Lateri
aggeris, fossam benè altam præduxerat, superstructâ in lon-
gum loricâ ad tuendos discedentes. Huc se illi tutò refere-
bant; hinc si qua maior reliquos oppresserat nostrorum ac-
currentium vis, propugnabant; hinc ad repellendum pro-
currebant, vicinitate valli confisi: nam erat id opus firmum
adeò atque altum, vt non nisi scalis à latere, à fronte angustis-
simo itinere oppugnari posset: à tergo altera munitio aggeri
imposita loricam claudebat, quâ parte Heydensis pagi agger
interscissus erat, ne hac nostri discedentium iter morarentur.
Mauritius exercitum bipartitò deduxit. Ipse Rosendaliam
cum Ernesto Casimiro Nassauio contendit, locúmque vallo
atque operibus firmauit. Henricus Fredericus Nassauius
Sprangam cum reliquâ copiarum parte occupatum missus
est; quem factis quoque operibus communiuit. Spinola die-
bus aliquot post Mauritij discessum consumptis, satis & ad
laudem & ad vtilitatem profectum arbitratus, in pristina
castra propiùs Bredam se recepit. Mauritius paucos dies

Nostrorum in sequendo hoste feruor.

Præda in castris desertis relicta.

Prudentissimè à Mauritio receptus institutus.

Opera ab Mauritio ad receptum facta.

Receptus quâ ratione tutus.

Mauritius Rosendaliam exercitum ducit.

Henricus Nassauius cum reliquo exercitu Sprangam tenet.

Spinola ad veterem stationem reuertit.

Mauritius Rosendaliæ ægrotare incipit.

Mauritius æger in Hollandiam redit.

Rosendaliæ moratus, cùm tentari eius valetudo cœpisset, ad exercitum non manere decreuit. Ernesto igitur Casimiro Nassauio eâ curâ pro se mandatâ, æger Hagam Comitis in Hollandiam refertur, tædio aduersarum rerum. Vbi cùm omnia agitanti, nihil processisse sibi cogitaret, nullumque exitum reperiret, paulatim contabuit, dolore in phthisim, vt fertur, conuerso. Quod vnum fortè euenire poterat, sperabat scilicet, si bellum in hiemem produceretur (vt parum iam superat Autumni) aut sæuitiâ temporis obsidionem nos esse deserturos, aut ob itinerum difficultates, vicinaq; castra sua, commeatu nos interclusum iri. Ne tamen constantiâ felicitatéque nostrâ falleretur, ad nouas copias conscribendas, Mansfeldicum nothum in Hollandiam accersit. Is Hagæ Batauorum cum eo collocutus, Rosendaliam deinde ad Ernestum Casimirum Nassauium missus, postquam quæ ex vsu erant pertractasset, in Galliam Angliamque profectus, auxilia accersitum iuit. Hanc nauigationem cùm hiemi subiecisset, ac primò placidum soluenti esset mare, mox atro nubium globo effusus imber, simul variis vndique procellis incerti fluctus conspectum ademêre. Omne dehinc cælum, & mare omne in turbines cessit, qui naues in saxa aut vada rapuêre. Non adhærere anchoris, non exhaurire irrumpentes vndas poterant; sarcinæ, arma præcipitantur, quò leuentur aluei per latera natantes, superurgente fluctu. Tandem auctâ cæli marisque truculentiâ, naufragium fecit, submersis sociorum plurimis, ipse vix lintris paruuli beneficio seruatus, vt diu pro mortuo censeretur. Angliæ Rex peditum millia XIV. promisit. Scriptæ à Mansfeldico cohortes aliquot Leodiensi tractu, & alibi; supplementa prætereà per Germaniam collecta ad peditum millia II. Ordines autem fœderati decreuêre exercitum veterem augere ingentibus copiis, equitum peditúmque Angliâ, Galliâ, Germaniâ euocatis.

Vana Maurity spes.

Mansfeldicus nothus ab Mauritio vocatus, in Angliam Galliamq; missus auxiliorum causâ.

Fœda maris tempestas Mansfeldicum vexat.

Mansfeldicus naufragium facit.

Angliæ Rex copias Mansfeldico promittit.

Ordines fœderati augere exercitum decernunt.

Spinola hisce hostium consiliis circumspectis, Archiducem

cem Isabellam admonet, vti contra Mansfeldicum ab Cæsare quoque peditum equitúmque præsidia paria accersat; à Bauaro autem Duce, aduersus conatus Mansfeldianos, auxilia Principum Germaniæ fœderatorum. Prouinciis insuper, ad tuendos fines, imperet peditum (quos Keurlingos seu Electitios vocant) millia XV. equitum (quos *Bandes d'Ordonnance* appellant) millia III. quibus copiis partem Prouinciæ, partem Regis Prouinciale ærarium stipendia numerare possent; peditibus quidem huius solo belli tempore, equitibus perpetuò deinceps, vt eorum munus esset, quoties bellum aliquod incideret, statim in bello versari, illatumque defendere, aut inferre. Archidux Isabella augustâ quadam prouidentiâ omnia circumspiciens, diurno nocturnóque consultandi scribendíque labore, rerum summam velut è sublimi administrabat, regebátque molem tantam. Duabus autem rebus efficiebat facillimè, quæ nemo alius consequi potuisset, auctoritate nominis, & gratiâ. Auctoritate apud exteros, gratiâ apud suos. Auxilia igitur quæ Spinola rogabat, litteris ab Cæsare impetrauit. Ad Bauariæ Ducem Comitem Octauium Sforzam misit. Promissa ab Cæsare peditum millia III. equitum millia II. & quingenti. A Bauaro equites M. peditum millia III. reliquum equitatum peditatúmq; Prouinciæ pro constituto numero, in tempore summisêre. Tum Spinola (in quo obsidionis totius cardo vertebatur) vni huic rei præcipuè studere, vt tantis copiis, pro eâ quam præsentiebat belli diuturnitate, commeatus abundè tutóque supportaretur. Atque hanc in rem, cùm duabus rebus maximè opus esse intelligeret; inprimis carrorum facultate, quibus annonam subueheret; deinde perpetuo aliquo Duce, qui commeatum difficilioribus temporibus itineribúsque administraret; Henricum Bergium ducendo commeatui præfecit, retento in castris Ochoâ Gomezio Commissario, vt vocant, generali, quo hucusque ad expediendos commeatus fuerat vsus, sed nunc maximè ad excursiones circum

Spinola de auxiliis aduersus Mansfeldicum tempori aduocandis Isabellam monet.

Stipendia copiis nouis soluendis praecisa.

Archidux Isabella, belli molem vniuersam studio administrat.

Auctoritate nominis apud exteros, amore apud suos Isabella omnia obtinet.

Comes Octauius Sforza ad Ducem Bauariæ missus.

Cæsar & Bauarus auxilia pollicentur.

Duabus in rebus Spinolæ cura, procuratione carrorum ad vehendam annonam, prudentiâ Ducis ad expediendos ducendosq; commeatus.

Commeatibus ducendis Comes Bergius præficitur.

circum Bredam circumque castra, cum reliquo equitatu faciendas industriâ eius indigebat. Comitem Henynium per caussam curandorum curruum, ad Brabantiæ Ordines misit, vt iis primùm persuasis, ceteræ quoque Prouinciæ exemplo adducerentur. Henynius, singulos quibus suffragij ius erat adortus, facilè apud volentes obtinuit, vt vniuersi deinde in Comitiis consentirent; cùm æquè illi & præsentem necessitatem intelligerent, & publico consultum exoptarent. Brabantis igitur adductis, Flandri, Hannonij, Artesij, ceterique haud grauatè consensêre, vt curruum vecturæ scriberentur.

Procurandis curribus Comes Henynius ad Brabantiæ Ordines mittitur. Brabantiæ exemplo, Prouinciæ ceteræ excitata.

Prouinciæ omnes consentiunt in curruum vecturas.

Lyræ annonarium horreum positũ.

Lyræ publicum annonæ horreum constitutum, & huc primùm comportari commeatus; inde in castra aduehi. Comiti Bergio equitatus pars maxima attributa, quæ commeatui præsidio esset; nam castra Bredana ferè poterant ipsâ iam munitione defendi. Huius ductoris nomen etsi hostibus metuendum esset, ipse tamen re maluit quàm famâ eos ab irrumpendo deterrere. Quare hac ratione munus suum administrabat. Solemne illi erat, manè ante lucem, confusum impedimentorum agmen explicare, deinde præmissis equitum turmis aliquot emissariis, proficisci. Tormenta primis vltimisque adiungere, ad significandum hostis aduentum, cuius indicium sonitu tanto longissimè perferretur, vt eo signo (quod conuenerat) miles scilicet colligeretur, eamque in partem accurreret, quæ laboraret. Vtrumque viæ latus contra Rosendaliam & Langhestratam (vbi hostilia castra) equitum alis diuisis tegere; equitatui præsidia leuis armaturæ interponere; reliquo equitatu denique agmen claudere; sic itineri simul & prælio incedere. Occurrere, quantum poterat ratione caueri, vt tutioribus itineribus ad fallendas insidias contenderetur; viis ad faciliorem subuectionem instauratis. Si quod periculum nuntiaretur, ne alieno loco prælium committeret, dispicere; eamque ob rem, aut idoneo resistere, aut iniquo egredi, & carros pro vallo, si pugnandum foret,

Comitis Bergij cura diligentiaq́ in commeatu cautè ducendo.

Ordo ducendi commeatus.

Cautio Henrici Bergij aduersus hostiles insidias.

foret, obiicere, iaculatoribus introrſum reductis. Quoties procedendum erat, ſtatiuis ante omnes progredi, tum donec vltimi ferè tranſiiſſent, ad ſpectandum accelerandúmq; reſiſtere; poſt omnes iter agere, & primis deinde inter procedendum præcurrere; poſt omnes denuò ſtatiuis inuehi. Hoſpitia militi ante veſperam partiri; tum ſtatiua, lucente adhuc die, circumuehi. Agreſtes aduocare; de hoſte, de itineribus cognoſcere; cuſtodías, vbi vſus erat, diſponere, pontes occupare aut abrumpere, vt hoſti viam auferret. Milites frenatis equis, in ſtationibus, ſi opus eſſet, expeditos collocare: alios in omnem partem dimittere ad excipiendos aliquos, ex quibus de hoſtium inſidiis cognoſceret. Certos prætereà habere ſpeculatores, qui conſilia molitioneſque omnes indicarent, in quos plurimum nummorum effundebat. Noctu aditus omnes excubitoribus tenere. Ne autem aſſiduitas conſuetudine minueretur (quod diuturnitate accidere conſueuit) ipſe ſæpiùs ſtationes improuiſò obequitare, non tam diffidentiâ circitorum, quàm vti militibus exæquatus, cùm ductore volentibus labor eſſet. Iam agreſtium rebus non minùs, quàm commeatui conſulebat. Milites ipſe, tamquam incendiorum præfectus, de igne (quem in horreis accenderant) extinguendo admonere. Indiligentiores, quorum incuriâ incendium malè obrutum reſurrexerat, domoſq; corripuerat, ſub dio deinceps excubare facere, ære diruere, ſarciendíque damni condemnare. Monere Aureliani more; de prædâ hoſtis, non de lacrymis Prouincialium viuerent. Agreſtibus aduerſus militarem licentiam iudices ferre, querimonias audire, compertos caſtigare. Quâ diſciplinâ obtinuit, vt coloni (à quibus maxima per pagos erat ſolitudo) è templis turribúſque, in quæ vxores, liberos, rem familiarem, frumenta depoſuerant, eá venum darent, quæ metu clauſa compreſſaque tenebant, & agri cultoribus inanes ſine maleficio exercerentur. Tantâ cum quiete exercitum per Brabantiæ pagos, cum ſingulari curâ frugum, agrorum, domorum,

Præſentia Ducis militem officij admonet.

Artes impediendi hoſtiles dolos.

Speculatorum vſus.

Comitis Bergij vigilantia nocturna.

Diſciplina vt à Comite Bergio ſeruata.

Pœna in incautos & indiligentes.

Seruata diſciplina fructus.

rum,hominum ducebat. Hoſtes verò tam accuratæ diſciplinæ opinione, ne ad carpendum quidem agmen ſe vſpiam oſtentarunt,planè vt quo honore Alexandrum Seuerum,ob modeſtiam, dum in Parthos duceret, habuêre Prouinciales, eo nomine Bergium Croatij appellarint Agreſtium deum.

Bergius à Croatiis vocatus Agreſtium deus.

Hoc tanto Comitis Bergij ſtudio etſi feliciter quidem res omnis frumentaria expediretur, quoniam tamen ob equorum numerum in caſtris pabuli copia paulatim minuebatur,equique ipſi ob laboris diuturnitatem macie corrumpebantúr, cùm plerique conciſo ſtramine paleáque veſcerentur (quibus pabulum adaugere inopia ſubigebat) Spinola ad hunc modum vtrique incommodo prouidit. Ne reliquum pabuli equos in caſtris deficeret, equitatum qui commeantes ſtipabat,in hiberna ad viciniores vrbes municipiaque dimiſit; vbi ſe per interualla reficeret, dum annona carríque Lyræ appararentur. Atque vt ne eo quidem tempore, quo commeatum ad caſtra equi ſupportaſſent, caſtrenſe pabulum exhauriretur, caſtrorum illis ingreſſu interdixit, carris etiam iumentíſq; ſarcinariis (quàm ſtatim exinanita erant) ab caſtris dimiſſis. Hinc equi, cùm alibi copioſiore pabulatione vterentur,per tantillum quietis à macie defatigationéque recreabantur. Id vti tutiùs Spinola efficeret, munitionem omnino magnam Barlenſi in pago,trium à caſtris horarum ſpatio,ſubſtruxit, præſidiúmque impoſuit; adiunctâ equeſtri cohorte vnâ. Ad hoc vſque loci commeatum cum equite ſuo Comes Bergius deinde ſubuehebat. Hîc reſiſtebat, dum carri deonerati ex caſtris redirent. Huc vſque è caſtris cohortes equeſtres peditéſque alij occurrebant excipiebántque.

Spinola pabulo equiſq; recreandis ſtudet.

Pabulo caſtrenſi conſulit Spinola,interdicendo equis omnibus caſtrorum ingreſſu.

Equi commeantes per interualla in ſtatiua miſſi.

Itinera commeatui ducendo Spinola munit.

In omnem prætereà caſum quò tutiora itinera eſſent, Leurenſi in pago contra Roſendaliam, munitio ab Iſenburgico Comite facta, eo ferè loco, quo flumen interlabens tranſiri pontibus aut vado poſſet. Aliæ inſuper tres ab Henrico Bergio Lyram inter,Herentaliam & Turnhoutum,quatuor

Opera & munitiones ad tuendos commeatus variis locis facta.

tuor item Outturnhouti, intra quas qui commeabat miles, quietem noctu capiebat. Quod iter etsi longius multò esset altero quo per Hooghstratam directò itur, tamen quia ab hostium castris, maioribus aberat spatiis, tutius certiúsque iudicatum fuit, maximè cùm arcibus hisce duabus Hooghstratanæ & Turnhoutanæ præsidia quoque mediocria essent relicta. Erant hac cautelâ ita tutæ viæ, vt agrestes, Turnhouto præcipuè, nullo ferè præsidio comitati, in castra securi annonam carris supportarent; quam commeandi licentiam cùm hostes cognouissent, eos semel latrocinio adorti, carros aliquot, abactis equis vectoribusque, haud procul Barlensi pago spoliarunt.

Longius at certius iter institutum ad commeandum.

Agrestes nimiâ fiduciâ vsi, ab hoste spoliantur.

Mauritius res nouas in morbo meditatus, nondum depositâ intercipiendæ Antuerpiensis arcis spe, nocturnâ denuò expeditione susceptâ, ad eam aggredi iterùm designauit. Stakenbrouckio Grauiæ Præfecto gerendam rem permittere placuit; sed nihilo feliciùs priore consilio conatus successit. Nam tantus perpetuò cecidit imber, vt & fistularum omnis interierit vsus, ob pulueris nitrei madorem: & cùm nocturnos ignes in vrbis mœnibus eminùs hostis aspexisset, ratus se proditum, tantâ subitò perturbatione retrocessit, vt relictis per auia impedimentis, fugæ similem fecerit profectionem. Credita intra muros fuisse coniuratio ciuium aliquot perditorum, qui nouarum rerum studio hostem inuitassent. Triginta, quos loquendi petulantia suspectos fecerat, solum vertere iussi; sed mox veniâ donati, nonnulli manere permissi.

Altera Mauritij molitio in arcē Antuerpiensem.

Suspicio proditionis in Antuerpiensi vrbe.

Pœna in suspectos proditionis, & venia.

Mauritius quoque cùm nihilo amplius se posse in commeatus nostros videret, castris licet bipartitò ad insidias diuisis; ad vexandos eos, qui commeatus adiuuisse ferebantur, omnis eius cura conuersa est. Capti qui eius rei fuerant comperti, magnóque ære multati; neque iis parcitum, qui Ordinibus fœderatis erant vectigales, ceteris grauitate pœnæ perculsis. Insuper molæ frumentariæ omnes, quoquo versus, sublatis ferramentis mutilatæ. Officinæ ceruisiariæ pana-

Mauritij nouum consilium ad prohibendam castris nostris annonam.

Molæ, pistrina, lebetes ceruisiarij, corrupta ab hoste ad incommodandum Spinolæ castra.

 riæque,

riæque, pertusis lebetibus ac furnis, corruptæ. Agitatum quoque inter eos accepimus, esset ne ex vsu, Campiniæ loca paruis aut nullis præsidiis custodita, (quæ commeatus nostros adhuc sustinebant) populari vastáque fieri. Quidam incendi oportuisse hoc spatio quaqua versus censebant, quà nostri adire posse commeatus causâ videbantur, ne proposita nobis essent ad copiam cibariorum. Alij veriti ne vicissim incustoditis eorum municipiis pagísque ignem passim inferremus, eam sententiam improbarunt.

De Campiniæ incendio dubitatum.

Incendiorum molestia metu talionis repressa.

Diuersa igitur (vt solet rebus perditis) capessunt, Turnhouto, Hooghstratâ, viciníſque pagis, quosdam qui castra nostra annonâ pabulóve adiuuerant, captos abduxêre. Spinola talione vsus, quoscumque intellexit hosti pabulum cibariáve subuexisse, inuicem capi, multaríque passim iussit. Horum multi conquestum cum eo per Legatos miserunt, quasi innocentiam suam probaturi. Ipse eis respondit: Iam sic præsentis belli rationem diuisam esse, vt cùm hostes quocumque modo annonæ subuectionem impedirent, ipse eam vicissim prohibere niteretur; & si hoc sibi remitti vellent, remitterent ipsi de nostris intercipiendis; sin id tenerent, se quoque illud retenturum.

Capti qui annonam Spinolæ iuuerant.

Talione in hostem à Spinolá actum.

Responsum à Spinolá deprecatoribus datum.

His exemplis pœnísque deterriti agrestes ac mercatores, cùm nihil ferè nisi clanculùm apportare in castra nostra auderent, magna per dies aliquot exstitit panis, vini, ceruisiæ, aliarúmque mercium caritas, quam Spinola statuendis minoribus mercium precibus subleuare verebatur, metuens, quantum eâ re militi commodasset, ampliùs etiam infrequentiâ propolarum frumentariorúmque (qui compendio & pretiorum magnitudine alliciuntur) nociturum fuisse. Has ob res per eos dies, militum nonnulli (qui decorum post famem ducebant) cadauerum equinorum frusta (miserandum alimentum) in cibos partiebantur. Atque hac nostrorum inediâ, & obsessorum mitior fames, & maior Mauritiani exercitus luxuria (quæ fluminum vrbiúmque vicinitate

Mercium caritas ex pœna terroré.

Remedij difficultas ob metum maioris mali.

Equina cadauera in Spinolæ castris eduntur.

Minor obsessorum atque obsidentium fames, maioráque luxuria castrorum Mauritianorum.

te ſuſtentabatur) expugnanda nobis fuit. Vrbi quippe id temporis ſuppetebat annonæ abundè, pretio non magno; quod certum iuſtúmque mercibus ſingulis Senatus decreuerat, neque maius eo quo fuerant ante obſidionem æſtimatæ, ne obſeſſos ſe ciues militéſque ſentirent.

Senatus Bredani prudentia in pretijs mercium æſtimandis.

Tritici menſura vendita florenis octo, ſiliginis quinque, panici quatuor; hordei tribus & dimidio, auenæ totidem. Saccus ſalis æſtimatus florenis quatuor: aſelli ſiccati & caſei libra, treſſe; caſei viridis pondo, beſſe; olei cantharus, floreno & beſſe; olei è raporum ſeminibus preſſi cantharus, aſſibus octo; bubulæ libra, treſſe. Atque hac cibariorum vilitate mirum quantum obſeſſorum patientia fuerit ſuſtentata. In caſtra verò hoſtium, frumentum, vinum, pabulum ex omnibus portubus minimo comportabatur, quò adire noſtris omnino nō licebat.

Leuia mercium pretia in caſtris hoſtilibus ob vicinos portus.

Spinola vt ſuorum egeſtati remedium adferret, præter conſuetam Regij panis largitionem, ceruiſiam etiam ex publico dimenſam, militibus viritim quotidie diſtribuere inſtituit; quæ res vehementer eorum animos deuinxit, ſalutíque profuit.

Spinola in militem noua largitio.

Archidux Iſabella aduerſus hiemis pluuias ventóſque, vigilibus (quibus ſub dio excubandum erat) togas villoſas ſexcentas, reliquis caligas, calceóſque ad millia ferè octona erogari fecit.

Iſabella Archiducis liberalitas in milites bello tolerando per hiemem vtilis.

Bredani, qui volentia de rebus noſtris lubenter accipiebant (cùm inflatiùs ſcilicet ad eos damna noſtra ſubinde nuntiis perferrentur) credebant, nihil annonæ quadraginta dierum ſpatio in caſtra noſtra perueniſſe: exercitus parte maximâ dilapsâ, multò minorem partem ſupereſſe, nec iam vires ſufficere cuiuſquam, neque ferre operum laborem poſſe: reliquos aut per inopiam, aut morbos, obſidionem deſerturos.

Vana Bredanorum credulitas.

Pleniora hæc atque vberiora Hollandi ſcribebant. Nonnemo latiùs etiam atque inflatiùs, vulgato Mercurio, publicauit.

Falſi ſparſi rumores.

Obſeſſi igitur inopiam nobis exprobrantes, bubus ſubinde in ſuburbana prata eductis, annonæ facultates ſcilicet foris oſtentabant, domi tamen, cùm frumentum, ratione initâ, medio-

Obſeſſorum oſtentatio.

criter haberent, Senatus (ne celeriùs consumerent quo diutiùs sibi viuendum sciebant) decreuit, ne quisquam ceruisiam coqueret, quæ supra scuti pretium in vasa singula veniret. Ablatæ quoque clibanorum omnium vitreæ plumbeæque galeæ, vini adusti factoribus, ne frumentum caustiç cis officinis in vinum verteretur, atque ita paulò etiam longiùs tolerauêre parcendo. Sed ostentatio digna castigatione visa est. Spinola cùm videret, eos laxiùs (vbi quędam manu sata erant) circum muros vagari, ad legendum si quid herbarum radicúmve reperissent, ne inultis ager carperetur, aut tabellionibus vallus pateret, quà parte (ob circuitus magnitudinem) custodiæ incautiùs dispositæ cernebantur, turres minores aliquot, maiorésque munitiones, & aggeres ternos ad imponenda tormenta, tribus simul partibus proximè vrbem iaci fecit. Earum turrium munitionúmque latera, quà vrbem respiciebant, ad resistendum pilis tormentorum, crassum murum habebant pedes XXV. Aggeribus hæc forma erat. Maior in pago Ginekensi, quem Marchio Campolattarius tuebatur, longus pedes CLX. latus CXXV. muris cinctus à tergo & lateribus crassitudine pedum XV. sed latus vnum densius, ambulatione & loricâ supernè erat instructum. Anguli punctim extantes frontem vtrimque finiebant. Fenestræ in struendo relictæ IX. versus vrbem, ad mittenda totidem tormenta, amplitudine singulæ pedum II. & medij, non directæ eæ, sed extrorsum labris latè hiantibus diductæ. Internè substructio erat thori instar, è cespite sarmentísque aggesta in pedes VIII. lata XXXV. tabulis constrata ad expediendum mouendúmque celeriter tormenta. Post eam substructionem planities longa pedes CXXX. latitudine pedum L. Externè sub fenestris valli acuti eminebant: pro fronte receptaculum iaculatorum loricâ & sepe cinctum, ad aggeris tutelam. Inde fossa latitudine pedum XLVIII. depressa in altitudinem pedum VII. labris à summo decliuibus ad imum vsque solum, quod patebat pedes XXXVIII.

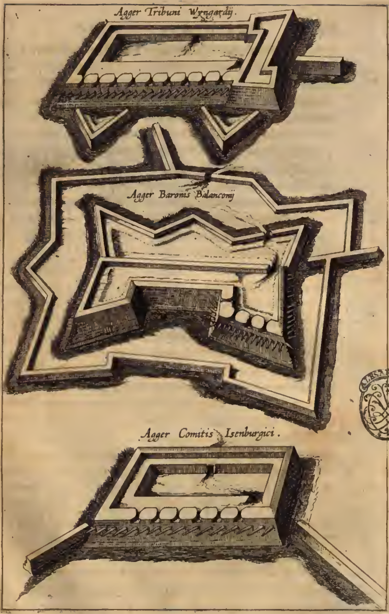
Senatus Bredani parcimonia.

Spinola obsessorum ostentationem arctiore circumuallatione reprimit.

Qualia opera proximè vrbem à Spinolâ facta.

Aggerum forma.

Exte-

Agger Tribuni Wyngardij.
Agger Baronis Balanconij
Agger Comitis Isenburgici.

Exteriori ripæ in longum pręfixa ſeps ſudium dolabratarum, ad tardandas irruptiones. Alij aggeres duo Teteringæ & Hagæ, hic mediocris, ille trium minimus, ſed caſtelli adiunctione maximus, ad eumdem ferè modum ſubſtructi, ſolâ longitudine latitudinéque atque angulis diuerſi, à Barone Balanconio & Iſenburgico Comite ſeruabantur. Dum hæc adminiſtrantur, obſeſſi ſubinde eruptiones diuerſis portis facere, & tormentorum globos in operas præſidiariόſque densè permittere, ſed exiguo operæ fructu. Operibus perfectis, cùm rem in anguſto fore viderent, nonnulli ſe militum, opificum ruſticanorúmque, famis metu, dedere cœperunt: quippe præſentibus incommodis defeſſi, graui peſtilentiâ, & diutinâ concluſione, & mutatione victus afflictati, & re frumentariâ anguſtè vtebantur, & iam carnis, piſcis, caſei exiguum ſupereſſe intelligebant. Oleum ſeminibus raporum expreſſum pani illitum, in obſonium vulgò adhibebatur. Lautiſſimæ militibus apud carnificem epulæ præbebantur, parabili pretio; beſſis ſcilicet cum ſemiſſe. Is namque decreto ſtipendio florenorum x. in menſes ſingulos, canes omnes vitandæ peſti necare iuſſus, his ferculis menſam inſtruebat, nec paucos quotidie milites habebat conuiuas, qui tantillâ ſymbolâ tam ſplendidè prandere vellent. Sed hæc vita cùm pleriſque per ſe grauis duráque videretur, tum longè moleſtiſſima diuturnitatis metu reddebatur; quare fugâ conditionem mutare nitebantur. At Spinola buccinatore ad vrbis Præfectum cum mandatis miſſo, monuit; ne quis poſt id temporis aut per cauſam deditionis, aut fugæ, abs ſe veniam ſperaret; agendos in vrbem, aut furcam, quotquot deinceps ab vrbe veniſſent. Simul loca omnia, quibus tranſiri clàm poterat, cuſtodiis iuſſit obſeruari, propoſito xxv. Philippæorum præmio, qui mœnibus egreſſos excepiſſent. Omnes in præſens perterriti, ſed tempore, vt ſolet, pauci fidentiores effecti, clementiæ ſe Spinolæ commiſêre, qui flentes omnibus precibus extra munimenta orabant, vt ſe receptos noſtri cibo iuua-

Aggeres alij duo.

Nonnulli obſeſſorum ſeſe dedunt.

Epula Breda apud carnificem præbita.

Plurimum obſeſſorum ex vrbe fuga.

Prohibitio Spinolæ.

Vigiles trāſfugis intercipiendis appoſiti.

Deditiorum preces ne in vrbem relegentur.

iuuarent, aut priùs interficerent, quàm in vrbem relegarent. Spinola vxorem Antuerpiensis cuiusdam opificis, suâ nuper potestate ex vrbe egressi, cum infantulo recepit; ceteris redire iussis. Sed posteà liberaliùs suæ legi indulsit, nullo perfugarum in oppidum repulso, cùm rarò satis paucique elaberentur. In agrestes duos, qui noctis silentio annonam perferre conabantur, furcæ supplicio animaduertit, sub vrbis ipsius aspectum. Id vsu salubre, & misericordiâ melius apparuit, ceteris in posterum perterrefactis. Mauritius maiore numero cibaria obsessis supportare meditatus, cùm frumenti reliquæque annonæ vim magnam appulisset ad vicinarum vrbium portus, apparat onerarias octodecim omnino magnas, carinis planis, quibus decessum æstus excipere possent; quæ ab æstu derelictæ, nihil arenas timent, tutæque vadis ipsis insidunt. His latera & proras vtrimque erecta atque edita facit ex denso robore, ad vim omnem atq; contumeliam perferendam. Singulas ad hunc modum fabricatas armat balistis æneis ferreísque quaternis aut senis; instruit pilis incendiariis multis; onerat deinde frumento vasis incluso, ingenti vi casei, laridi, ac porcinæ. Ad hæc, omnes lectissimis iaculatoribus completæ. Bredanos eodem tempore monet, vti actuariis aliquot in eam rem armatis, ex oppido ad certum diem erumpant, easque concitent in pontem nostrum. Bredani dicto audientes, adornant pontones XIV. quorum sex, tormentis totidem armant, instruunt pilis ad incendia præparatis; designant imponendos nauigiis milites CCC. apparant sexcentos qui terrâ propter flumen erumpăt. Eo cognito, Spinola, Heydensi vico præsidiis maioribus firmato, aggerem abs se iactum (quà transeundum hosti fuisset) præfixâ ex arboribus sępe ingenti, communit. Alterum prætereà sudetum sudibus maioribus inter se vinctis ducere instituit, longitudine passuum bis mille quadringentorum, inter quaternas munitiunculas, quas Nigro (vt vocant) aggeri superstruxerat; ne eo stagno, quod ad vrbem hieme totâ pertinebat,

Marchionis Spinola in deditios clementia.

Pœna in eos qui vrbi annonam inferebant.

Mauritij molitio ad annonam supportandam.

Nouum onerariarum genus.

Arma & annona onerarijs imposita.

Bredani Mauritium iuuare student.

Spinola prouidet ne annona obsessis supportetur. Aggeres duos sepibus munit.

bat,

bat,annonam hostes traiicere possent. Ea enim pratorum illorum natura erat, vt quoties se vis maris æstu concitauisset (quod bis semper accidit XII.horarum spatio) stagnantibus simul campestribus aquis, aditum in vrbem lintribus planis facilè præberent, pedibus etiam, vado, post decessum æstus, facto. Sed ecce venti, qui primùm Mauritio secundi erant, incredibili felicitate nostrâ,in contrarium versi. Æstus quoque præter morem vix aquas concitauit. Ita hostile consilium vis iterùm diuina diremit. Eo temporis interuallo,quo naues annonâ militéque onustæ tempestatem operiebantur, caseorum,suillæque carnis numerus adeò militum direptione fuit deminutus,vt exiguum eius annonæ fuerit ad obsessos peruenturum,etsi fortunâ naues penetrassent. Paucis verò pòst diebus frumentum,quod in vasa compactum fuerat, pluuiâ nauticóque humore madidum, per ipsas vasorum rimas effrondescere cœpit, postquam è nauibus expositum fuit. Ita damnis adiecta damna hostes perpetuò fecêre.

Numen Mauritianis conatibus aduersum.

Annona hostilis aut direpta aut corrupta.

Subinde, cùm nostri è castris longiùs lignatum pabulatúmque mitterentur (viciniore pabulo lignóque consumptis) credebant hostes, militem nostrum in pabulando & lignando dispersum,equitatu suo facilè deleri posse. Obseruare ergo diligentiùs pabulationes lignationésque. Omnibus modis studere huic rei, vt vtroque nostri prohiberentur: facile id videri,quòd maiore equitatu valerent ipsi; quando eques noster partem tuendis castris, partem ducendo commeatu,totus ferè distineretur. Neque interesse, an interficerent,an impedimentis exuerent; quibus amissis obsidio sustentari non posset. Hinc accidebat quotidianis pabulationibus (id quod erat necesse) cùm raris disiectisque ex ædificiis pabulum conquireretur, vt impeditis locis dispersos pabulatores subinde pauci circumuenirent: quæ res etsi non magnum,aliquod tamen calonum,iumentorum,vectorumque detrimentum nobis adferebat. Spinola, ne tantillæ gloriolæ lætationem diu hosti relinqueret,deinceps quoties pabulandum

Longinquæ nostra pabulationes periculo obiectæ.

Pabulatio lignatioq; ab hoste impediri cœpta.

Damna accepta,sed exigua.

Spinola cautio ad tuendos pabulatores.

bulandum erat,earum copiarum reditum operiebatur, quas commeatus causâ Comes Bergius ad tertium à castris lapidem reducebat; quarum præsidio tutos pabulatores ab castris in vicina rura quaquauersum dimittebat. Ita prætereà commeatus suos instituebat, vt quo tempore currus Lyræ frumento onerabantur,partito equitum peditúmque numero,carri auenâ onusti, pabulum celeriter in castra supportarent; quibus deinde exinanitis, ad reliquum commeatum stipandum primo quoque tempore milites Lyram reuertebantur. Intereà equi alij,qui labore maciéque propè inutiles ad gerendam rem erant effecti, in locupletiores ad pabulandum locos in hiberna mittebantur,dum alij redirent, quibus sua tum quoque statiua ad quietem designabantur. Ita duplicatis itineribus,equis recentibus benéque pastis,pabulum frumentúmque breuissimo tempore expediebat; cui officio præpositus fuit Alexander Hesius,tormentariæ rei Pro-præfectus, qui celeritatem in onerandis transportandísque curribus labore perpetuo adhibebat.

Equi à macie per quietem recreati.

Alexander Hesius commeatui accelerando præfectus.

At postquam Prouinciæ (quibus volentibus frumenti pabulíque vectura fuerat imperata) iam duci obsidionem, & nouas semper rogationes prioribus subiungi sentirent, tot curruum continenter submissorum impendiis fatigatæ, inposterum abnuere velle videbantur; noua iuuandæ annonæ ratio excogitata est. Conducti pagis omnibus carri duarum rotarum, quos propter ampliores orbes, vnus plerumque,duo cùm plurimùm, equi vehunt, maiore etiam celeritate,quàm terni illos,qui quaternis rotis, sed minoribus,voluuntur. Pretium in singulos pactum, quod initio grauius, ob itinerum difficultates,melioribus deinde temporibus,dimidio fuit imminutum. Ita minori longè equorum curruúmque impendio,parciore pabulo,pari celeritate, æquali numero,leuiore pretio,res frumentaria fuit administrata.

Prouinciarum sensus ob ingentes vecturas.

Nouum vecturæ genus inuentum.

Vtilitas noui inuenti ad annonæ subuectionem.

Fefellerat hæc noua industria Mauritium, qui anni tempore confisus, crediderat, tam duris longísque subuectionibus,

Mauritius opinione falsus.

bus, nos numquam tantas rei frumentariæ difficultates fuiſ-ſe ſuperaturos, præcipuè quòd propinqua iam hiems ſubeſ-ſet, & pagis omnibus exinanitis, conuectum in vrbes eſſet frumentum, pecoráque propter bellum longiùs remota. Di-xiſſe glorians apud ſuos fertur, quod olim de Cæſare ad Dyr-rachium Pompeius: *Non recuſare ſe, quin nullius vſus Imperator exiſtimaretur, ſi ſine dedecore exercitus Spinola diſceſsiſſet*; adeoq; libenter ſe eam illi gloriam conceſſurum (poſtquam hieme totâ obſidionem Spinola ſuſtentaſſet) cum plus ſe, plus etiam dæmonibus ipſis ſcire, poſſeque. Et profectò, niſi diuina magis quàm humana præſidia res noſtras perpetuò adiuuiſſet, hiemíſque tempus (quod aſperum eſſe conſueuit) mitiſſimum fuiſſet, numquam tantæ expeditionis difficultates vel ſummâ conſtantiâ ſuperaſſemus. Certè aquarum copia, quas caſtris noſtris oppidani per Nouembrem ſupermisêre, cùm clauſis fluminum oſtiis, ad effundendum latè Aa & Merkam, aggerem iacere cœperunt, ſollicitudinis metúſque ſatis nobis attulêre. Sed neq; exiſtimabat Spinola, aut id bellum adeò duci potuiſſe, aut tantâ mole curruum, tantíſque vecturarum impendiis fore opus. Quod onus ſi Prouinciæ iam inde à principio, vniuerſum ſimul ob oculos poſitum vidiſſent, fortè numquam id tantâ voluntate conſenſionéque ſuſcepiſſent, quantâ fide ad extremam vſque obſidionem, ſoluendis quadringentorum curruum vecturis, & peditum ſimul prouincialium ſtipendiis numerandis, ſuſtinuerunt. Quo certè nomine fidiſſimas ſe Regi ſuo probarunt, æternámque laudem conſecutæ ſunt. Prætereà quis prouidere poterat, tantos Europâ totâ motus, vnius Bredæ causâ, excitatum iri? Credebatur vulgò, frumentum cibariáque in hiemem abundè non fuiſſe prouiſa tot capitum millibus, quot in vrbe tenebantur obſeſſa. Ciues copiâ aſſuefactos, belli famíſque inſolitos, inopiam non laturos. Gallos, Scotos, Anglos, Belgas, (quorum plurimi præſidio diſpoſiti) nec expectaturos dum res frumentaria deficere incepiſſet.

Mauritij de Spinolâ dictum.

Deo victoriam acceptam referendam, vel vno certiſſimo argumento oſtenſum.

Spinola opinione falſus.

Prouinciæ quàm Regi ſuo fidæ.

Res quæ non potuere hoc bello prauideri.

ſet. Alios naturâ,alios conſuetudine appetentiores eſſe deliciarum. quare veneramus in ſpem futuræ breuî deditionis. Adeò facile eſt bellum pro libidine ſumere, ponere autem, arbitrij alieni. Sed præter ea frumenta, quæ ciuibus viritim fuerant imperata, quæq́ue militi in horreo publico condita ſeruabantur,maximum etiam numerum agreſtes(eo tempore quo Gilſæ nos conſederamus, neque impedire ſimul aditus omnes erat conſultum) in vrbem inuexerunt, belli metu. Prætereà Tribuni Centurionéſque omnes ob inſignem quæſtum, quem addictis vindicatiſque mortuorum ſtipendiis faciebant,aſperitates omnes conſtantiſſimè perferre animum obfirmarant,eò etiam diutiùs,quò militum plures incommodis morbíſque necarentur; quòd ſcilicet eo damno ipſis indies creſcerent lucra, & famem ſuam mortuorum ſtipendiis haud grauatè ſuſtentarent, ex inediâ mortem, ex morte compendia captantes. Tantò ſecurius aurum eſt fide. Morientium autem toto obſidionis tempore fuit numerus tantus, vt ſuprà quinque mortuorum millia venerint in rationes Libitinæ,quæ tertia pars fuit capitum (quot Bredæ erant) vniuerſorum,cùm cenſa initio eſſent ad millia quindecim. Ita mortuorum parſimonia, viuis fuit annona. Id quod ne nos ciuéſque ipſi indicio animaduerteremus, Senatuſconſulto iam inde à principio cautum erat, ne vlli deinceps,quantumuis locupleti aut nobili, campanarum parentali ſonitu exequiæ ducerentur. Hæ res non noſtram modò, verùm etiam ipſam obſeſſæ plebis opinionem vulgò fallebant (Duces alioqui, qui factione plus pollebant, fidem lucro habebant quodammodò oppigneratam) & perfugarum ex vrbe plurimi renuntiabant,niſi ſubſidium citò mitteretur, diutiùs ſuſtinere non poſſe: quod idem ex ipsâ Hollandiâ Comiti Henrico Bergio erat perſcriptum. Germanus quoque miles, ſtipendiis nouem inter Hollandos functus, à noſtris captus, & ab Iſenburgico Comite pro ciue ſuo agnitus, cùm capitis abſolutus, eâ conditione Bredam ab eo fuiſſet remiſ-

Quâ re obſeſſi diutius obſidionem tolerarint.

Mortuorum ſtipendiis atque annonâ viui diutiùs ſuſtentantur.

Quot per obſidionem mortui intra vrbem.

Cautio obſeſſorum, ne mortuorum numerus noſceretur.

Comitis Iſenburgici ſtratagema.

remiſſus,vt quando iam in anguſto res eſſent, rediret ad caſtra noſtra,vitæ præmijque ſecurus;poſt bimeſtre quàm Bredæ fuerat, inter milites ſine ſuſpicione verſatus, redux nuntiabat,milites inediâ ſubactos iam equinâ vitam tolerare cœpiſſe,neque in menſes duos habere frumentum. Optare ipſos vt vrbem Spinola crebriùs tormentis verberaret, vel in ſpeciem ſaltem, vt honeſtiore obtentu ſeſe dedere poſſent.

Inanis quorundam ſpes.

Horum affirmatione læti arrectique ij, qui quæ volunt optántque pro exploratis habent, cùm neque Bergium Comitem deluſum, neque Germanum militem rem tantam eſſe mentitum,neque perfugas omnes falſos fuiſſe exiſtimarent, Spinolam obteſtantur,vt vrbem pilis ferreis pulſari ſinat. Is

Preces ſpe vanâ mixtæ.

etiamſi ſatis intelligeret, nihil admodum iis machinis obtineri ſolere inter milites bello aſſuefactos, ciues autem ipſo vſu metum dediſcere, eorum tamen precibus conceſſit, vt ternis è partibus (quà aggeres totidem vrbi imminebant) vrbis muri ædificiáque quaterentur. Commodùm id temporis in caſtra redierat Philippus Comes Mansfeldicus,Tribunus nuper Cuſtodiæ militaris Guſtaui Adolphi Regis Suedorum,Rigâ expugnatâ clarus, quò ipſe copias ſummo cum imperio duxerat. Is adhibitâ ad artem ſolertiâ (vt eſt rerum omnium magiſter vſus) cùm adinueniſſet, magno vſui ad bellum eſſe poſſe nouum quoddam tormentorum genus,quæ maiorem haberent vſum mobilitatis,longiúſque globos permitterent, minore pulueris numero; per cauſam eius rei adminiſtrandæ ex caſtris Bruxellam profectus, conflari fecerat quadragena tormenta ænea, mortaria item vicena terna,ad iaciendas pilas feruefactas. Triginta ex iis tormentis minuſcula, librarum non ampliùs CLXXX. ſingula globos admittebant pondo VI. decem maiora, librarum ſingula DCCL. capiebant pilas pondo XXV. Horum vſus, etſi pretio pluſquam dimidiato minore, maior erat atque conſuetorum. Minuſcula quippe equis duobus, maiora non ampliùs quaternis celerrimè vehebantur, cùm vetera ſingula

Comes Philippus Mansfeldicus nouum tormentorum genus vſumq́ suggerit.

ſa indigerent ſenis, denis, aut denis octonis. Sphæras ferreas, adhibitâ tantùm tertiâ pulueris parte, iaciebant longiùs quàm antiqua. Id compendium Mansfeldicus arte faciebat; nam liquefactum metallum ita igne excoquere nouerat, vt minori æris craſſitudini parem duritiem atque aliis tormentis maximis præſtaret; vnde leuitas tantò maior exiſtebat. Pilæ verò etiamſi minore puluere excuſſæ, eâ tamen causâ longiùs volabant, quòd ænearum fiſtularum tubi fundo non plano, ſed in cuſpidem excauato ignem extremâ fiſtulæ parte (quâ tubi centrum erat) comprehenderent, contra veterum tormentorum morem, quibus ſupernè inter pilam & planitiem fundi ignis inferebatur. Atque hinc nouorum vis maior, cùm ab extremo centro conceptus ignis in orbem ſimul æquabili flamma perferatur, quæ cauo cuſpidis collecta, tantò vehementiùs celeriúſque pilas expellit.

Pulchra ars faciendi aneas machinas.

Alterum quoque eiuſdem Comitis inuentum admirationi fuit: ferreas pilas puluere nitreo factas, pondo ampliùs c. ſeptingentis paſſibus longiùs atque alius quiſpiam mortario æneo iaculari. Has è longinquo in vrbis mediæ ſinum adijciebat, cùm alioqui omnis mortariorum vſus ſpatio longinquitatis interiſſet, quòd aggeres noſtri ſexcentis minimùm ab vrbe paſſibus abeſſent. Intellectum à perfugis, non minus damni quàm terroris obſeſſis eo pilarum iactu illatum. Ipſi vidimus iam vrbe potiti, ingentes domorum euerſarum ruinas. Vna armamentarij (quo puluis ſeruabatur) tecto deuoluta, cùm ignem non comprehendiſſet, innoxia cecidit; magnam alioqui vrbi ſtragem allatura. Verùm aliæ tormentorum ſphæræ, quibus triplici parte (atque ea præcipuè quam Iſenburgicus Comes obtinebat) vrbem verberabamus, tantum fecêre timoris, vt & domus pleræque vacuæ desererentur, & concio in templum quothebdomadis abſque æris campani ſonitu alienâque horâ acciretur, & miles tandem ſilentibus etiam tympanis in ſtationem ire iuberetur. Aertſenij Prætoris vxor, vt trepidos ciuium animos erigeret, ſub-

Alterum Philippi Mansfeldici Comitis inuentum.

Terror ingens, damnaq; magna vrbi illata Mansfeldianis pilis.

Iſenburgicus crebrò iaculando ciues ad deſerenda domicilia cogit.

inde cùm globi densissimè volarent, carpento per muros vecta, fœmineo in corpore virilem animum professa, audaciam docebat esse pro muro. Cùm eo loci res hostium essent, inuicem sibi succensuisse rei malè administratæ, Ordinés fœderati & Mauritius, vulgi sermonibus ferebantur. Ordines quidem, quòd tantum temporis Spinolæ ad communienda castra (adhærescendo ad demoliendos Cliuorum muros) reliquisset; quòd re nullâ gestâ (post dies XXII. per otium consumptos) Medensibus castris discessisset. Mauritius contrà Ordines recriminari, imperiumque detractare inposterum, apud quos simul omnium ferè sententiis, simul vsui seruiendum esset. Ipsis remittere, si sibi magis honorem tribuisse, quàm abs se salutem accepisse viderentur. Eâ voce turbati Ordines, veritique ne imperium abiiceret, conclamant eum summum esse Ducem, neque de eius fide prudentiaque ambigere; sed ea tantùm in medium attulisse, quæ videbantur potuisse prodesse; pergeret Rempublicam armis tegere, bellum arbitrio suo administrare, ostensuros se, quàm sibi cordi Breda esset; Nullis vectigalibus parcituros, vel eo solo nomine, quòd Nassauiorum patrimonium esset. His ille promissis excusationéq; placatus, ne studium suum à Republicâ desiderari pateretur, ære suo priuato equites mille scribi armaríque iussit. Ordines ipsi item alios prætereà mille, ad augendas copias quæ è Galliâ expectabantur. Consilium insuper capiunt iaciendæ molis, quâ Merkam flumen haud procul Seuenbergâ intercludant. Vna scilicet hæc reliqua eis videbatur Bredæ liberandæ ratio, si quoties ex alto sese æstus concitauisset, exæstuante in subiacentes campos freto, aquísque hibernis (quæ per riuos flumini affluunt) retentis, omnē latè humum inundassent: idoneum id stagnum fore, aut commeatui nauigiis in vrbem inuehendo, aut obruendis castris nostris. Rem igitur operæ maximæ sumptuúmque immanium aggrediuntur. Onerarias, lembos, scaphas (vt summam eorum habent facultatem) numero maximo

Ordinum cum Mauritio expostulatio.

Acre Mauritij responsum.

Ordinum placatus animus.

Ordinum noua machinatio ad Bredam liberandam.

Mole extrudere flumen, & stagnum facere meditantur.

maximo ad Seuenbergam mittunt, eo loci, vbi quoddam os est fluminis, quod Lamsgatum appellant, & latera decliui ripâ sunt vadosa. His omnibus nauigiis ad molem conuehendam erat opus. Tum operis, fossoribus, vectoribúsq; quamplurimis adhibitis, ligna cædere, cespitem circumcidere, saxa, arbores, tabulas comportare, scaphas onerare, molem denique ab vtraque fluminis ripâ è diuerso iacere instituunt; cùm ecce tridui improuiso gelu desistere coguntur.

Scaphæ innumeræ ad faciendam molem coguntur.

Opera faciendæ molis incumbunt.

Ipsâ autem Natalis Domini nocte (quo die primùm ad id opus faciendum sunt aggressi) Stakenbrouckius cum insigni suorum manu Rosendaliâ profectus, ecquid in Isenburgici castra posset, à tergo exploratum venit. Intellexerat ab exploratoribus, fossâ vnâ non maximâ expletâ, facilem aditum esse; ad eam explendam non ampliùs sex septémve ligonibus fore opus. Eo indicio lætus, octodecim secum cohortes equitum ducit, comportatis ligonibus non ampliùs septem. Ad locum vbi venit, neque centum ligonibus rem agi posse cognoscit; transitum tamen tentari præmissis nonnullis iubet. Eques noster stationarius, qui haud procul excubabat, explosâ fistulâ significationem facit, armáque conclamat. Stakenbrouckius, indicio proditus, signis simul omnibus classicum canere iussis, quietem castrorum turbasse contentus, discessit. Aditus alioqui omnes ab Isenburgico Comite tot scrobibus, tot arborum ramis cippísque depactis erant impediti, vt vix singulari homini patere viderentur.

Delusa Stakenbrouckij credulitas Isenburgici Comitis curâ.

Isenburgici diligentia in præcludendo castrorum suorum aditu.

Remittente gelu, opifices (etsi summa difficultas molis perficiendæ ob rapiditatem fluminis proponeretur) ad opus intermissum reuersi, oblongas vectorias tres, cespite saxísque onustas deprimunt, fascibus terráque superiectis, simul cœptam ab vtroque fluminis labro molem, dispositis cespitum ordinibus, ceruísque grandibus ad adstringendam humum interiectis, producunt, alueum medium versus. Seuenbergâ prætereà in ipsâ vrbe, admittendo auertendóque æstui, ostia faciunt ad alterum fluminis latus, vt postquam æstus agros com-

complesset, eos sub aquis eâ stagni altitudine tenerent, quâ ad traiiciendos pontones annona refertos, esset opus. Igitur æstus commutationem consecuti, apparant denuò ea, quæ sunt vsui ad armandas naues.

Spinolæ sollicitudo de moles cœpta progressu.

Spinolam multiplex operis eius cura exercebat. Ergo illud studebat inprimis, vt speculatorum indicio cognosceret in singula diei noctísque tempora, quidquid eo loci ageretur. Quoties verò Luna aut noua aut plena erat (qui dies, maritimos æstus maximos efficere consueuerunt) auxilia iusta Heydensibus Hagensibusque castris addebat, quâ parte scilicet irruptio metuebatur. Deinde ostia riuorum omnium (quibus campestres aquæ in Bredanum flumen circa Heydam ducebantur) aperiri, dum æstus agros omnes inundasset; claudi, cùm recederet, iubet; ac tum cùm illi ad institutam molem (humilioribus iam per decessum aquis) aggrederentur, ipse subitò apertis ostiis, reliquam quam retinuerat aquæ vim, diluendo operi supermittebat, tardabátque omnem operarum administrationem. Submissis prætereà nautis, noctu ripas Merkæ fluminis, locis plurimis interscindit, longitudine pedum v. millium: cuius rei duplex consilium erat. Primùm, vt quas illi aquas ad inflandum fluminis alueum, mole retinerent, Heydamq; versus extruderent, ipse interruptâ fluminis ripâ in vicinas camporum valles aliò deriuaret. Deinde, vt quò plus aquæ extra ripas in latissima pratorum spatia æstus detulisset, eò maiore impulsu per eius decessum in molem referretur. Id quod certò adeò euenit, vt quò angustiùs vtrimque molis latera coirent, eò altiùs arena fundo elueretur. Quæsitis denique fabrûm architectorumque omnium sententiis, qui molem tantam altioribus aquis contineri posse negabant; anteuertendum tamen Spinola omnibus consiliis duxit, ne hosti locum vllum penetrandi relinqueret. Aggeri igitur illi, quem à nauali ponte Hagam versus produxerat (ne perfossus transiri scaphis posset) alteram crassiorum arborum sepem præduci imperat, superné-

Auxilia maiora periculosis locis disponit.

Supermissis aquis operarum laborem interpellit.

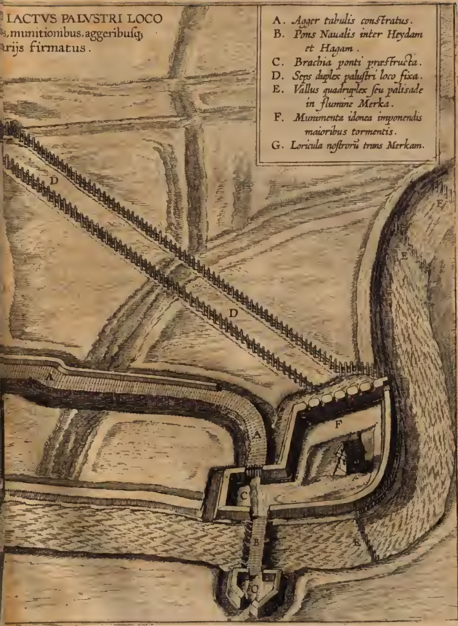
Ripas Merkæ perfodit.

Quo fructu perfossa ripa.

Spinola omnia tuta timet, neque architectis temerè credit.

Securiore remedio hostium conatus eludit.

AGGER A SPINOL
Lórica, vallis lign
torment
F
A
E
G

IACTVS PALVSTRI LOCO
s, munitionibus, aggeribusq;
rijs firmatus.
A. Agger tabulis constratus.
B. Pons Naualis inter Heydam et Hagam.
C. Brachia ponti præstructa.
D. Seps duplex palustri loco fixa.
E. Vallus quadruplex seu palisade in flumine Merka.
F. Munimenta idonea imponendis maioribus tormentis.
G. Loricula nostrorū trans Merkam.
D
D
E
E
E
A
A
F
C
B
C

ſuperneque tranſuerſis arboribus ad alterius modum vinciri. Tum aggeri ſecundùm id ſepium latus, loriculam imponi, altitudine pedum v. ad diſponendos tegendóſq; libratores. Munitiones prætereà duas, quibus tormenta diſponeret, hinc inde locat. Flumen denique ipſum tertio quartóque magnarum arborum præfixarum vallo, magnis inuicem interuallis, hinc inde intercludit contra obſeſſos, contráque externum hoſtem; vt ſi diſiiciendi operis causâ naues eſſent immiſſæ, oppoſitis arborum truncis earum vis minueretur, neu ponti nocerent, ratéſve perrumperent, ipſæ priùs ad pręfixas trabes appulſæ. Inter hanc vtramque extimam arborum ſepem, ad anchoram ſtabant naues hoſtium nuper captæ, malis in proras antrorſum ſubmiſſis, ad excipienda lacerandáque obuiarum nauium vela. Iis pons inſtratus eſt, impoſitáque ponti lorica è tabulis ſaxo effartis. Nonnullæ carinas habebant perforatas, ſed ita occluſas, vt eductis foraminum obiicibus, hauſtáque ingenti aquæ vi, flumen ſubitò ſubirent, nauigationémque intercluſo penitus tranſitu impedirent. Extimæ arborum ſepi pręnatabant mali duo, punctim colligati. Ante hos excubabat oneraria completa pice, reſinâ & ſtuppâ, reliquiſque rebus ad incendia præparatis; quæ, ſi hoſtis adueniſſet, in aduerſariorum claſſem immiſſa, magnam haud dubiè editura fuiſſet ſtragem. His perfectis, nihilo ſegniùs hoſtes, aggeris à nobis interſecti detrimentum locis vicinioribus reconcinnarunt, geminâ munitione hinc inde ad oras fluminis factâ, ne eruptionibus adminiſtrationem operis impediremus. Simul Bredani, vel vt in laboris partem venirent, & fluminum ſuorum refractâ vi, moles apud Seuenbergam faciliùs perficeretur; vel vt fruſtrà retentatum Decembri opus, aggeribus, quibus flumina ſeparantur, attollendis compenſarent, ad aquas caſtris noſtris ſuperfundendas, eos aggeres denſare altiúſque ducere cœperunt. Eâ re cognitâ, Spinola (cùm Merkam flumen ſolito alueo demouere non poſſet) foſſam bis mille ducentorum pedum

Munitio aggeris.

Duplex aliud in flumine vallum.

Vſus valli.

Naues flumini impoſitæ ad impediendum tranſitum.

Naues perforatæ ad fraudem.

Oneraria præparata ad incendium.

Hoſtes laboris damna reconcinnant, & molem reparant.

Bredani collaborant moli perficiendæ.

Marchio foſſam inſtituit ad aquas campeſtres in flumen deriuandas.

pedum longitudine, propter vrbis mœnia depressit (vbi fastigiosior humus aquas retinebat) quâ stagnum omne, riuo circùm vrbis latus ducto, in Merkam auertit, ne aquæ in castra sua altiùs supermitterentur. Quæ fossa priusquam perfecta esset, aggeres à Bredanis in flumine aucti firmatíque, collectarum aquarum alluuione disiecti, ostia munimentaque nonnulla mœnium summâ vrbis trepidatione labefactarunt. Simul propè Seuenbergam summa relabentis aquæ vis vectorias tres (quas onustas in flumen depresserant) fundo fluminis emersit, molémque omnem superiniectam disturbauit. Cui rei illud etiam diuinæ tutelæ successit, quòd quamdiu ea fossa tot simul operarum manibus institueretur, etiamsi ex vrbe perpetuò in nostros iacularentur, vnius solummodò militis humerus minore fuerit glande traiectus.

Aggerum ruina vi aquarum facta.

Moles labem facit.

Opera nostra diuinitus aduersus tormenta videntur seruata.

Nondum Seuenbergani sententiâ destitêre, quantumuis difficulter confieri posse intelligebant, quod iam tertiùm quartúmve frustrà fuerant machinati. Qui conditionis iniquitatem perspiciebant, inani simulatione eos velle obsessorum spem sustentare opinabantur. Illi nihilominùs susceptam molem vtrimq; ab ripis fluminis instaurādam locant. Ei firmandæ directas ad perpendiculum arbores in flumen defigunt, glebas per manus transditas deiiciunt. Interualla arborum saxis grandibus, cespitibus sarmentísq; effarciunt. Ne labor intermitteretur, cespites humilioribus locis effossos (vnde aquam æstus depulerat) attollunt in metas, instar flosculorum; vt quos ex aquis æstu adauctis extantes viderent, lintribus adueherent. Naturam denique ipsam aduerso mari fluuioque superuadere nituntur. Iustinus Nassauius suos quoque Bredæ aggeres denuò instaurare, ostia munimentaque labefacta reconcinnare instituit. Vallos prætereà muróstque aduersus tormenta attollere, ne ædificiis adeò iaculatione nostrâ noceretur. Spinola, etsi Architectorum affirmatione iam vtcumque crederet, castra sua neq; redundantibus

Hostis in mole instauranda pertinacia.

Noua artes ad molem firmandam.

Iustinus Nassauius pro suâ quoque parte admititur.

Prudens Marchionis Spinolæ metus.

tibus æſtu cloacis, neque reſtagnantibus oppidi foſſis ſubmoueri poſſe,ex quo nouæ foſſæ ductu, paludes in Merkam ab agris auerterat; tamen quòd ſciret,Hollandos ſcientiâ atque vſu nauticarum rerum valere, viderétq; eos conatu non deſiſtere, exploratores perpetuò Seuenbergam immittebat, non contentus auditione pro re compertâ,niſi viſa etiam abs ſe dicerent,quæ exploraſſe narrabant. Cumque adferretur, molem iam magnâ perfectâ parte procedere,& naues ad anchoram ſtare plurimas ſupportandæ annonæ expeditas,eam in partem conuerſas quà Bredam ventus ferebat: Numinis iterùm curâ, ventus, qui ſecundus ad eum diem flauerat, in contrarium ſe vertit,tantáque ſubitò tempeſtas coorta eſt,vt & trabes, quæ fiſtucis in flumen actæ, & ceſpes & faſces & ſaxa fuerint alluuione deuecta,& lembi quibus glebas materiámque apportarant, inuicem afflicti, inque littus eiecti, omniſque nauigatio penitus impedita.Deinde verò eæ tempeſtates conſecutæ ſunt,commutatione temporis, continuationéque ventorum, vt ſuſceptæ molis opus neceſſariò duxerint in ſequentem Martium proferendum.

Vſus exploratorum.

Tempeſtate moles omnis diſiecta.

Molis ſubſtructio in aliud tempus prolata.

His cognitis, Senatus, ne aut diuturnitate obſidionis eos deficeret annona, aut ob ærarij tenuitatem, ſoluendo militi ſtipendia tandem deeſſent, remediis duobus prouidendum duxit. Annonam in primis parcè diſtribuendo metiendóq; extendit. Nam poſtquam ſemel Septembri menſe frumenti rationes domeſticatim ſubduxiſſet,iterùm Octobri frumenta omnia vrbe totâ adnotaſſet, rurſum eodem Octobri,bidui tantùm interuallo,quæ notata erant eſt admenſus, appoſitis vicatim Centurionibus, numeróque capitum per familias deſcripto. Cùm verò reperirentur apud ciues menſurarum ſiliginis millia XII. in cellâ publicâ millia V.& pecora D.decretum eſt, admetiendas eſſe,quot hebdomadis, militi quidem ex publico horreo menſuras CL. ciuibus, ex aceruo ſuo, menſuras M. cædenda pecora XVIII. quorum libra veniret beſſe cum ſemiſſe.

Senatus Bredani prouidentia.

Ciuium Bredanorum granaria ſæpiùs excuſſa.

Frumenti Bredani numerus initus.

Noua frumenti recenſio.

Sed neque eâ dispensatione contenti, Nouembri denuò lustratis ciuium granariis, frumenta omnia rursum adnotarunt, vetuerúntque, absque publicâ auctoritate aut vendi aut efferri, propositâ pœnâ XL. Philippæorum. Quâ pœnâ quoque sanxerunt, vt ciuium nemo ceruisiam deinceps domi coquere posset, ne frumenti plus absumerent coquendâ clàm lautiore. Amplius denique Decembri factum, cùm in publicum conferri priuatis ex ædibus iussêre, quidquid alibi frumenti compressum tenebatur. Ac ne falli quidem à quoquam possent, ipsis Kalendis Ianuariis, singulos in curiam vocatos iusiurandum adegerunt, vti ex animi sententiâ profiterentur, quantum quisque siliginis, farinæ, hordei, auenæ, seu suum seu alienum, conditum apud se haberet. Eâ conditione ac lege, vt qui iuratus numerum profiteri nollet, tantisper indies singulos, penderet florenos decem: qui verò sciens peierasset, periurij pœnis, & ducentis insuper scutis multaretur. Iisdem pœnis obstricti pistores molitoresque; quibus lege sumptuariâ interdictum, panem pinsere leuiorem pondo sex & quadrante; aut frumenti farinæve simul cuiquam vendere plus libris duabus. His legibus perlatis, postridie Kalendas Ianuarias Senatus Centurionésque, domos granariáque omnia obeuntes, frumenta singulis abstulêre, interposito iuramento, nihil prætereà frumenti clausum ab iis retineri. Iam ærarij vitio mederi ad hunc modum conati sunt. Vrbi Præfectus, Centuriones, Tribuni, Pro-præfectíque omnes, iureiurando, quantum quisque pecuniæ haberet, affirmauêre, vt quid mutui singuli dare possent, conficeretur. Tum quinque generum nummi ære argentóque conflati, figurâ quadratâ. Argentei quidem, vnius, duûm ac trium florenorum; ærei, assis & bessis cum semisse. Deinde per præconem edictum, id genus nummos auctoritate publicâ tanti æstimatum iri, tantíque valituros, quanto pretij numero notarentur. Hæc nummorum argenteorum forma:

Ceruisiæ forus coquendæ lex.

Frumenta in publicum collata.

Ciues adiguntur iusiurandum.

Lex sumptuaria pistoribus & molitoribus lata.

Bredani ærario publico medentur.

Noui nummi procusi.

Intereà

Intereà ſiniſtri nobis de Gochemio Cliuiæ oppido nuntij deferuntur. Lambertus Charleſius Neomago ab Ordinibus fœderatis Præfectus, cognito exiguo præſidij numero, mœniúmque labe; collectâ è vicinis fœderatorum vrbibus manu, vrbem, quâ parte introrumpi poterat, adoritur, inuadítque. De nongentis noſtrorum, qui præſidio relicti fuerant, quingenti omnino gerendis armis idonei cenſebantur, ceteris morbo ſenióve confectis. Munimenta madore infirmata, quà mœnium foſſæ vadoſæ erant, tranſitum gregibus præbebant, neque fuerant ſudibus palíſve eâ parte præſepta. Iacobus Tourlandus Gochemio Pręfectus, de militum Neomagenſium egreſſu edoctus, vicinos vrbium Regiarum Præfectos admonet, ne quid detrimenti caperent, ſui, vt ſibi videbatur, ſecurus. Stationes vigiliarum in mœnibus identidem obit, pridiéque eum diem quo oppidum oppugnatum fuit, duplicatum numerum militum cuſtodiis diſponit. Octoginta eo loci excubare iubet, vbi muri vitium fecerant, quà per ruinas facilior patere aditus videbatur. Simul quid de hoſtis egreſſu accepiſſet, quid vicinos admonuiſſet, quid feciſſet ipſe, earum rerum omnium rationem Spinolæ per litteras reddit; qui litteris Ioannis Gonſalij VVeſalienſis Præfecti, de ambiguo rerum ſtatu, vnà cum Tourlandi epiſtolâ acceptis, Tourlandum reprehendit, quòd ſui aut oblitus aut ſecurus, aliorum ſollicitudinem ſuſcepiſſet, cùm ipſe tanto locorum interuallo præſidium è caſtris ſubmittere in tempore non poſſet. Hoſtes noctis ſilentio profecti, benè

Charleſij in Gochemium ſuſcepta impreſſio.

Mœnium Gochemienſium vitium.

Excubiæ duplicatæ.

Spinola Tourlandum reprehendit.

manè sub collapsum oppidi murū constitere. Peditum fuisse millia IV. equites CD. famâ iactatum est. Hi dum per ruinas in fastigium adnituntur, octoginta vigiles nostri, præsentiâ numeróque improuisi hostis turbati, deserto optione suo, in fugam turpi formidine versi, hosti introëundi locum patefecêre, per eam munitionem quam acceperant defendendam. Illi districtis gladiis murum occupantes, portis duabus, foróque haud multò pòst potiuntur. Tourlandus à suorum plerisque desertus, cùm ægrè oppugnationem sustineret, hoste iam portis admisso; arcem portamque vrbis reliquam, collecto è fugâ milite, defendendas inuadit. Ad Ioannem Gonsalium auxilia rogatum, VVesaliam mittit, pollicitus se suosq; tantisper in officio fore. Rehortatur eum Gonsalius, vti pristinam virtutem retineat, addicítque subsidia breui abs se aduentura; tantùm permaneat in fide. Ægrè is dies sustentatur. Noctu cùm hostium impetum nostri animo magno sustinuissent, portâ tandem depelluntur. Arx sola restabat. Postridie visa subsidia peditum M. qui contrà quàm Tourlandus fieri mandauerat, arcem posticâ ingressi, pontem festinando fregêre, trecentis vltra flumen relictis, qui omnes aut hostium telis occisi, aut viui in eorum potestatem venêre. Tourlandus eo ponte, quo in vrbem ex arce itur, quemque ipse abruperat, scalis tabulísq; refecto, eruptionem in vrbem facturus, traiecto ventre grauiter sauciatur; ac tum demum Centurionibus omnibus visum, deditionem honestis pactionibus esse faciendam. Ita hostes post triduum arce vrbeque potiti sunt. Lambertus Charlesius expeditionis auctor, victoriâ quidem vsus, sed non diu victoriæ fructu lætatus est. Nam postquam domibus aliquot exspoliatis, fanis direptis, aris subuersis, statuis combustis, diuina atque humana omnia promiscua, nihil denique pensi neque moderati habuisset, perinde atque iniuriam facere, id demum fuisset victoriâ vti; paralysi extinctus, dignas sceleribus pœnas dedit. Apparuit, ipsâ hostium sententiâ, nihil magnum amisso

Hostium inopinatus aduentus.

Nostri militis turpis formido ac fuga.

Hostium audacia.

Tourlandus arcem & vnam vrbis portam retinet, petitq; à vicinis auxilia.

Nostri portâ depelluntur.

Auxiliorum turba sine ordine admissa obest sibi aliisq;.

Tourlandus in eruptione sauciatur.

Hostes Gochemio potiti.

Charlesij impietas & pœna quam dedit.

ſo Gochemio nobis deceſſiſſe, neque tam eius retinendi ſtudio, quàm conſilio auertendi à Bredâ Spinolæ, fuiſſe ab iis interceptum. Bredâ enim iam deditâ, nobiſcum pacti ſunt (nullâ inuicem conditione petitâ) vti id oppidum neutrarum partium ac liberum eſſe cenſeremus. Bredani tamen eâ victoriâ intellectâ, de muro cum vigiliis noſtris colloquentes, Gochemium, per militarem facetiam, eos ablegabant. Sub id tempus, nuntiatum, copias, quas Mansfeldicus acceſſerat, haud procul Hannoniæ Arteſiæque finibus (quæ finitimæ Gallis ſunt Prouinciæ) oberrare. Iſabella Archidux, quamuis ſuſpicari non poſſet, Principum quempiam res ſuas florentes cum perditis Mansfeldici implicaturum eſſe; quòd tamen Regias voluntates, vt vehementes, ſic mobiles ſubinde ac varias eſſe non ignoraret, ipſa pro periculi magnitudine, bellum in omnem caſum parare, defenſura fortiter ſi offerretur. Præſidia igitur circa Hannoniam Arteſiamque, tuendorum confinium causâ, conſtituere; Hannonibus Emdanum Comitem pro duce mittere; Arteſiam Hooghſtratano Comiti (qui eam ſummæ Præfecturæ auctoritate obtinebat) tuendam commendare; Comitem Sforzam ad Imperatorias Bauaricaſque copias in Mansfeldici aduentum accelerandas mittere; iubere frumenta pecoráque in remotiores vrbes compelli; vetare in Galliam è Belgis equos educi, vti Galli inde prohibuerant frumenta in Belgas exportari. Spinola quoque ſuſpicatus, Mansfeldicum Gallicis, Anglicis, Germaniciſque auxiliis inſtructum, ad inferiorem Palatinatum reſpicere; Guilielmum Verdugium eorum locorum Præfectum, Germanorum peditum cohortes liberas IIX. equitum II. præſidio adlegere iubet, præter admiſſam in ſtipendia legionem Tribuni Gratzij, cum equitibus D. Armauerant ſeſe intereà milites Prouinciis Belgicis imperati, equitũ millia III. peditum millia ferè XV. Præſtò erant cohortes nouæ exeunte æſtate collectæ. Venerat legio Comitis Anholtini peditum millium III. cum alariis equitibus M.

Gochemium liberum ac neutrarum partium oppidum declaratur.

Bredanorum in noſtros ioca.

Fama de aduentu exterarum copiarum.

Iſabella Archiducis prudentia in parandâ defenſione.

Spinola nouo milite ſcripto prouidet Palatinatui.

Præſtò ſunt Prouinciales copia & auxilia.

Fines

Imperatoria auxilia ducit Marchio Spinelli.

Carolo Coloma Prouincialium copiarum exercitus commendatur. Alberto Principi Barbanconio equitatus Prouincialis tribuitur.

Fines attigerant (admaturante Barone d'Ainſio) Imperatoria auxilia, quę Marchio Carolus Spinelli ſummâ decernendi cum Mansfeldico ſpe ductabat, equites bis mille ducenti, peditum millia III. Prouinciales copiæ omnes Carolo Coloma, nuper Balearium Pro-Regi, cum imperio mandantur; equitum Prouincialium Magiſtro creato Alberto Arenbergio Barbanconij Principe, qui recèns ob id munus à Tribunitiâ Præfecturâ fuerat euocatus. Hi primùm iuſſi ad Namurcum manere, vt Mansfeldicum tranſitu intercluderent, ſi, vt nuper, ad inuadendos fines aduenisſet; ſed mox intellecto eum Mauritij ſeſe caſtris iuncturum, ambo cum copiis Prouincialibus haud procul Antuerpiâ conſedêre.

Quanta totius exercitus ſumma.

Spinolæ ſtudium ad cognoſcenda hoſtium conſilia.

Spinola tanto exercitu lætus, quantum vix vllâ retrò memoriâ Belgæ vidiſſe meminerunt (cenſebantur enim, præter vrbium finitimarum præſidia, peditum millia XXX. equitum millia IIX.) nullum tamen obſidionis tempus ſine ſollicitudine intermittebat, quin Mauritij obſeſſorúmque conſilia, literis interceptis, intelligere niteretur. Huius rei causâ neque inſomniis, neque labore fatigabatur. Varios in ſtationibus inſidiíſque locat, magnis propoſitis præmiis, ſi huiuſmodi litteras excepiſſent. Tres obſeruati vrbem ingredi, cuſtodiis noſtris aut incuriosis, aut celeritate delusis: eo ferè loci, vnde hi viſi elabi, à quærentibus, poſt dies paucos, crumenula inuenta, in quâ geminæ litteræ cerâ oblitæ, aduerſus contumeliam aquæ, ſi fuiſſent per aquam perferendæ. Ambæ Mauritij erant, ad Iuſtinum Naſſauium vnæ, alteræ ad Bredenſem Senatum, notis ſigilliſque propè inexplicabilibus ſcriptæ. In his cùm multorum labor inſudaſſet, vnius Michaëlis Routartij, Regi Marchioníque à Secretis, felicitas vicit. Is diei noctíſque continuato ſtudio, earum ſententiam aſſecutus eſt. Hæc ſumma vnarum ad Iuſtinum erat, quibus alteræ ad Senatum reſpondebant, eodem ſed breuiore argumento.

Mauritij littera caſu inuenta.

Littera notis ſcripta à Michaële Routartio explicata.

Magnâ

» Magnâ se animi voluptate intellexisse,tantum nuper fru-
» menti numerum apud ciues fuisse repertum. Efficiendum
» omnino,vt parcè erogando,etiam extendatur,quò plus tem-
» poris sibi supersit ad suppetias ferendas; cuius vnius rei gra-
» tiâ in Galliâ,Angliâ,Prouinciisque fœderatis,conatu maxi-
» mo laboretur. Adesse eo consilio Mansfeldicum, vt iunctis
» copiis suis, Spinolam auocet ab obsidione. Adfuturas eas
» iam fuisse, fuisset absque aduersis ventorum tempestatibus.
» Gallorum equitum millia II. (præter cohortes aliquot Leo-
» diensi ditione & alibi scriptas) Boloniæ; Anglorum pedi-
» tum millia XIV. Douueræ ad conscendendum esse parata.
» Reliquum peditatum in Germaniâ Prouinciisque fœdera-
» tis ab eo lectum ad millia II. in naues impositum, cum aliis
» nonnullis copiis operiri tempestatem. Iam semel fecisse ve-
» la,sed aduerso vento fuisse retrò reiectos. Quod ad Ordines
» ipsos fœderatos attineret, eos nihil laboris sumptuumque
» prætermissuros,ad conatus Mansfeldici promouendos,Bre-
» dámque liberandam,decreto iam nouo exercitu quater mil-
» le equitum, supra numerum exercitus consueti, in Angliâ
» Galliáque scribendorum; peditum autem ampliùs millibus
» sex septémve, ibidem cogendorum. Prorsus vt sperandum
» sit,ineunte Vere, confecta fore armata millia peditum XL.
» equitum millia VI. ad Bredam quoquo modo liberandam.
» Quod vti quàm maximo exercitus vrbísque bono fiat,opta-
» re se, vti annona (quod ipse Iustinus scripsisset) à decimo
» Ianuarij currentis die in centum & octo dies proximos ad
» Kalendas vsque Maias superare possit. Et quamquam om-
» nino speraret, multò etiam citiùs copias suas omnes paratas
» fore,rogare tamen,vti quantum fieri possit annona extrahe-
» retur parcendo, quò suo alterique exercitui, qui etiamnum
» in Galliæ finibus consideret, plus temporis superesset. Iam
» quòd intelligere cupiisset,ecquid ipse de erogandâ militibus,
» ciuibus, vxoribus liberísque certâ panis portione censeret;
» dignum sibi æstimatione visum, plus vulgò tum edi solere,

L cùm

cùm panis dimenſo erogatur; aliàs non amplius conſueto »
neceſſarióque emi, maximè vbi venum iret. Præterquam »
quòd ea res tumultibus etiam anſas præbere ſoleat, quātauis »
maxima cautio æquitati ſeruandæ adhibeatur. Quamobrem »
relinquere id omne ipſius Senatus Concilijq́ue militaris ar- »
bitrio, quodcumque ad annonæ parcimoniam ex vſu bono- »
q́ue fore, ſint decreturi. Quid militum equis faciundum eſ- »
ſet (frugibus pabuloq́ue conſumptis) cum Ordinibus ſe tra- »
ctaſſe. Promiſiſſe eos, præſtituros ſeſe id omne pretij quod »
pro viuis amplius quàm pro mactatis, equites fuiſſent acce- »
pturi, modò æqua æſtimatio conſtitueretur. Quare nihil de- »
trectarent ad extremam famem tolerandam cædendos eos »
in publicum conferre. Lactantes vaccas (quoniam lactis »
magna vtilitas eſſet) in vltimæ inopiæ leuamen ſeruarent, »
quamdiu pabuli quippiam ſuperaret. Quamuis autem dubi- »
tandum non eſſet, nuper eum cum Senatu omnium ciuium »
granaria cellaſq́ue ſummâ diligentiâ excuſſiſſe; orare tamen, »
perpetuò circumſpiceret rationes omnes communis acerui »
augendi, ſi quid fortè per fraudem à quopiam fuiſſet occul- »
tatum. Præctereà ab Senatu quidem indicatam ſibi populi »
Bredani ſtudioſiſſimam voluntatem, ad omnes obſidionis »
anguſtias ære ſuo priuato frumentóque leniendas, ſed dela- »
tas ab eo quoque querelas, aduerſus inſolentiam præſidiario- »
rum, qui quamuis neque de hoſpitio, neque de foco, neque »
de ſtipendio, neque de cibariorum grauiore pretio, iure que- »
ri poſſent; tamen per licentiam & vim interdiu iuxtà ac no- »
ctu, nihil penſi haberent aut domos ſuffringere, aut hortos »
ſuffodere, aut ſepes hortorum conuellere, aut ſtabula, offici- »
nas ſtationéſq; ipſas diripere; idq́ue ſolius diſciplinæ remiſ- »
ſione, cùm impunè abiiſſet nonnullis nuper ob has noxas in »
vincula abſtractis. Quod exemplum haud dubiè prompti- »
tudinem ardoremq́ue ciuium in obeundis vigiliis refrigera- »
re poſſet, qui iam cauſari cœpiſſent, ſuas ſibi domos, priùs »
mœnibus ipſis, aduerſus domeſticum hoſtem eſſe cuſtodien- »
das.

« das. Quare cupere ſe, vti, ſi ita compertum fuerit, in eos, qui
« deinceps peccaturi eſſent, ſeueriùs conſulatur, quò ad ceteros
« pœnæ metus perueniret: militum enim eſſe ciuibus iniurias
« prohibere, non facere. Velle autem, vti Tribunis Aſſeſſori-
« búſque Concilij militaris, hæ ſuæ litteræ traderentur, quò
« intelligerent, hiſce ciuium incommodis omnino prouiden-
« dum eſſe, qui cetera ſatis premerentur. De nouo hoſtium
« aggere, de loricâ aggeri aduerſus Seuenbergam impoſitâ, de
« præductâ ingenti è trabibus ſepe, aliunde ſe quoque accepiſ-
« ſe. Porrò Ordines non ſuperſedere Bredano flumine propè
« Seuenbergam obſtruendo, idque breui fore confectum.
« Quamquam quid, alueo illo intercluſo, futurum ſit, à multis
« dubitari. Ab his campos latè reſtagnaturos putari, ab illis
« diſputari. Iudicaturum ſe, poſt euentum. Certum ſe ſcire,
« eſſe ſinum illum tam amplum, vt non niſi immenſis aquis
« expleri poſſit, etiamſi flumen retineretur; neque magno au-
« xilio fore ad aggerem penetrandum adeò iam ab hoſte fir-
« matum. Moleſtiæ tamen aliquid hoſti id opus allaturum,
« quando ipſe ſuppetias venturus eſſet. Quare non fore abs re;
« ſi in id tempus expeditæ eſſent ab eo naues ad ſe ex vrbe ad-
« iuuandum. Hæc erat litterarum ſumma. Extremis ad cal-
« cem adiectum erat: Mansfeldici copias denuò quidem ſol-
« uiſſe, ſed contrario iterùm vento in portum fuiſſe relatas.
« Lambertum Charleſium Neomagi Præfectum, Gochemio
« per vim potitum eſſe.

Spinola aduerſus hoſtiũ conſilia ſe nouis operibus munit.

His acceptis cùm patefacta nobis eſſent Mauritij conſi-
lia, aduocantis flagitantíſque vim tantam militum externo-
rum; Spinola intelligens omne ad ſe bellum eſſe translatum,
triúmque adhuc menſium ſpatio in caſtris hærendum fore
(quando Bredam tantâ pertinaciâ liberandam Mauritius
ſuſcepiſſet, quaſi omnem Reipublicæ ſalutem in eius vrbis
periculo poſitam exiſtimaſſet) prorutis primùm iis muni-
tionibus, quas nuper Mauritius Medæ exſtructas deſeruerat,
caſtra ſua incredibili labore, vallo admirandæ magnitudinis

circumuenire, iniquiſſimo hiemis tempore inſtituit, ne tantus hoſtium exercitus in incautum à tergo irrumpere ſub initium veris, vt decreuerant, poſſet. Is vallus cùm perfectus eſſet, circuitu toto complectebatur paſſuum millia LII. Tantò ſcilicet hic maior erat priore illo ſubitario, continente millia paſſuum non amplius XXX. ſexcentos. Mirabitur poſteritas, neque ipſi, ſi viuerent, crederent Pompeius aut Cæſar; quorum ille, vt magnum, vallo paſſuum millium XV. hic XIIX. ad Dyrrachium contendêre. Ne tamen rationes calculi quiſquam vacillare exiſtimet, numerum paſſuum per caſtra ſingula, fidâ propriáque curâ repertum, in tabulas placuit referri. Spinolæ caſtra Ginekenſi pago, cum eâ ſtatione quam à tergo Magiſter equitum Salazarius tuebatur, claudebantur vallo paſſuum millium XXII. ſexcentorum triginta trium: Balanconij VIII. millium ſexcentorum: Iſenburgici XI. millium quingentorum quinquaginta quatuor: Ballionij IX. millium octingentorum tredecim. Iam vrbem Spinola altero item, ſed minoris ſpatij vallo, introrſum circumdare aduerſus obſeſſorum eruptiones cœpit. Is, quòd vrbs priùs dederetur, numquam plenè perfectus fuit; tamẽ circulo ſuo imperfecto, obtinebat paſſuum millia XVI. Vterque autem hic vallus altitudinis fuit pedum X. muris non directè ſed faſtigiatim ſurgentibus: infernè craſſitudine pedum XV. ſuppedaneo ſcamno internè ad vſum iaculatorum in gradus duos ſubſtructo, ſupra quod eminebat lorica, craſſa infernè pedes X. ſupernè VI. erecta in altitudinem pedum V. foſſa externè depreſſa altitudine pedum VII. latitudine XV. à labro ad labrum, fundo patente pedes non amplius VIII. Tantum quoque firmitatis, duo hæc vallâ amplius habuêre prioribus duobus, quæ altitudine non excedebant pedes V. craſſitudine VII. foſſa nihilo latiore. Horum vallorum maiorum vtrique inædificatæ turres nouæ, aggeréſque multi imponendis tormentis, qui bini præterea erant ad ſingulas caſtrorum portas, loricâ extrorſum pro aditu in cubi-

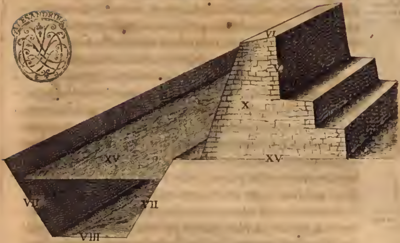
Incredibilis magnitudo noui valli externi.

Rationes ſubductæ in paſſus ſingulorum caſtrorum.

Magnitudo interioris valli.

Quæ vallo vtrique inædificata opera.

Specimen posterioris circumuallationis circulo passuum LII. *millium.*

cubitum curuatâ. Castella item adiuncta, pro locorum periculo sitúque diuersa. Singula insuper castra, destructis minoribus nonnullis munitiunculis, nouis receptaculis operibúsque multis deinde fuêre ita communita, vt nisi qui viderit, cogitatione assequi tantorum operum substructiones difficilè omnino possit. Labyrinthum quemdam munitionum non iniuriâ appellarim. Censa in ipsis castris (prȩter ea munimenta quæ variis in pagis aut ad tuendos commeatus, aut ad impediendas irruptiones fuêre substructa) opera vniuersim CLXXIIX. turreȩ nimirum XCVI. castella XXXVII. aggeres plani aut murati XLV. Adeò obsidio hæc celeberrimas Cæsaris ad Alesiam Dyrrachiumque molitiones superauit, vbi castella fuere non amplius XXIV. nullis aliis præter vallum munitionibus factis. Dum hæc administrari cœpta, Mansfeldicus transmarinis aliisque auxiliis comparatis, è contempto iam metuendum se ratus, Palatinatum

Singula castra magis munita.

Opera quàm multa.

 peten-

Mansfeldici astus.
Eiusdem ad Isabellam Archiducem fallaces litteræ.

petentis speciem simulans per litteras Archiducem Isabellam quàm summissimè rogat: Vti tutum sibi iter per fines » suos concedat, commeatúque supportato iuuet. In animo si » bi esse, sine omni maleficio per Prouincias Regias iter habe- » re, quà sibi necessariò transeundum esset, ad obsequendum » Angliæ Regi Domino suo. Noluisse se id eâ insciente tenta- » re, quod ipsa, nisi iniuriâ, negare non posse videretur. sin ta- » men negaret, tum vi se facturum viam, quam causæ suæ æqui- » tas esset apertura. Isabella noti hominis ingenium sæpiùs » experta, silentio significandum duxit, & quàm parum fidei apud se haberet, & quàm parum formidaret subitarium hebetémque eius exercitum, agri magis quàm belli cultorem, nec ferè nisi coactis per vim tyronibus conflatum, ipsa tam præstanti multóque milite confirmata.

Isabella nec responso dignatur notam Mansfeldici inconstantiam.

Bredanorum angustia.

Bredani intereà dum tantis se operibus circumuallari vident, & spe longâ Mansfeldici opem expectant, atque ille auxilia mari circumuecta diutiùs opinione tardaret, ingemiscere ac fatigari. Nimirum iam caseus, iam asellus defecerant, iam immanè ingrauescere cibariis pretia cœperant. Butyri libra stabat assibus xxv. olei cantharus coronato vno; ouum vnum assibus III. mensura pisorum coronatis x. libra suillæ assibus xv. Quæ caritas annonæ præsidiarios Anglos, inediæ impatientes, ad infamem cadauerum esum abiecit. Alios plerosq; ciborum insolentium vsus scurbuco (sic Medici vocant) confecit: omnibus enim defessi malis, pestilentiâ graui conflictati, frumento vetere atque corrupto alebantur, quod ad huiusmodi casus antiquitus fuerat paratum. Ciues vt militum labores, vigiliarumq; crebritatem minuerent, mœnium muros seruandos sibi delegerunt, extremis militi munitionibus relictis. Quo ab opere nemo, etsi veteranus aut immunis, vacatione vti voluit. Iustinus, ne qua militum coniuratio, annonæ sæuitiâ impatientiáque efflagraret, quò fidos sibi faceret, opifices egentiores in militum mortuorum loca adlegit, vt stipendia facerent, cùm iam

Annonæ caritas Bredæ.

Morbi ex cibi mutatione.

Ciuium voluntas ad militem subleuandum.

Iustini in milites indulgentia, ne tumultuarentur.

quæstum

quæſtum non poſſent, eorúmque labori ſuccederent. Præterea alternis excubiis abſolutos, nec niſi tertiâ nocte vigilare iuſſos, laxiùs licentiúſque habuit, ſolitâ diſciplinæ ſeueritate remiſſâ. Tum adhortari eos Tribuni, de pulpito Verbi-præcones obteſtari, ne ſe animo dimitterent, néve turpiſſimam ſub Hiſpano ſeruitutem leni deditionis nomine appellarent; de Mansfeldici venturi fide nihil eſſe dubitandum; quòd ad diem non adeſſe videretur, eos falli; viciniorem opinione eſſe, ſed nuntios, omni aditu præſepto, perferri nequiſſe: Spinolam non animi cauſâ tot faciendis quotidie munitionibus exerceri; eo ipſo teſte, non ſuâ affirmatione vterentur; auxilia Germanica, Gallica, Anglica, Battauica appropinquare, quorum timore dies noctéſque in opere verſaretur: indignæ mollitiei fore, tam vicinis auxilijs, tantiſper dum aduenisſent, inopiam ferre non poſſe. Omnes iam aſperitates ſuperatas eſſe, libertatem tantùm expectandam. Ne paucorum dierum impatientiâ, tantæ inediæ toleratæ, conſtantięq́; laudem amitterent. Quæ cùm dicta eſſent, Tribuni, ne aut falſi ab obſeſſis conuinci, aut viſa auditáq; miſera vrbis conditio, indiciis commeantium ad nos perferri poſſet, decreuêre, ne tubicines aut tympaniſtę à nobis miſſi, mœnibus deinde exciperentur, ſed foris reſponſa expectarent; hîc autem lautè liberalitérque haberentur ad annonæ copiam oſtentandam, conſilio ſcilicet Manliano. Senatus quoque alia omnia circumſpiciens, ciuium Collegiis conuentu omni interdixit, Auguſti exemplo, ne factiones titulo collegij ad facinoris alicuius ſocietatem coirent. A Centurionibus autem obſeruati milites, quoties plures circularentur, eorumque interuentu, coniurationes circulorum impeditæ. His ſimilibúſque remediis vrbi periclitanti conſultum, & ciuium militúmque languentes animi ſubleuati, cùm inopiam deinde ſpe ſolâ ſuſtentarent.

Tribunorum ſtudium ad militum animos erigendos.

Vana ſolatia ad leuandum obſeſſorum mœrorem.

Cautio ne fraus inopiæ cognoſcerentur.

Senatus Bredani ad impediendas ſeditiones ſollicitudo.

Iam tandem Mansfeldicus pedeſtria auxilia nauigiis ad Gertrudibergam appulerat, cùm viſum iterùm pugnare cum

Caſum Mansfeldici nauigationi infeſtum.

cum eo cælum. Venti namque appulsam classem ita inuicem afflixêre, vt elisæ nauium multæ, inutiles redderentur: deinde, tamquam in id tempus totius hiemis frigus fuisset dilatum, subito gelu flumina omnia fuêre astricta, vt annona iis diu supportari non posset. Est ea Gertrudibergensium consuetudo, vt parum domi annonæ asseruent, fiduciâ perpetuæ nauigationis, vicinorúmque locorum. Hinc tanto militum aduentu exiguum fuit omnibus cibariorum, cùm gelu noua inferri prohiberet. Pestilentiâ prætereà, febribus, salo, nauseâque ex diutinâ nauium conclusione, angustiis loci, & odore tetro confecti plurimi (cùm tyrones essent propè omnes, tempestatúmque ac sentinæ insueti) aut mortui aut semiuiui in fluctus deiiciebantur. Supra IV. millia mortuorum à nonnullis censa. Quidam pro mortuis in mare turbati, natando ad littus euasêre, & viui etiamnum in oppido degunt. Multorum per littus cadauera insepulta; plurimorum passim in terram respuente mari eiecta, grauem vicinis Hollandiæ oppidis pestem afflauêre. Triste Anglis commilitonibus spectaculum, qui externo solo, quò ad suppetias missi, tam asperè habebantur. Quod verò longè miserrimum accidebat, cùm Mansfeldicus eos, quos inuitos iusiurandum adegerat, in terram exponere non auderet, eodem præcipuè remedio interibant, quo, ne fugerent, seruabantur; exscensus nimirum prohibitione. Plures tamen ad nos fugâ elapsi, inermes, squallidi, ceterorum specimen præbuêre, affirmantes se reliquis etiam præstare, cùm omnes propè & inuoluntarij, & militiæ essent insolentes, vt docendi mox fuerint armorum tractationem, cùm in aciem iam essent deducendi. Reperti narrantur, qui puluerem, quem ad crebras iaculationes dimensò acceperant, vniuersum simul vice vnâ infundebant, fistulam ore tenus opplentes, vt immittendę glandi vix esset locus, adeò erãt iaculandi periti. Cõstitit multorum litteris, eas copias ex vilissimis ordinum omnium coactò fuisse conflatas, breuique, quà morbis quà defe-

Incommoda militus ad Gertrudibergam appulsi.

Crebra tyronum miseraq; mortes.

Anglorum ex communi fortunâ mœror.

Squallor Anglorum militum post classem appulsam.

Quorumdam imperitia militaris.

Coacta inuoluntariorum copia.

ctionibus,adeò esse imminutas,vt de XIV. millibus,vix quaterna superarent. Dum classis Mansfeldiana gelu retinetur, ipsum anni tempus variorum nos consiliorum admonuit. Nordammensis munitio proxima Seuenbergæ, per æstatem æstuariis inaccessa, iam pedibus propter gelu adiri: Prinslandia quoque,Rosendalia, atque ipsa Seuenberga occupari facilè posse per id tempus credebantur. Dimissi igitur in omnem partem exploratores: pilæ etiam ad incendia, quæ hostium nauibus inijcerentur,præparatæ. Frustrà,cùm glaciatæ fluminum crustæ (quæ crassæ alioqui firmæque videbantur) fragiles adeò essent,ob intermixtas niues,vt duorum triúmve simul militum pondus ęgrè ferrent. Itinera etiam, niuibus nusquam æquabili altitudine iacentibus, sed huc illuc in fossas vento dilatis (vt incerta à solidis discerni non possent) admodum periculosa erant,ad explicandum proficiscentium agmen. Exploratores modò pectore, modò ore tenus extabant; aliquando subtractis niuibus disiecti aut obruti. Non vox, non mutui hortatus iuuabant. Fuggeriani milites tres ad omnem audaciam exercitati, Rosendaliam in castra ingressi,postquam compotando confabulandóque hostium naues explorassent, in reditu proditi, vix fugâ euasere,vno sauciato captóque. Aliàs Fuggerianis suæ artes feliciùs euenerant,paucíque multos frequenter reduxerant captiuos. Sed varia belli dolíque est fortuna. Erant nonnulli, qui Spinolam orabant,vt copiis Caroli Coloma, suísque aliquot cohortibus adiunctis, Rosendaliam parum munitam fineret inuadi. Sciri indicio incolarum,eos adeò metu nostri perterritos esse, vt vasis collectis ad fugam magis quàm pugnam starent comparati; fieri id sine damno periculóque posse, si tantisper equitatus noster contra Bergozomium Prinslandiámque bipartitò obiiceretur. Spinola, cui cauta potiùs consilia cum ratione,quàm prospera ex casu placerent,grauiore examine secum omnia pertractans, ratus eam rem nihil admodum ad summam victoriæ iuuare posse, maluit

Varia pro tempore oblata consilia.

Consilia impedita.

Fuggerianorum militum astus.

Spinola non facilè incerta consilia arripit.

luit ſuos integros in neceſſarij certaminis occaſionem ſeruare, quàm aut vniuerſum exercitum hoſtilis audaciæ opinione deterrere, aut hoſtium animos ſucceſſu erigere, ſi paucorum ſuorum pugna infeliciter fortè eueniſſet. Solere nempe in bello, minimis ſępè momentis, maximas rerum fieri commutationes; neque prudentis Ducis eſſe, victorias paruas maioribus periculis conſectari. Quarto Nonas Martias vertebatur anniuerſarius dies Bredæ olim ab Ordinibus fœderatis per fraudem nauigij interceptæ. Hunc diem Bredani quotannis celebrare ſoliti, nunc tantò etiam coluêre ſplendidiùs, quantò in poſterum fortè rariùs celebraturos ſe credebant; parentalium veriùs quàm natalium ritu. Ter quippe minoribus maioribúſque fiſtulis omnibus ſub veſperam exploſis, poſtremam ei memoriæ noctem conſecrarunt. Iam tempus aderat, in quod intermiſſa in flumine molis adminiſtratio fuerat prolata. Id interuallum, quo nautæ opificéſque laborem deſierant, variorum ſtudia excitarat. Quidam ingentis pretij pactione perfecturum ſe opus propè deſperatum recepit. Is, præſentibus iis quos Ordines huic molitioni curandæ præfecerant, loco haud procul à priore delecto, vbi vadoſius anguſtiúſque eſt flumen, ſaxa reticulis (ne diffluerent) illigata demergit; arenæ quoddam tenacis genus (ex Angliâ Galliáve, vt ferebant, ſubuectum) ſaxis aſpergit, ad effarciendas rimas; firmandámque molem. Res ſolito meliùs ire videbatur, cùm ſubitâ cęli mutatione, tanta ſe rurſus aquæ vis, Martiæ Lunæ æſtu (quo maximè tumeſcit Oceanus) ex alto concitauit, tantáque ſimul imbrium ac ſolutarum niuium alluuio vndequaque affluxit, vt & moles cœpta ad Sceuenbergam, & pleraque Roſendaliæ, & quædam Bredanæ vrbis ſuburbana munimenta, penitus ſubruerentur. Noſtrorum quoque caſtrorum itinera, munitionéſque nonnullæ vrbi viciniores, ita fuêre inundata, vt niſi lintribus adiri triduo non poſſent; quo tempore caſtra caſtris diſcluſa, graui annonæ difficultate laborarunt, cùm inuicem curribus

Anniuerſarium Bredæ olim Regi ereptæ dies ab obſeſſis celebratus.

Intermiſſus labor ad molem faciendam reſumptus.

Noua ad perficiendam molem artes.

Moles propè perfecta eluuione diſiecta.

Aquæ exundantis copia caſtris quoque Regijs incommoda.

ribus commeari non possent, neque scapharum tanta suppeteret facultas. Eadem fluuio, littori, campis facies erat. Numquam aliàs clariùs intellectum, quanto Dei beneficio exercitus hieme totâ esset conseruatus: si enim eadem hiberni cæli duritia, copiáque niuium (quæ breuissimo hoc exeuntis hiemis tempore extitit) prioribus (vti aliàs erat solitum) mensibus accidisset, haud dubiè susceptam obsidionem deserere vel solâ temporis iniquitate debuissemus. Nam per paucos illos dies, quibus acriùs frigus sæuiebat, ambusti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati sunt. Nonnullis adeò prærriguêre manus pedésque, vt cultris fuerint desecandi. Vectores quoque frumentariósque multos, quos itinerum grauitas, pluuiis, niuibus, luto, ventísque retardatos in nocturnas profectiones coniecerat, gelu in viis necauit. Ipse autem commeatus impediebatur adeò, vt trium hebdomadarum spatio (quibus niues gelúque perpetuis imbribus soluebantur) vix quidquam annonæ inferretur, præter id, quod Germanorum militum vxores, quotidie instructis ferè agminibus in vicina municipia excurrentes, humeris in castra supportabant. Quarum mulierum, cùm alia quoque perpetua in viros suos extent obsequia, ligno longissimè ferendo, pabulo vndequaque conquirendo, cibariis apparandis, linteis lauandis, supellectili dum vasa conclamantur portandæ; ea certè illarum ratio in castris habenda videretur, vt non impedimentorum nomine, sed honore Mulorum Marianorum censeantur. Aquis deminutis, hostiles operæ denuò ad institutam molem perficiendam summâ iterùm animi contentione sunt aggressæ. Spinola Leurensis riui ostia (qui ad Merkam flumen attinebat) suffringi, riuósque nonnullos, qui castris se nostris infuderant, obstrui auertíque iussit. Aggerem prætereà, quem à Merkâ Hagam vsque palustribus locis iecerat, attolli altitudine pedum III. ne stagno, quantumuis inflato, superuadi nauigiis posset. Illi vt vim rapiditatémque fluminis à Breda refluentis obiici-

Manifestum Dei præsidium.

Hiemis etsi breuis, dura damna.

Retardatio commeatus.

Germanorum vxores castris vtiles magis quàm noxiæ.

Quo honore accenseri castris debeant Germanorum vxores.

Moles denuò instaurari ab hoste cœpta.

Spinola molem impedire nititur riuorum suffractis ostiis, & aggere aucto.

Noua molis perficiendæ ratio.

bus exceptam refringerent, ab vtraque eius ripâ, introrſum promontoria, hinc inde ripis continentia faciunt, proximè ante eum locum, quem immiſsâ mole obſtruere nitebantur. Tum hiatum illum, qui duo inter promontoria, fluminis medio patebat (quà ſcilicet aquæ iam anguſtiùs coactæ vis maxima ferebatur) præſtruunt trabibus oblongis, tridentis figurâ, paruo interuallo in flumen defixis, quas flumen intercludebat, ſed modicè refractum. Tum molem à tergo inſtituere cœperunt, euentus, vt putabant, ſecuri. Dierum noctiúmque aliquot continuato labore, iam eò rem adduxerant, vt aggeribus ab vtroque fluminis labro ductis, præter oris exigui anguſtias, nihil pænè obſtruendum reſtare videretur. Sed tanta fuit aquæ immenſùm auctæ coactæque vis, vt iam rueret torrentis impetuoſiſſimi inſtar, quæ anteà per laxum alueum eâ ſemper fluxerat lenitate, vt oculis, in vtram partem flueret, iudicari vix poſſet. Ipſe prætereà fundus, ebullientibus vltrò arenis, trabes impactas extrudebat, vt præſtructa ſeps penitus collaberetur. Tempeſtas autem eo tempore incidit tanta, vt & quidquid nauium, ſaxorum, ceſpitum, faſcium, arborum, ad firmandam molem fuerat depreſſum, diiiceretur, & claſſis, quâ Gallicum equitatum Chriſtianus Dux Brunſvvicenſis ſupportabat, in ipſo traiectu grauiſſimè laceraretur, nauibus non paucis depreſſis, multis huc illuc iactatis, quæ curſum vix tenuêre. Ita demum hoſtis, vbi tantos ſuos apparatus malè eueniſſe videt, rem toties fruſtrà tentatam, aliquando ſibi dimittendam iudicauit. Per eos dies, memorabili aſtu, literæ Iuſtini ad Mauritium, Mauritij item Mansfeldicíque ad Iuſtinum acceptæ ſunt, quibus res multæ cognitu vtiles Spinolæ aperiebantur. Non nemo, publicæ rei ſtudio, agreſtem hominem nactus, locorum itinerúmq; peritum, ac quidlibet agere promptum, iacturis magnis adducit, vti tabaco, butyro, caſeóque onuſtus, perfugæ ſpecie (quaſi cuſtodias noſtras fefelliſſet) ad Bredæ mœnia penetraret, nauarétque Iuſtino operam ad litteras

Moles vi aqua & tempeſtate diſſipata.

Claſſis hoſtilis afflicta.

Molis deſperata ſubſtructio.

Aſtus inſignis quo Iuſtini ad Mauritium & huius ad illum inuicem litteræ interceptæ.

Mauri-

Mauritio, si vellet, perferendas. Homo fluxâ fide, præmij auidus, cùm domi nihil præter inopiam haberet, fidem vendit. Ita ergo instructus, vti conuenerat, ad vrbis muros penetrauit. Apportatæ merces, aduenam esurientibus fecere gratum. Iustinus sciendi auidus, de castris, de reperto transitu, de publicâ opinione, multa interrogat. Ille, vt Sinonius ei erat animus, sinúsque obtegens, rei cuiuslibet simulator ac dissimulator, vera quædam referendo, quædam veritati vicina mentiendo, fidem sibi peperit hominis probi. Nam quæ volumus, eadem & facillimè credimus. Rogatus, an quà irrepserat, transitum aliquem cum litteris reperire speraret; cùm trepidè primùm affirmaret, animos sibi tandem pollicitationibus accendi passus est, ad rem gerendã, quam vnam recusantis specie, flagrantissimè cupiebat. Litteras igitur Iustini ad Mauritium obtinet, prœmio proposito, si ablatum ab eo responsum in vrbem retulisset. Simulator operam omnem addicit. Vbi in castra nostra peruenit, literas Iustini ad Spinolam adfert. Id earum erat argumentum:

Iustinus à rusticano circumuenitur.

Rustici calliditas.

Rustici in Spinolam fides.

Iustini ad Mauritium litteræ.

» Gauisum se admodum ternis Mauritij literis acceptis,
» quibus intelligebat, & Mansfeldicum cum auxiliis Germa-
» nicis Anglicisque incolumem aduenisse, & tantos fieri belli
» apparatus, Bredæ subleuandæ. Curaturum se, vti, quod ad-
» dixerat, frumentum in extremum Aprilem, aut ineuntem
» Maium superaret, nisi fortè subiecto igne combureretur,
» quem crebrò hostes in vrbem iacularentur globis inclusum.
» Breui se nouas frumenti rationes initurum, ciuium granariis
» perscrutatis. Machinas hostium ab aggere maximo, qui a-
» quariæ molæ obiacebat, ad Balanconij castra recèns esse ad-
» uectas, contráque myricetum Gertrudibergense locatas. Ea
» castra à Spinolâ quoque operibus muniri cœpta. Vrbis præ-
» sidium indies pestilentiâ, dysenteriâ, scurbuco vehementer
» diminui. Ægros inopiâ medicamentorum, salubriúmque
» ciborum, recreari curaríque non posse. Ceteros, qui vale-
» rent, non dimittere animos, sed occasionem auidè expectare

rei benè fortitérque gerendæ. Raporum oleum priùs sim- "
per fuisse crematum, quàm in obsonia adhibitum, sed exi- "
guum superesse. "

Spinola literas Iustini Mauritio transmittit.

Mauritius ab eodem agresti deceptus.

Lectas Spinola iterúmque obsignatas per eundem tabellionem mittit, pollicitus liberale stipendium, si responsum à Mauritio literásque Mansfeldici ad se attulisset. Mauritius ratus tuto ei nuntio credi posse, per quem (summâ nempe fide) Iustini literas accepisset, responsum præmiúmque laboris dat, & Mansfeldico eum allegat, ad litteras ab eodem obtinendas. Idoneus fraudi tabellio, vtrasque Spinolæ adfert, præmióque donatus discedit.

Mauritij litera Iustino rescripta, Spinola in manus veniunt.

Iis litteris Mauritius Iustino se purgat de morâ, causámq; "
tardatarum suppetiarum confert in aduersas anni tempesta- "
tes; obtestatus, vti annonam hebdomadis pluſculis parsimo- "
niâ extrahere nitatur, etiam vltra extremum Aprilem. Tan- "
to sibi tempore ad colligenda iungendáque auxilia opus es- "
se: frustrà alioqui fore tam immanes Ordinum sumptus, fru- "
strà tot studia sua. Duras quidem has esse preces; sed fortu- "
nam industriâ adiuuandam, maximè quando equitatus om- "
nis Gallicus à Mansfeldico collectus (duabus tantùm cohor- "
tibus, quæ in horas expectantur, desideratis) iam Boloniam "
venerit, eóque Ordinum naues, ad eos transportandos pro- "
fectæ, secundo vento sint. Pedestres etiam Gallorum copiæ "
à Duce Candalio partem adductæ, partem in viâ sint, vt & "
reliquus equitatus peditatúsque per Germaniam pro Ordi- "
nibus scriptus. Supplementa denique Gallica, Anglica, Ger- "
manica haud multò pòst aduentura ad id temporis, quod ab "
eo prorogari vltra Aprilem velit. "

Litera Mansfeldici.

Mansfeldicus Iustino conuiuam hospitémque se breui "
fore pollicebatur; hilariter tum bibiturum illius sodaliúm- "
que fortissimorum salutem. Aduenisse se instructum co- "
hortibus peditum C. equitum XL. de suppetiis nihil dubi- "
taret. "

Spinola, his iterùm de annonæ exiguitate confirmatus, edoctúſ-

Spinola confcius Bredanæ neceßitatis Iuſtinum ad deditionem ſollicitat.

edoctúſque de lento auxiliorum aduentu, 11. Kalendas Aprilles, qui Paſchati feſtus erat, Iuſtini animum tentandum duxit, deditione petitâ. Clàm igitur Salázarij Comitis buccinatorem, cum literis ſuis, in hanc ſententiam mittit. Nihil
» ſe ad hunc diem de Bredâ cum eo tractaſſe ob frumenti nu-
» merum, quem in vrbe habuiſſet: aſt iam, quando ſciret etiam,
» in quem diem certò illi annona ſuppeteret, eaque re æquum
» non eſſet prolatari ab eo vrbis deditionem; voluiſſe ſe offerre
» ei honeſtas conditiones, ſi de compoſitione ſecum tractaret.
» Et quidem ſi temporis aliquantulum poſceret ad ſuppetias
» expectandas (quas tamen, ob operum ſuorum firmitatem,
» magnitudinemque circumiacentis exercitus, facilè intelli-
» geret nullo modo vrbi ſubuenire poſſe) id ei conceſſum iri;
» modò tamen in præſens tractare inciperet, alioqui in poſte-
» rum ſimilis gratiæ dandæ cauſam non fore.

Iuſtinus belli Concilio aduocato, acceptas Spinolæ literas legit, inflatúſque promiſſo ſuppetiarum aduentu, annonæque per tot mortuos auctæ incremento, in hæc verba reſpondit:

Iuſtini reſponſum.

» Obſtupuiſſe ſe literis Spinolæ lectis, tamque alienâ eius
» petitione; ampliùs verò, quòd ſe, totque fortes ſocios ſuos,
» verbis etiam terrere potuiſſe crediidiſſet; quibus præter tur-
» pem famam nihil formidandum accidere poſſe ipſe affir-
» maret. Tempore ipſo apparitúrum, vt malè de vrbis ſtatu
» fuerit (ſibi blandiendo) inſtructus, quam illi in manus con-
» tradere ſperaret, à quo ſeruandam tuendámque accepiſſet.

Spinola reſponſum Iuſtini occultum prudenter habet.

Prudenter Spinola (ne militi fatigato animus caderet, iactabundâ obſeſſorum vanitate, qui tantos ſpiritus ſumpſerant) id reſponſum altiſſimo ſilentio preſſit. Quod ſatis fuit ad laboris reliqui breuitatem militi perſuadendam, vulgò ſcitum eſt ſuſpicionibus, Iuſtino miſſum è caſtris fuiſſe buccinatorem, vtique de deditione, vt lubenter plerique ominabantur: quamquam multi opiniones fingebant, & ad id quod ab aliis audierant, ſui aliquid timoris addebant, cùm falli

falli aut differri diutiùs ſpes ipſas Spinolæ intelligebāt. Tempori igitur compoſitio relicta, externorúmque auxiliorum aduentus, firmiſſimâ factâ circumuallatione, expectatus. Intereà cùm hoſtium copiæ omnes, euocatis vndequaque præſidiis (ciuibus mercede conductis eorum loco diſpoſitis) Gertrudibergam & Sprangam conuenirent, indidemq́; miles reliquus, qui Roſendaliæ hibernarat, expectaretur; Spinola ſuſpectas habens eius temporis moras, ratus eos ſimulare aduentum, re autem ludificari velle; Siluamducis, Rinberkam, VVeſaliam (quæ ferè loca ſui à Bredâ auocandi causâ tentari poſſe exiſtimabat) immiſſis præſidiis communit. Siluæducis quingentos (quos eius vrbis Præfectus Baro Grobbendonckius legioni recèns acceptæ, ſupplemento ſcripſerat) præter veteres præſidiarios, præſidio diſponit. VVeſaliam peditum cohortes VII. è Palatinatu euocat, quæ vicino Rinberkæ oppido opem ferrent; ſed literis Mauritij ad Iuſtinum Naſſauium exceptis, cognitum deinde eſt, eorum omnes copias, Bredæ iuuandæ liberandæque ſubmiſſas, haud procul caſtris noſtris abeſſe. His ergo locis, ita vt dictum eſt, prouiſis, Ginnekenſe templum (in quo VI. millia ſaccorum frumenti moliti condita erant) cum vicino auenæ tabulario, Mauritius, immiſſis ſpeculatoribus, incendit. Ignis venti magnitudine citiùs ſerpſit, quàm extingui potuit. Ad duo ſaccorum millia (ſaccis aliis ſuperpoſitis ſeruata) poſtridie fuêre ſine noxâ inuenta. Spinola nihil eo caſu ſupra bonum atque honeſtum perculſus, damnum (conquiſitoribus ad frumenta emenda circummiſſis) breuî resarſit. A Vincentio Laſannio, ſummo annonæ Regiæ ſtructore (dum incendium is ſpectaret) Spinolæ tria ſaccorum tritici millia (quæ in ipſis caſtris clauſa in omnem caſum tenuerat) fuêre oblata. Hollandi hæc detrimenta ita inflatè ſcripſêre, vt quæ vnius templi incendio conſumpta prodiderunt, vix ſex templorum maximorum parietibus contineri poſſint. Cenſa fingunt, quæ eo incendio periêre, XXII. millia

Spinolæ aduerſus hoſtiles ſimulationes prudentia.

Siluamducis præſidio auget.

Mauritius frumenta noſtra incendio corrumpit.

Quantum frumenti combuſtum.

Spinolæ conſtantia.

Summi annonæ Præfecti Vincentij Laſannij prouida cura.

Hollandorum confecti rumores.

lia

lia ſaccorum tritici, xx. millia ſiliginis, vɪ. millia hordei, xvɪ. millia auenæ, ɪv. millia piſorum & fabarum, cccc. armos carnis ſuillæ, cc. vaſa olei, cc. vaſa butyri, ccc. circulos aſelli ſiccati, cc. vaſa halecum, cc. vaſa carnis ſalſæ, cc. ſaccos ſalis, xxɪɪɪ. millia caſeorum; magnum numerum farinæ, ſyrupi, ac mellis. His nempe fabulis in maius celebratis, ſpem alere ſuorum, noſtram vulgare inopiam, Hollandi nitebantur.

Spinola armamentario conſulit.

Spinola per literas monitus de armamentarij periculo (cui ignem quoque, vt nuper templo, ſubiicere hoſtes molirentur) duplicatis cuſtodiis, alteráque circumductâ foſsâ, ſeruari cautiùs fecit; pulueris nitrei numero ferè dimidiato in nouum armamentarium tranſportato, ne, ſi periculum incidiſſet, vniuerſus ſimul accenderetur, exercituſque egeret.

Ingentia vectigalia à fœderatis Ordinibus excogitata.

Ad belli reliquum quod ſupererat patrandum, cùm intelligerent Ordines fœderati, ærario præcipuè prouidendum eſſe, cuius modò rei nomen reperiri poterat, hoc ſatis eſſe ad exigendas pecunias iudicantes; præter tributum in ſingulorum capita pridem impoſitum, vrbibus pagíſque omnibus ducenteſimum pretiorum merciúmq; omnium exegerunt.

Aes à ſocijs in commune collatum.

Coniurati præthereà ſocijque ſexcenta ſcutorum millia repræſentatione, ſexcenta collybi detractione per argentarios qui menſas exercebant, numeranda Ordinibus ſubmiſere. Eo pecuniæ numero conflato, hoſtibus abundè in id tempus fuit: nobis contrà anguſtè ab ærario eſſe cœpit. Quippe cùm ad tentandam Genuam eo ipſo tempore, quo diſtrictæ Hiſpani Regis copiæ ad Bredam adhæreſcebant, nec auelli ſine dedecore poterant, exercitus Gallicus per montes victor procedebat, plurimorum negotiatorum fides apud exteros (quos Genuæ obſidendæ metus deterrebat) anguſtior eſſe cœpit: atque ita, quod hoſtes diu ſtuduerant, tum anguſtiis ærarij ingentibus nos premebamur. Varij ergo cogendi æris modi propoſiti. Pecuniam inſequentis anni mutuam à publicanis omnibus Regiis præcipere. Vectigalia publica vrbi-

Anguſtia ærarij Regij in Belgio.

Negotiatorũ anguſta apud exteros fides.

Varia æris cogendi artes.

bus in mutui pignus dare. Paciſci cum militaribus Tribunis, vt ſinguli in menſem vnum alterúmve legionum ſuarum Centurionibus, aut militibus, aut vtriſq; ſtipendia ab Rege ſoluerent. Si id graue foret, ipſi ſaltem Tribuni ſuíque Centuriones (qui priuatis opibus pollerent) nullis ſtipendiis per bimeſtre contenti, ea ſinerent gregariis procedere; quod poſtremum Tribuni plerique polliciturí videbantur, ſed in preſens omittendum iudicatum, ne nouitas inopiam indicaret. Tandem Dominatus Regios oppignerare feudi conditione placuit, militíque hac ratione ſubuentum eſt. Per eos dies ad recentes Italiæ motus componendos, Hiſpaniæ Rex Gonſaluum Corduam Italici exercitus ſui Legatum creauit. Gonſaluus Bredanis in caſtris iam inde ab expeditionis principio fuerat, cum eoque & Comite Salazario, Spinola conſilia ſua omnia communicarat, aduerſum alios obſcurus, hiſce duobus intectus. Ille etſi militiæ artibus inſtructiſſimus, & fuſi fugatíque nuper Mansfeldici victoriâ celebris, iis ſe tamen hîc moribus præſtitit, quales nonnemini Velleius modeſtiſſimos appinxit; actu, otioſis ſimillimum, nihil ſibi vindicantem, eoque aſſequentem omnia; ſemper infra aliorum æſtimationes ſe metientem; vultu vitaque tranquillum, animo exſomnem.

Tribunorum quorundam voluntas in Regem.

Remedium iuuando hostilius ærario inuentum.

Gonſaluus de Cordua Italici exercitus Legatus creatur.

Qui mores Gonſalui.

Allati hoc tempore nuntij de morte Regis Anglorum, Hollandicas Mansfeldianáſque molitiones non leuiter tardauerunt. Angli magno numero quotidie ad nos, deſertis ſignis, perfugere; noſtros Mansfeldius à ſuis captos, nullâ lytri exactione remittere; affirmare ſibi nihil inimicitiæ cum Hiſpano Rege intercedere. Quâ re animaduerſâ, Henricus Naſſauius, euocatis Roſendaliâ copiis, collectíſq; confinium omnium præſidijs (quaſi breui de ſummâ rei decreturus) ne otio defectionem meditarentur, tyrones quotidie ad militiam certis exercitijs erudire inſtituit. Spinola, vt in tempore auxilia copiáſque præſtò haberet, Henricum Bergium cum equitatu ſuo, nonnulliſque Imperatoriis auxiliis, Hooghſtratæ

Angli Regis mors.

Ambigua Mansfeldij fides.

Henricus Naſſauius vires omnes iungit.

Spinola copias propiùs admouet, vt ad manum præſtò ſint.

tæ imponit. Arcem municipiúmque ipſe cognoſcit, muniríque facit. Inde ad Bredana vſque caſtra certis interuallis turres maiores ſex, ſecundùm Hooghſtratanum flumen ædificat. His interuallis perpetuas militum cohortes (quæ ferè inuicem contingerent) conſtituit, vt breuiſſimo tempore exercitus vniuerſus ad Bredam aut Hooghſtratam hoſti pro neceſſitate occurrat. Comitem Anholtinum cum auxilijs Germanicis, Carolum Colomam, & Principem Barbanconium cum Prouincialibus copiis, alijſque nonnullis extraordinarijs, per vicinos Antuerpiæ, Mechliniæ Lyræque pagos diſponit. Pro eâ exercitus magnitudine, equorúmque numero, tanta pabuli inopia eſſe cœpit, vt aut equino fimo, aut aridis arborum foliis, aut myricis, equi pabulabundi veſcerentur. Auenæ ſatis afferri non poterat, quâ tot currulia ſarcinariáque iumenta, præter ephippiatos militum equos, ſuſtinerentur. Aduentitius miles liberioribus populationibus aſſuefactus, ac noſtræ diſciplinæ inſolens; non contentus priſcâ illâ militaris furti indulgentiâ, argentei vnius in diem, haſtæ, haſtilis, ligni, vtris, follis aut facis; initio domos prædari, pagos vaſtare, commeatus noſtros hoſtili more carpere; ſubinde etiam petulantiùs ob ſtipendij dilationem vociferari, quaſi imperia recuſaturus. Legiones noſtræ, quibus non aliæ vnquam ad eum diem egerant innocentiùs, doctæ hoſtem odiſſe potiùs quàm ſuos, eaſdem quoque exterorum artes (vt in vitia ſemper prompta ſunt militum ingenia) maleficiis imitari, & eorum nomen licentiæ ſuæ accommodare cœperunt. Spinola, Ducibus admonitis, leniundam magis quàm exagitandam eorum hominum vim in tali tempore exiſtimans, capitis quidem pœnam in paucos ſanxit, ſed inſtructis Centurionibus, vt veniam abs ſe peterent, ſupplicium eis condonauit, ratus non eſſe id tempus animaduerſionis. His locis ſparſi dum noſtri conſiſtunt, Mauritius Hagæ Batauorum extremum diem clauſit, vel hoc nomine felix, quòd viuus non luxerit amiſſæ Bredæ ſuæ deditionem.

Ingens pabuli inopia.

Extraordinary militis licentiâ, mores exercitus noſtri infecti.

Spinola moderatè ob cauſas punit externi militis licentiam.

Mauritij Naſſauij Auriaci Principis mors.

Breda Mauritio prima lætitia, & supremus dolor.

Eius adhuc spirantis extrema verba, post quæ aliud nullum fecit, hæc fuisse feruntur: *An dedita, an liberata est Breda?* vt facilè quiuis intelligat, illius vrbis amittendæ dolore confectum, cuius olim recuperatæ gloriâ primum decus famamque pepererat, cuiusque nunc tuendæ causâ incredibili suo Ordinúmque sumptu, Europam propè vniuersam concitarat.

Hēricus Fredericus Nassauius Arausij Princeps fratri Mauritio Imperator surrogatus.

Vtrimque ab vtrisque castris defectio multorum abnuentium.

In demortui locum ad bella administranda Henricus Fredericus Nassauius Mauritij frater, Princeps militiæ artibus omníque vrbanitate cultissimus, Ordinum fœderatorum voluntate adlectus est. Eo temporis interuallo, quo Mauritio inferiæ datæ, quo nouus exercitui Imperator dictus, multi Prouincialium nostrarum copiarum, militiæ pœnitentes, domum è statiuis discessêre. Equites quoq; veterani non pauci, militiæ duritiam abnuentes, prolati stipendij tædio, ab signis abiêre. Sic & maiore indies numero Galli à Mansfeldianis castris ad nos cateruatim deficiebant, questi se deceptos esse spe inuadendi Palatinatus, neque septem mensium spatio vel vnicum stipendium fecisse. Horum ibi voces nonnullæ audiebantur, sese contra Marchionis Spinolæ exercitum non ituros, si ducerentur. Adolescens Gallus, arte Pharmacopœus, in castris Mansfeldianis deprehensus, compertus ciues suos ad defectionem sollicitasse, inter pernices equos religatus, Metij Suffetij supplicio, viuendi finem fecit. Ad Bredam milites nostri, cum obsessis ex vigilijs colloquentes, factâ pactione, ne telum vllum interim traijceretur (vt vna castra ex binis iam facta viderentur) subinde iocis inuicem lacessebant. Nostri illis tabaci paululum aut casei; illi panis sui frusta nostris adijciebant. Post paucos dies, reuerso ad castra nouo belli Imperatore Henrico Nassauio Arausij Principe, obsessi auxiliorum vicinitate læti, globos liberaliùs in castra nostra permisêre. Vnus tabernaculo Spinolæ, tum fortè absentis, per tectum illapsus, lecti conopeum abstulit, & cubiculi mensas duas frustatim discerpsit:

Initia tumultus in castris Mansfeldianis.

Seuero exemplo seditio composita.

Bredanorum vigilum cum nostris colloquia.

Obsessorum maiores spiritus noui Imperatoris aduentu.

Spinola bis graui periculo defunctus.

pſit: vt lectica olim *Augusti (tabernaculo egredi ab amico moniti) concurſu hoſtium confoſſa atque lacerata eſt, quaſi ibi cubans remanſiſſet. Vix quatuor dierum interuallo, cùm cognoſcendi loci cauſâ Spinola equo albo vehens vrbem propiùs adequitaret, altera tormenti maioris pila frenum ei ſub ore equi abrupit, habenis in manu relictis. Vt credi poſſit, aut ſummos belli Duces certiore Numinis in tutelâ eſſe; aut quantò ſibi quiſque in prælio minùs parcit, tantò videri tutiorem. Spinola his periculis defunctus, aduocatas vicinorum auxiliorum copias, diuerſis interni externique valli partibus præſidio diſpoſuit. Anholtinum extremis Barbanconij caſtris, contra Oosterhautanam planiciem, quà Manſfeldicus impreſſionem facturus credebatur, conſtituit; Beauuoixium nuperis Mauritij caſtris aduerſus Medenſem pagum oppoſuit; Ioannem Naſſauium planiciei Chamenſi præfecit; Baronem d'Ainſium, Tribuni titulo, cohortibus Germanorum liberis præpoſitum, à tergo Ginekenſium caſtrorum ad tuendam equitatus ſtationem collocauit; legionem Marchionis Spinelli hos vtroſque inter diſpertiuit. Alios alijs locis diſtribuit. Equitum cohortes quotidie è ſtatiuis duplicato numero ad caſtrorum cuſtodiam in ſtationes venire iuſſit, multúſque deinceps ipſe ad nocturnas vigilias fuit, eâ præcipuè parte, quà introrupturum hoſtem arbitrabatur, quò ſe noctibus ſingulis conferebat, donec hoſtis receſſit.

*Suetonius.

Spinola vocatas in caſtra vicinas copias ſe munit.

Numquam aliàs magis ſe viri virtus oſtendit. Nocturnæ vigiliæ, aut interruptus per momenta ſomnus, numquam minùs affabilem effecêre. Experrectus tam vegetis intuebatur oculis, tam præſenti attendebat animo, vt dormiſſe non videretur; ſomnum autem tam citò recuperabat, quàm abrumpebat, adeò curis omnibus procuratis dormiebat ſecurus. In veſtibus, omnis lenocinij negligens, cultúſque incurioſus, intra tamen Ducis dignitatem. Circa cæli temporíſque ſæuitiam indifferens; & ſeu plueret, ſeu ningeret, ſeu ge-

Spinola in caſtris indoles.

 laret,

laret,ſeu venti flarent, ſeu veſper ſeu nox eſſet, ſuſque déque habere. Inedia illi ſæpè duos dies continuata. Lectus frequenter in rhedâ, aut aliquo militis tuguriolo. Nulla cibi, quietis,corporis proprij ratio. Perpetua grauiſſimorum negotiorum moles, & ſupra fidem labor. Animus difficultatum omnium victor, idemque ferè in aduerſis ac proſperis vultus, in cuius pacatâ hilaritate militum ſpes acquieſceret. Conſilia nec ſuo ſolius arbitrio probata,nec alijs communicata quàm neceſſariis; non impetu præcipitata,ſed quæ morâ valeſcerent. Altum ſecreti ſilentium. Auditio nouorum conſiliorum iuxtà ac diffidentia, tamque lenta credulitas, quàm promptus anxiorum rumuſculorum contemptus. Prouidere,conſultare,ſcribere,audire,imperare, caſtra obire, inſtar quotidiani luſus. Numquam fatigationem excuſationi obtendere, numquam aditu prohibere. Affabilitas cum milite,cum agreſtibus,cum exploratoribus, incorrupto ſemper Ducis honore; nec niſi quando opus. Cultus & beneficia erga infenſos aut auerſos, qui belli ſtatum potentiâ corrumpere poſſent,maiora quàm in amicos; nullus cetera maleuolentiæ metus.

Tabelliones hoſtium capti.

Capti Hagenſi pago tres,qui faſcem ingentem literarum, tabaci quoque bonum numerum,lagenáſque olei (quo ſcurbucum curaretur) vrbi inferre conabantur: ij literas Henrici Auriaci Principis Iuſtino inſcriptas, in ſiluas abdiderunt, dum caperentur. Quæſtio habita in vnum, qui aliàs ſæpiùs ad vrbem incurioſis vigilijs per caſtra penetrarat. Is tormenti dolore locum literáſque indicauit. Scribebat Iuſtino Henricus:

Litteræ Henrici Naſſauij ad Iuſtinum.

Mauritium fratrem ſuum fato conceſſiſſe. Eius ſe loco « ab Ordinibus fœderatis Imperatorem exercitus creatum eſ- « ſe. Nihil eâ re moraturum ſuppetias: adfore cum exercitu « (qui citiùs parari proficiſcíque non potuerat) poſt triduum, « Dungenſi in pago, ſecundo ab vrbe lapide, vnde vel è ſum- « mâ turri videri poſſent: facturum tentaturúmque omnia «

ſoluen-

» ſoluendæ obſidionis causâ. Ipſe tantummodò annonam,
» admetiendo minuendóque extraheret, ſuorúmque patien-
» tiam,propoſitis tanti tam lecti exercitus ſtudio ac voluntate,
» impendijſque maximis Ordinum,confirmaret. Illud etiam
» ad ſe ſcriberet,quâ parte,quid,quáve ratione faciendo,exiſti-
» maret Spinolæ caſtra faciliùs perrumpi poſſe; quam in rem
» ſibi cum ſuis ſuppetias venturo, ſtudia vireſque omnes con-
» iungeret.

Varius obſeſſorum animus ob literas acceptas.

Obſeſſi,qui eiuſdem exempli literas perlatas ad ſe clàm acceperant, hiſce nuntiis mixtam dolori voluptatem capiebant. Lætitiam ſuppetiarum nuntius,dolorem Mauritij prudentiſſimi vigilantiſſimíque Principis mors exprimebat. De ſummo turris culmine deſpectus latè in campos erat: viſis auxilijs concurritur; fit gratulatio inter eos, atque omnium animi ad ſpem excitantur. Cornu, fugæ noſtræ præcinere ex turri; de mœnibus,vt vaſa colligeremus,vociferari: obliti ſeque & Bredam ſuam prædam nobis eſſe; nos autem, non ipſos,feræ huius venatores. Poſtquam Dungenſi in pago hoſtilis exercitus conſediſſet, Henricus Naſſauius copias ſuas noſtris propiùs admoturus,turrim Ooſterhautanam (quam ad ſpeculæ vſum XXI. Burgundiones noſtri cuſtodiebant) præmiſsâ non paruâ peditum equitúmque manu, adiectis feruefactis pilis aliquot, oppugnatum venit. Burgundiones cùm recuſarent hoſtis ſeſe arbitrio permittere,priùs omnem fortunam experiri maluerunt, quàm turpem deditionem, nullis pactis conditionibus,facere. Hoſtes portis tormento ſuffractis, in turrim templúmque iniecto igne (cùm nihil vltrà valerent) ſe infectâ diſceſſere. Occiſi Burgundiones quinque, ſeptem incendij flammâ perſtricti. Ex tanto hoſtium numero ſauciati deſideratíque multi, quos noſtri ſaxorum iactu obruerant, cùm puluerem,incendij metu, prudenter faſtigio turris deuoluiſſent. Ita minimâ manu non paruus exercitus impeditus. Burgundiones aduſtis vultibus, ceruſsâ atque vnguento delibutis,pulchra vulnera oſtendentes,

Obſeſſorum inane gaudium.

Henricus Naſſauius fruſtrà Ooſterhautanam turrim tentat.

Viginti & vnus Burgundiones hoſtium bonam manum ſuſtentant, pelluntq́.

Burgundionum virtus pramio ornata.

tes, ſtipendij vnius repræſentatione, perpetuóque augmento, à Spinolà honorati ſunt. Optio, qui vigiliis præfuerat, vexillo donatus.

Hirundo cum ſchedia à Bredanis miſſa.

Obſeſſi, cùm iam neque literas acciperent, neque tutò tabelliones vrbe egredi poſſent, hirundinem, quæ ſchediolum pennis alligatum ſublimè perferret, emiſêre. Iſenburgici milites auem chartæ indicio obſeruatam, funiculíque impedimento delapſam, capiunt, ac Comiti Iſenburgico tradunt, qui deinde Marchioni Spinolæ tranſmiſit. Hæ ſchedio notæ erant inſcriptæ, 1-69-2-76. Iam ſumma orbe toto exſpectatio erat excitata noui alicuius ad Bredam euentus. Hûc Regum Principúmque omnium oculi, atque arrectæ aures. Ipſe Turcarum Imperator pro vario belli exitu hanc illámve in partem videbatur arma conuerſurus, aut pacturus pacem. Adeò non de Bredâ, ſed de gloriâ, de exiſtimatione, ob ſubmiſſa tot vndequaque auxilia, iam agi cenſebatur.

Henricus Naſſauius caſtra noſtra aſſultat.

Idibus Maij, poſt noctis medium, Henricus Naſſauius fortunam tentaturus, etſi accepto aliquo detrimento, tamen ſummâ exercitus ſaluâ, extrema Heydenſis pagi caſtra (loco & ad committendum prælium & ad introrumpendum ſatis alieno) oppugnari fecit. Aggeribus nempe non amplius duobus Seuenbergano & Gertrudibergenſi aditus ei patebat. Horum ille fluuio interlabente abſciſſus, yallóque paruo extrorſum præfectus; hic foſſis ſiccis duabus interſectus, turri, loricâ, & caſtello non vulgaris formæ munitus erat. Sed nimirum nouo belli Imperatori, nominis obtinendi cupîdo, fraternæ felicitatis æmulatione inflammata, iam facilia omnia ex difficillimis redegerat. Hoc igitur aggere Gertrudibergenſi Anglos iaculatores lectiſſimos, haſtatóſq; è triariis ducentos antemittit, omnes cataphractos, ductore Tribuno Verio Anglo, quem ceteri Angli comitabantur, Gallis Germaníſque ſubſequentibus, vt Anglos ſuſtentarent; vniuerſi ad millia ferè VI. Tormenta maiora impedimentáque extremo in agmine erant. Equitatus à latere ſtabat. Ipſe Henricus

Angli ducenti triarij impreſſionem ſuſcipiunt.

Ordo agminis hoſtilis.

ricus

E
G
F
F
F
F
F
F
A
A
A
B
C
G

A. Agger Gertrudibergensis.
B. Agger Seuenberganus.
C. Statio Caroli Roma.
D. Castra Paulli Baglionij.
E. Castra nupera Mauritij in pago Medensi.
F. Agmen hostile.
G. Stagna palustria.
H. Flumen Merka.
I. Sepes ligneæ quatuor. in ipso flumine.
D
H
I
I
H
G

ricus Nassauius in mediis copiis consistens, euentum operiebatur. Spinola eius molitionis indicio accepto, celerrimè ad Paulum Ballionium & Carolum Roma ijs castris dispositos misit admonitũ, vt præstò in armis sint; hostem eâ nocte iis castris, quid possit, experturum. Illi subitò custodias procubitoréSq; stationibus locare, militem disponere, Duces Præfectósque omnes admonere, ceteráque quæ ex vsu sunt procurare. Primo diei crepusculo adest hostile agmen, celeriúsque stationarium militem pro castris excubantẽ oppressit, quàm renuntiare eius aduentum sociis à tergo posset. Prouisum ei vitio fuisset, si vel eques vnus in aggere excubasset; & fortè poterat tantillâ sollicitudine vniuersus ille hostium exercitus deleri: certè quin maior fuisset clades, dubitari non potest. Angli summâ animi fortitudine audaciáq; turriculam adorti, signiferum cum paucis qui inerant Italis, iactu feruefactarum pilarum depellunt, inque muros connituntur, nonnullis interfectis. Deinde iaculatoribus post turrim locatis, & in fossas intersecti aggeris ad præeuntium tutelam depressis, brachio castelli foribus obiecto, eâdem audaciâ felicitatéque succedunt, signúmque ab latere castello inferre, & manibus pedibúsq; in muros adniti conantur. Scalæ nimirum & harpagones in extremo agmine ab aurigis metuentibus relicti erant, cùm vehicula promouere non ausi, diffugissent formidine tormentorum. Ita maximarum molitionum successus, res sæpè minimæ interpellant. Tum primùm nos quoq; turriculæ fossarúmque nostrarum vitium experti sumus; quibus singulis si seps lignea iusto interuallo fuisset præfixa (vti fuerat constitutum, sed vel obliuione, vel materiæ aduehendæ molestiâ prætermissum) neque hostis tam facilè penetrasset, neque feruefactas pilas adijcere potuisset, neque in fossis ipsis tectus delituisset aduersus tormẽta. Itali igitur qui Seuenbergani aggeris loriculam tuebantur, admisso iam propiùs hoste dilapsi, vacuam ei munitiunculam reliquêre, cùm tueri, hac parte apertam, omnino non possent. Angli hoc animo certabant,

Spinola prodita hostium molitio.

Hostium aduentus expectatur.

Malè stationi prima prouisum.

Angli Italos turriculâ depellunt.

Angli loricam præ castelli foribus inuadunt.

Vitium munitionum nostrarum animaduersum.

Itali alij in tempore se recipiunt.

Anglorum pugnantium fortitudo.

tabant, vt nullum aliud tempus ad conandum habituri viderētur, neq; res eis vlla deerat ad virtutem. Carolus Roma, Italicæ legionis pro Marchione Campolattario Legatus, ſuis laborantibus Camillum Phœnicem cum cohorte ad turriculæ tutelam ſubſidio ſummittit; ſed is fugientes neque aduentu ſuo confirmare, neque ipſe hoſtium impetum ſuſtinere valuit. Ita quod ſubſidio additum, periculum augebat. Eum ergo vbi retrocedere, cum ceteris turri depulſis, Carolus Roma videt, ſcuto redeuntis brachio detracto (quòd ipſe eò ſine ſcuto venerat) prior gladio ſtricto ſcutóque pugnam inclinatam inſtaurans, Anglos fortiſſimè obſiſtentes Cæſarianâ audaciâ adortus, generoſiùs eò vnde venerant ſubmouit, eorúmque impetum retardauit. Tum præcipitare ſeſe de turri aceruatim, qui noſtros ipſi deiecerant. Alij paulatim ſe recipere. Multi vulnerati cæſique cadere. Non pauci per paludes ſalutem ſibi exitúmq; quærere. Qui ſignum caſtello inferre conabatur, haſtâ traiectus occubuit. Terni, qui proximum caſtello brachium inuaſerant, præ caſtelli foribus cęſi; ceteri qui cominùs certabant, omnes, traiecto ferè capite ceruicibúſque, tam pulchris vulneribus occubuêre, quàm pulchram mortem pugnando fortiter merebātur, digni vincere, niſi noſtri etiam fortiùs melioríque pro causâ decertaſſent. Qui eminùs iaculabantur, tormenti maioris perpetuis ictibus, pleriq; miſerandum in modum diſcerpti laniatíque, manibus, pedibus, capitibus mutilabantur; cùm nulla ferè in confertos pila fruſtrà adijceretur, quæ non plures ſimul trucidaret, ob varios aggeris flexus. Extremi Angli Galliique ob anguſtias aggeris difficilè prioribus ſuccedere, receſſu dato, potuêre; ita ſe conſtipauerant. Quo animaduerſo, noſtris eos vrgentibus, illi paulatim ſeſe recepêre. Tantum Henrici Naſſauij præſentia valuit, ne terrore periculóve turbarentur. Receptus igitur nihilo perturbatior acceſſu fuit, ita ordines quiſque ſuos tenuêre. Præ ceteris eo prælio ſpectata Verij ductoris excellentiſſima virtus, primo in agmine ſtantis. Is inter

Caroli Roma prudentia & illuſtris audacia facinus.

Hoſtium clades.

Eminùs ſtantium diſcrimen & ſtrages.

Hoſtium pulcher receptus.

Verij Angli Tribuni conſtantia.

inter confertas pilas, pari ſemper animi conſtantiâ, recedentibus nouos, læſis integros, feſſis recentes ſubmittebat, donec certamen lento vtrimque receptu dirimeretur. quamquam apparebat, ſingulos ita prælijs exercitatos, vt quid fieri oporteret, non minùs commodè ipſi ſibi pręſcribere, quàm ab alio edoceri poſſent. Ea pugna (cùm aduerſus ventus aliò ſtrepitum omnem tormentorum differret) neque ex vrbe, neq; ex aliis caſtris noſtris, audita eſt. Nuntij duo, qui ad Spinolam dimiſſi, aut ignari aut perturbati, proximâ eum ſtatione quot noctibus excubantem pręteruecti, ab Ginekâ, è ſolito ſcilicet tabernaculo, accerſitum currunt. Ita peracta priùs pugna, quàm vel Spinolæ nuntiata fuit. Manè viſa primùm miſerandæ cladis facies. Agger conſtratus cadaueribus, nec aliud quàm mixtus puluere cruor, & infecta ſanguine humus: effuſa tormentis ilia, præſecta capita, manus pedéſque diſſipati, & laniata cæſorum corpora, ſpectaculum horribile quaqua viſus erat. Pars in paludes ſe præcipitauerant; pars ſemiuiui grauè ſuſpirabant, qui à noſtris in caſtra ducti, deinde obiêre. Supra ducentos periiſſe, Henrici Principis ad Iuſtinum literis cognitum; cùm quingentos omnino cęſos eorum perfugæ memorarent. Octoni denívé inter eos Centuriones, ordinúmve ductores, alijque natalibus illuſtres. Cecidêre è noſtris non ampliùs duodenis, deníſve quinis. In his peditum Centurio Camillus Phœnix, caſtelli portam defendens. Dexterâ mutilatus, dum fortiſſimè pugnat, Ioannes Baptiſta Vrſinus peditum Præfectus. Ita qui Bredam olim Regi malè ſeruarant, immanè quantum exarſerint animis, vt vitium virtute delerent. Spinola, locis iis, quæ hoſtis obtinuerat, inſpectis, aggerem loricâ maiore, brachióque obiecto, muniri, tranſuerſis longuriorum ſepibus quaternis diſtingui, vallo laterali ad caſtellum adiecto, ad vſque ripas fluminis diſcludi, & hîc munitione quadratâ aliiſque id genus operibus firmari; tormenta denique plura diſponi iuſſit. Vallum prætereà vetus, quod myriceto Ooſterhautano obiacebat,

Ipſorum triariorum exercitata virtus.

Nuntiorum in quærendo Spinola oſcitantia.

Quanta in aggere cædes.

Miſeranda corporum laniena.

Pauciſſimi è noſtris caſi.

Heydenſia caſtra nouis operibus inſtaurantur.

Planiciei Ooſterhautanæ proſpectum.

Agger Osterhautanæ planiciei impositus.

Agger Castello Beauuoxiano adiunctus aduersus planiciem Oosterhautanam.

bat, longitudine paſſuum ferè bis mille, muro craſſiore firmari aduerſus ictum tormentorum imperauit, nouis munitionibus aggeribúſque nonnullis extrorſum adiectis, veteribúſque mutatis. Atque vt ingens erat id ſpatium (quod Teteringam & Heydam intervallo erat complexus) multo pedite equitéque expleuit, magnis è ſtramine argilláque ſtationum domiciliis ædificatis. Huius victoriæ nuntios (ne obſeſſi ignorarent) miles noſter ex vicino vndique vallo publicauit, ſuppetias vrbi miſſas, per iocum militarem exclamando. Eâ famâ perculſi obſeſſi, cùm neque ſuppetias aduenire viderent, & Mauritij recèns amiſſi memoria obuerſaretur, & equinâ iam miles veſceretur, & reliqua annona ingraueſceret indies, adeò, vt butyri libra veniret florenis VI. vitulus dies ſeptemdecim natus XLVIII. porcellus CXV. tabaci libra florenis C. quòd granaria & arcæ omnium denuò excuterentur, & quidam qui frumentum compreſſiſſe fuerat compertus, in cuſtodiam eſſet abſtractus: quòd piſtoribus ſumptuariâ lege interdictum, panem vendere, niſi militiæ Præfectis; Præfectis, niſi ſelibram panis militi in diem erogare; quòd omnibus bis coctum panem facere (quia integer diutiùs ſeruari abdíque poſſet) prohibitum eſſet: has ob res, effractis piſtorum domibus, ſeditio Gallos Angloſque inter coorta, Tribunos haud parum ſollicitos habuit; ſed mox auctoribus tribus in vincula abductis, priſtinaque emendi panis licentiâ conceſſâ, compreſſa priùs ſeditio, quàm vagata fuit. Prætor Præfectíque ceteros hortatu in officio continuêre; vitia præſidij omnia non aliter ac corporis vulnera obtegentes. Poſt exiguum tamen temporis, cùm granaria horreáque omnia excutere denuò inopia coëgiſſet, ciuitate in claſſes triginta duas tributâ (ne vel tuguriolum minimum præteriretur) non ampliùs vicenis quinis menſuris ſiliginis repertum fuit.

Obſeſſis ſuarum ſuppetiarum cades nuntiatur.

Annona Bredana grauitas.

Annona parcimonia militem torquere plus nimio incipit.

Seditio cœpta, ſopita.

Prætoris Præfectorúmq́ diligentia.

Exiguum frumenti Bredæ repertum.

Henricus Naſſauius, viſâ Anglorum clade; perculſus, ancepſque quid ageret; dum ſuos in caſtra receptos continet, mul-

Henrici Naſſauij fluctuatio.

multósque per fugam amittit, cum ſuis conſilia capit, an iterùm impreſſionem in nos faceret, an alio, an eodem aditu, an potiùs abſtineret. Spinola vicinis copiis omnibus hoſtem diu noctúque expectans, id ſimul agebat maximè, vt quid tandem Naſſauius ſtatuiſſet, indicio aſſequeretur. Tabellio ille noſter dexterrimus, viſus rei huic opportunus, niſi quòd Henrico Naſſauio non item vt Mauritio eſſet notus. Igitur arte in notitiam ductus. Cùm in caſtris noſtris clàm retineretur, eius vxor ad Henricum Naſſauium in caſtra profecta, de morbo, quem maritus ſuus ferendis per hibernas aquas Mauritij ad Bredam literis, contraxiſſet, multa cum eo queſta, reliquum promiſſi præmij, ſed inſoluti, exegit. Ille ſpe fidi tabellionis nanciſcendi lætus, liberaliùs etiam ſoluturum recepit, ſi modò ſuas vnas, vt plures fratris, in vrbem maritus ferre velit. Vxor mariti morbum cauſari, & periculum. Tandem flecti vxor haud inuita, & inuitè tamen operam ad perſuadendum polliceri. Abit vxor: redit maritus ſemiclaudus, quaſi pedibus hiberno gelu debilitatis. Paciſcitur cum homine, vt putabat, fido, Henricus Naſſauius, ſuaſque Iuſtino in vrbem perferendas tradit. Tabellio rem longè, vt aiebat, difficillimam tentare pollicetur, acceptíſque cum ſtipendio literis diſcedit. Acceptas ſtatim Spinolæ in caſtra adfert, perpetuoque ſtipendio donatus abit.

Spinola indefeſſa vigilantia.

Vxor ruſticana tabellionis fraudem ordiitur, & Henricum Naſſauium circumuenit.

Monebat iis literis Iuſtinum Henricus acceptæ nuper « cladis, dum tentaret Heydenſia caſtra. Ex eo die, firmiore « etiam vndequaque vallo nos videri cinctos, neque perrumpi « poſſe. Meminiſſe quàm in paucos dies obſeſſis iam ſuppeteret « annona. Quare ne temporibus excluſus dedecoris ali- « quid cum ſociis accipere, prolatando, tandem cogatur, tem- « peſtiuè prouideret, neque nimiâ ſuâ pertinaciâ, omnium for- « tunas perturbari vellet. Indicium autem faceret hiſce literis « acceptis, exploſo ſub medium noctis triplici tormento, igni- « búſque poſt horæ interuallum, ſignificatione de turri factâ, « quot dierum cibaria etiamnum ſupereſſent obſeſſis. Securus «

Argumentum litterarum Henrici Naſſauij ad Iuſtinum.

interea,

» intereà, si qua se obtulerit ferendæ opis occasio, eam prom-
» ptissimè abs se atque à toto exercitu arreptum iri. Priùs in vrbem aduenerat aliud earumdem literarum exemplum, quàm aut Spinola suum accepisset, aut notis quibus literæ scriptæ essent, explicatis, eas intellexisset. Eques quidam Comitis Styrum, viarum omnium peritissimus, claro die per castra nostra in vrbem euaserat, quem aduentantem Bredani nouem displosionibus tormentorum læti accepêre. Id igitur nocturnum indicium, præmisso trium tormentorum sono, priùs factum erat, quàm quid eo significaretur, nos certum scire possemus, etiamsi suspicaremur. Vndecies ignem ediderant, dierum totidem annonam superesse indicantes.

Henrici Nassauij litera per castra nostra à Ioanne Hannem claro die Breda inferuntur.

Bredani ex summâ turri ignibus significationem faciunt, quot dies se sustinere possint.

Per eos dies ex Hispaniâ redux in castra videndi studio venit Serenissimus VVolfgangus VVilhelmus, Bauariæ, Iuliæ, Cliuiæ, Montium Dux. Occurrit aduentanti Spinola procul castris, proprióque discedens tabernaculo, Heroëm tantum, quantâ potuit maximâ voluntatis significatione, accepit. Gratulatum ei machinarum omnium festo sono, ceteróque militaris lætitiæ plausu. Aliis deinde diebus opera omnia circumductus, obsidij magnitudinem firmitatemque est admiratus. Narrabat, sibi dixisse Galliæ Regem (cùm per eos redux haberet iter) credere se non posse, Bredam à Spinolâ eâ obsidione occupatum iri. Multa tamen id temporis felicem nobis obsidij exitum pollicebantur. Quotidiana Gallorum à Mansfeldico fuga, hostis in subueniendo mora, annonæ intra vrbem penuria; obsessorum cum morbis conflictatio, medicamentorum caritas tanta, vt tabaci illati, quantum alibi constiterat scutis non amplius quatuor, venierit in vrbe florenis mille ducentis; quo remedio scilicet aduersus scurbuci morbum vtebantur. Octiduì prætereà interuallo hostilibus castris abacti equi supra sexcentos, vt malè custoditi pascebantur. Hanc prædam talione redhibere cùm sperasset Pro-præfectus equitum Marquettæ Dominus, sexaginta octo cohortium equestrium numero commeatum

In castra Spinolæ venit Serenissimus VVolfgangus VVilhelmus, Bauariæ, Iuliæ, Cliuiæ, Montium Dux.

Opinio Galliæ Regis de obsidione Bredanâ.

Ingens tabaci pretium.

meatum nostrum improuisò aggredi parat. Sex igitur cohortibus Randvvickio Duce præmissis, ceteris in insidias abditis, vectores (qui incomitati aliud contra Bergij imperia iter inierant) inuadere, equos abigere, carros sarcináſque diripere, annonam effundere. Henricus Bergius, periculorum prouidus, etsi huius profectionis ignarus, iamdudum cohortes equestres aliquot excubare iusserat ad omnes viarum aditus, ne quà hostes improuisò introrumpere possent. Quod vt certiùs efficeret, inprimis grauissimè sanxerat, ne quisquã Ductorum, quando excubandum esset, à cohorte abesset. Præterea, vti quàm longissimè ab castris, cohors stationem collocaret. Deinde, vti procubitores aliquot bono ab statione interuallo cohortem præirent. Denique, vt stationarius eques aliquis ante procubitores vigilaret ad captandum hostis aduentum: quo audito, ille signum ederet, reciperetque sese ad procubitores. Hi, visâ maiore manu, retrocederent ad cohortis reliquæ stationem. Cohors arma expediret, pugnarétque, nisi impar numero foret; tum ipsa demum ad castra rediret. Hoc modo nimirum & retardari hostis aduentus, & custodiæ, etsi procul positæ, sine periculo sese recipere, & castra tota armari in tempore posse videbantur. Fortè igitur eius diei custodiæ obuenerant Hermanno Comiti Bergio, Henrici Bergij filio, iuueni animi magni, patriæque virtutis imitatori. Is audito (vt propè aderat) tumultu, collectáque non magnâ suorum manu, interritus inuolat in plenum spoliantium agmen, semel, iterùm per medios vectus, sternit nonnullos, perturbat terretque ceteros. Hos in fugam agit. Hi alios de totius equitatus nostri aduentu monent. Ita præoccupatus eorum animus, timore & fugâ primorum, nihil de resistendo cogitabat. Equos dimittunt, sarcinas proijciunt, relictâ prædâ discedunt. Ne vnum ergo commeatum hostes tantis aduocatis copiis, tam longo obsidionis tempore, tam iniquis longíſque itineribus, vmquam intercipere valuêre. Henricus Nassauius occasionum haud segnis, ne studij

Tentatur ab hoste commeatus noster.

Circumspecta certaq́; stationum collocandarum ratio à Bergio præscripta.

Hermanni Bergij Comitis virtus.

Hostilis equitatus consternatio ex paucorum fugâ.

Ne vnus quidem commeatus ab hoste interceptus.

Henricus Nassauius incendia molitur.

ſtudij quidquam (vti dixerat) prætermitteret ad ſoluendam obſidionem, lixas ruſticanoſq́ue vernas aliquot, nummis polliciationibúſque corruptos, ad ignem caſtris noſtris, armamentarioque, ſi poſſent, inferendum ſubmiſit. Spinola, incendiariis aliquot deprehenſis, ne quid detrimenti ſua caſtra acciperent, prouidit.

Incendiarij capti.

Henricus Naſſauius, rebus omnibus fruſtrà tentatis, caſtriſq́ue Dungenſi in pago ſuccenſis, VI. Kalendas Iunias in Langeſtratam noctu retroceſſit. Receptum tot nominibus obſcurum, noctis ipſius tempeſtas, ventorum turbine, denſiſſimoque imbre inſigniuit. Miles vix è veſtigio progredi, tormenta in luto hærere, ordines turbari.

Henricus Naſſauius deſperatâ obſidionis ſolutione diſcedit.

Spinola, diſceſſu accepto, Iuſtinum Naſſauium Henrici Bergij literis (quòd is & Naſſauiis ſanguine iunctus eſſet, & patrios gentis mores linguámque calleret) monendum duxit, quid de vrbis ſuppetiis iam retrogreſſis ſperare deberet.
» Scribit igitur Iuſtino Bergius, promittítque Spinolæ verbis;
» effecturum ſe vt honeſtis conditionibus in deditionem ac-
» cipiantur, ſi de compoſitione agere velint; quare ad certum
» tempus locumq́ue, ſecum collocuturus, ex vrbe prodiret.

Henricus Bergius nomine Spinolæ deditionem petit.

Iuſtinus (ne feſtinando quidquam peccaret in famam)
» corniculario remiſſo reſpondet: De auxiliorum ſuppetiis
» quid eſſet, à triduo ſe Henrici Naſſauij literis eſſe edoctum.
» Si quid amplius ipſe ſciret, id literis indicare ne grauaretur; ſe
» febri affectum prodire non poſſe. Spinola poſtridie literas ipſas Henrici Naſſauij autographas, notis (vt erant) perplexas, alterúmque earum exemplum literis perſcriptum, Iuſtino mittendum, Henrico Bergio dedit, ne deditionem proferret. Iuſtinus cognito, quòd res omnes ſuæ ſuorúmque
» paterent; Henrico Bergio, pro eius in ſe voluntate, gratias
» egit, promiſítque cum Spinolâ ſe compoſiturum, ſi is mo-
» dò honeſtis conditionibus, quibus tot fortes ſodales ſui ci-
» uéſque, digni haud dubiè videbantur (quodq́ue ipſe verbis
» eius ſcripſerat) paciſci decreuiſſet. Henricus Bergius impe-

Iuſtini Naſſauij reſponſum.

Spinola ipſas quas interceperat literas Iuſtino Naſſauio mittendas, Henrico Bergio dat.

Iuſtinus deditionem pollicetur.

Spinola Bergium promisso liberat, & honestas deditionis conditiones offert.

Spinola Bergio rerum omnium agendarum licentiam permittit.

tratis Spinolæ literis, quibus Iustino, militibus, ciuibúsque " Bredanis honestas deditionis conditiones pollicebatur, si " modò omni præcisâ morâ tractationem ordirentur, neque diem postularent longiorem; eas statim Iustino misit: affir- " mans (vt iisdem literis scribebatur) arbitrio suo rerum om- " nium agendarum licentiam esse permissam; quare postridie " obuios ex vrbe mitteret, itineris medio, suas nostrásque mu- " nitiones inter, qui, quas ipse peteret conditiones, scripto of- " ferrent; se contrà eodem loci ex castris esse conuenturum. "

Miles à vallo perficiendo dimissus.

Ad id vsque temporis interioris valli nostri circulus perpetuo nautarum militúmque studio perficiebatur, nec multum operis addendum restabat, nondum plenè perfecto; cùm operæ Comitem Bergium fortè conspicatæ, militari facetiâ eum appellant; ecquid vallo perficiundo opus sit, si iam de compositione tractetur. Ille desinere eos vix iusserat, cùm ligones abijciunt, exilientes lætitiis; ad otium haud paulò quàm ad laborem paratiores. Iustinus has vtrasque Spinolæ & Bergij acceptas, Tribunis in belli concilium vocatis, proponit. Respondendum decernitur: Placuisse, quæ Spinola, quæ Bergius pollicentur. Quo Senatusconsulto concepto, missis literis rogatur Henricus Bergius, postridie post " septimam è castris prodire, missóque corniculario, de aduen- " tus sui loco monere; adfore ex vrbe, qui conditiones publico " nomine petituri sint. "

Literis Spinolæ & Bergij lectis, decernitur cōponendi locus & tempus.

Henricus Bergius è castris prodit in colloquium cum obsessis.

Postridie, qui vltimus Maij dies erat, Henricus Bergius multâ Nobilitate stipatus, ad horam dictam è castris prodit, missóque buccinatore, Iustinum de aduentu suo docet. Egredientibus ex vrbe, quibuscum tractandum erat, Nobilitatem eminùs resistere Comes Bergius iubet, sóloque Regis Marchionísque Spinolæ Secretario Routartio comitatus procedit. Medio itineris remanentem Legati accessêre, Protribunus De la Caze, militari custodiæ Principis Præfectus de Dyden, Centurio Zouche, Prætor Aertsenius, Consul, paucíque Senatores. Accessit denique Tribunus Haute-

Obsessorum Legati ex vrbe obuiàm Bergio prodeunt.

Hauteriuius. Hi literis fiduciæ datis, pactionis conditiones ſcripto conceptas obtulêre. De iis vltrò citroque actum, nec niſi capita duo reiectanea fuere, de tertio dubitatum. Conuentu ſoluto, in tertiam pomeridianam colloquium reiectum. De prandio noſtri intra extimam munitionem ſub tabernaculum eâ causâ expanſum (ſpectantibus confertim omnibus de muro) admiſſi. Hîc pertractari compoſitio cœpta, negatúmque quod diſplicuerat manè: de Religionis nimirum libertate hæreticis ciuibus concedendâ, eorumque cadaueribus in cœmeterio ſepeliendis. Diſputatum deinde de tormentis maioribus quatuor, mortariiſque æneis duobus, vnà cum præſidio educendis. Id parum obſeſſis, nimium Henrico Bergio viſum.

Offerunt obſeſſi pactionis conditiones, quam petiit.

Reditur in ſecundum colloquium.

Spinola & Bergius ad petitas conditiones accedunt, duabus tantùm negatis.

Igitur Routartius ad Spinolam allegatus eſt, rogatum quid cenſeret. Reſpondit Spinola, nec tantillum ſe negare velle. Obſeſſi reſponſo læti, gratias egêre. Tum rebus eò adductis, merenda illata eſt. Mox Iuſtinus Naſſauius vrbi Præfectus, ceteríque Tribuni, præcipuáque quæ inerat Nobilitas, aduenêre. Noſtri etiam, qui magno numero haud procul aberant, congreſſi, inuicem lætas miſcuêre gratulationes.

Marchionis Spinola in deditos liberalitas.

Obſeſſorum noſtrorumq́; mutua gratulationes.

Kalendis Iuniis miſſus ad Spinolam Præfectus militari cuſtodiæ Principis de Dyden, cum gemino pactionis exemplo, vt prior vtrique ſignum ſuum Spinola inſcriberet, referrétque mox ipſe alterum, à Iuſtino ſignandum, remittendúmque, altero retento. Tum currus MCC. nauéſque LX. petita ad ægros ſanóſque, cum vaſis, vniuerſáque ſupellectili exportandos. Currus conceſſi plures petitis, nauéſque quotquot Bredano in flumine erant. Obſides deinde vtrimque dati. A Bredanis, Protribunus Dela Caze, & peditum Anglorum Centurio Ogle. A Spinolâ, Optio Franciſcus Loſanus, & Germanicæ cohortis Præfectus, Carolus Philippus le Comte. Hæc autem capita fuêre pactionis ſcripto editæ, quâ Regi Breda dedita eſt:

Exemplum conditionum ſignandum Spinola allatum.

Currus naueſq́; conceſſa ad ægros & ſupellectilem euehendam.

Obſides dati.

I.

Capita pactionis petita à Gubernatore præsidiiq; Bredano.

BREDAE Gubernator, Tribuni, Præfecti, Magistratúsque reliqui militares, milites, seu equo seu pedibus mereant, vrbe egredi permittuntor. Consueto militiæ ritu armatis, inque ordines tributis, discedendi potestas esto. Pedites explicatis vexillis, pulsatis consueto sono tympanis, pleno armorum apparatu, pilis in os insertis, incendiariis funibus vtrimque ardentibus, baltheis à puluere, fomite incendiario, glandiumque numero instructis: equites clangente tubarum ære, signis euolutis, armati, vehentésque (quo more in hostem tendere solent) abeunto. Nemo stipendiariorum (cuiuscumq; fuerit gentis) vllâ omnino de causâ (ne quidem stipendij olim Hispano Regi aut Archiducibus aut Infanti Isabellæ facti) retinetor. Breuissimo commodissimóque itinere Gertrudibergam in Hollandiam, absq; omni interpellatione, maleficio, iniuriáque, incolumi vitâ, corpore, armis, equis, vasis, sarcinísque (eâ fidei pactione, quâ conueniet) omnes proficiscuntor. Ampliùs, educendi vxores, liberos, familiam, supellectilem, vasa, equos, carros, arma militum seu mortuorum, seu ægrorum, seu fugitiuorum, nullâ inspectionis (per quemcumque prætextum admittendæ) obligatione, facultas esto.

II.

Verbi-præcones, recognitores, publicani, eorúmque scribæ, Architecti, honorarij rei machinariæ administri, Iudex Senatus militaris, artifices incendiorum, Præfectus cuniculariorum, iaculatores tormentarij, legionum cohortiúmque chirurgi, opifices machinis addicti, nautæ, tabelliones, operum curatores, latrunculatores, fossores cunicularij, fabri lignarij ac ferrarij, annonæ structores, aliíque munitionum machinarúmque opifices omnes, eorum vxores, liberi, serui, equi, arma, superiore capite continentor, eiúsque gratiâ fruuntor.

Naues

III.

Naues quæcumque Bredæ in præsentiâ reperientur, tam à Tribunis militaribus quàm aliis appulsæ, cum omnibus armamentis in Hollandiam dimittuntor. Et quidem à nautis gubernantor, onerantorque tam eorum familiis quàm re familiari, armis, supellectile; impedimentis quoque Tribunorum, Præfectorum, aliorumque Magistratuum militarium. Ægris prætereà, eorumque curatoribus, reliquisque quibus per eam opportunitatem in Hollandiam nauigandi fuerit libido, complentor. Eâ re fluminis interclusi viæ patefiunto; in dies deinde duodenos, à primo signatæ pactionis, priùs quàm præsidium excedat, patefactæ seruantor; vt tutò dictæ naues cum oneribus, ceterisque quæ inerunt rebus, iter habeant, dum ad reliquas bellicas applicuerint in Blaec, vnde sese, quò visum fuerit, recipiant, vtpote quæ iure mobilium rerum accensę dominis, quorum erunt, cedere debeant. Concesso duodecim dierum interuallo, naues ab omni iniuriâ, lacessitione, noxâque immunes sunto; neque à cursu suo aut illæ aut earum vectores auertuntor aut interpellantor. Excutere eas quocumque demum prætextu, nefas esto. Si autem, vel quia flumen non fuisset patefactum, vel quia nauigari nequiisset, earum iter fuerit retardatum, nihil eius moræ de concesso duodenûm dierum spatio præsecator; sed id omnę vacuum, liberumque eis cedito; vt nautæ, aliique seu flumine seu propter flumen, (quibus id commodius foret) iter tutò capessant. Si verò ex his, quædam, eorum qui Bredæ remanere vellent, essent naues, eæ nihilominùs ad exportandos vectores impedimentaque præsidij, quàm mox ad dominos reuersuræ, commodantor.

IV.

Carrorum æquus numerus (quem Bredæ Gubernator postulabit) ad euęhendas Gertrudibergam suas; Tribunorum, Centurionum, Magistratuum militarium, reliquorumque præsidiariorum sarcinas ac vasa (quique inde in Ginc-

kensia castra, fidei publicæ interpositione, reducetur) à Marchione Spinolâ subministrator.

V.

Gubernatori fas esto exportare vnà cum præsidio machinas quaternas, & mortaria duo, quorum ei eligendorum optio data fuerit, adiuncto eorum apparatu, pilarúmque ac pulueris numero tanto, quanto ád iaculandum sexies opus cuique erit. Eas autem machinas cum omni curruli vectorióque instrumento educet aut terrâ aut flumine, arbitratu commodóque suo. Has ob res Marchio Spinola equos currules aliósque vnà cum curribus ductoribúsque (si fuerit à Gubernatore rogatus) ad trahendas machinas, morraria currúsque machinario instrumento addictos, commodato.

VI.

Auriaco Principi fas esto, res mobiles omnes, quas in arce aut vrbe habuerit, eum in locum regionémve, quò aut ipse aut alius (cui earum curandarum cautio erit) voluerint, exportare. Aut eæ in Bredanâ arce tantisper asseruantor, dum de iis Auriacus Princeps constituerit, interuallo minimùm semestri. Tum verò nauibus nautísque qui ex Hollandiâ ad eas euehendas venerint, liber commeatus, nullo oblato impedimento, præstator.

VII.

Si fortè nonnulli eorum, qui duobus prioribus capitibus continentur, vrbe egredi, vnà cum præsidio, ob inualetudinem nequirent, iis, donec vires valetudinémque instaurarint, remanendi cum vxoribus, familiâ, seruitiísque sine noxâ in vrbe facultas estò. Tum primo quoque tempore, tabulæ pacati certíque commeatus, quibus tuti quò libuerit proficiscantur, iis dantor.

VIII.

Nullus militaris Magistratus, aut miles, aut cohorti Præfectus, siue is vnà cum præsidio, siue post reparatas à morbo vires discedere pararit (perinde ac nullus superiorum pactionum

num capitibus comprehensus) retineri valeto; sed dictorum capitum gratiâ quisque liber abito. Credirores autem solis debitorum nominibus, aut ęquis solutionum stipulationibus conrenti acquiescunto.

IX.

Gubernator, Præfecti, Magistratus militares, milites iam dictis capitibus contenti, aut alij quicumque stipendiis seruitiísque fœderarorum Ordinum astricti, qui Bredæ habuerint domicilia, fundos, hereditates aut res mobiles (comprehẽsis etiam Præfectis, administris, equitibus cohortium Comitis Culenburgici, Comitis Styrum, & Domini à S. Marrino; vti & viduis & liberis quoque earumdem aliarúmque cohortium quæ ab hinc biennio vrbi fuerint præsidio dispositæ) annuum & semestre spatium habento, numerarum à mense post signata pacta, quo res suas pro placito exportenr, vendant, oppignerent, alienent, permutent, tractenr iure moréque consueto. Prætereà eo roro temporis interuallo fruuntor pensionum vectigalibus, elocationum mercedibus, hereditatum suarum fructibus reliquis, partis aut pariundis: ad summam, rebus omnibus intra vrbem ad eos attinẽtibus.

X.

Milites seu præsidiarij seu castrenses (qui etiamnum in vrbe aut in castris capti detinentur) quamprimùm à conditionibus signatis, nullâ lytri mercede, solâ expensorum æstimatione ex conuentis factâ, remittunror.

XI.

In præsidiarios nulla de spoliis actio esto repetundarum, sed præda omnis eorum instrumento familiari accensetor.

XII.

Post compositionis capira signata, Gubernatori Bredano certum hominem, qui fide publicâ commeet, ad Auriacum Principem allegare fas esto.

XIII.

Conditionibus latis, induciæ sunto. vtrimque tamen

suis

ſuis quiſque munitionibus,vti antè,ſeſe contineto,neque diu noctúve appropinquandi ius eſto.

XIV.

Priùs obſides bini dantor quàm præſidium excedat. Ij cateruas comitantor vſque Gertrudibergam, ibidémque duodenûm dierum ſpatio,quo flumen patefactum iri, pactáque explenda conuênit, remanento. Eo ſpatio lapſo, ſi nihil fuerit pactorum violatum,reuertuntor.

XV.

Pactione factâ obſides vtrimque numero conditionéque pares traduntor,noſtríque nobis,vrbe deditâ,reſtituuntor.

XVI.

Amplius etiam conceſſum,vt obſides è præſidio Bredano dati,quàm citò præſidium fuerit deductum,remittantur, ad iter vnà cum præſidio faciundum.

XVII.

Gubernator præſidiúmque Bredenſe ſpondent, Bredâ ſe egreſſuros die Iouis proximo, quinto vertentis Iunij, benè manè.

Scriptum in imâ cerâ.

Nos Iuſtinus Naſſauius promittimus effectum daturos, vt ſeruentur ea quæ ſuperioribus pactionis capitibus continentur,hactenus, quatenus ad nos ſpectant. Quâ fide, de Tribunorum militaríſque Senatus ſententiâ, eam hodie ſignauimus,poſtridie Kalendas Iunias, M. DC. XXV.

Iuſtinus Naſſauius.

I.

Capita compoſitionis poſita à Senatu populoq́ Bredano.

VENIA & amneſtia omnium quæ admiſſa fuerint ab ciuibus & inquilinis Bredenſibus,cuiuſcumque ſint conditionis (ſeu ante ſeu poſt vrbis receptionem anno M.D.XC. ea admiſſa ſint) promittitor, præſtatórque. In nullum quæritor, nullíve malum conciſcitor, ne prætextu quidem læſæ Maieſtatis, alteriúſve cuiuſcumque noxæ.

Ciuibus

II.

Ciuibus & inquilinis omnibus,tam abſentibus quàm præſentibus,cuiuſcumque conditionis,ſiue ij obnoxij ſint ſeruituti ſacramentóve Ordinum,vel Auriaci Principis, vel ciuitatis,ſiue ſint immunes;vrbem biennio proximo inhabitandi,vitâ incolumi,nullâ in eorum Religionem inſtitutâ quæſtione, nullâ in alia ſacra iurandi lege (dum ipſi vitam modeſtè procul omni offensâ degant) poteſtas eſto. Vt eo biennij ſpatio deliberent,placeátne domicilium figere,an migrare. Quòd ſi migrare decreuerint,arbitratu ſuo abire permittuntor. Bonorum quoque ſuorum liberè potiuntor,vt ea aut efferant,vendant,alienent,obærent,oppignerent pro voluntate; aut recipienda adminiſtrandáque redemptoribus locent. Eorum verò fortunæ, qui intra extráve vrbem teſtati aut inteſtati diem obierint; vel heredibus inſtitutis, vel proximis ſanguine obueniunto.

III.

Cuilibet ciuium inquilinorúmque (ſeu iuramento ſeruitutíque fuerit obnoxius, ſeu liber) cui poſt hęc pacta conuenta placuerit aut migrandi domicilij aut alterius rei causâ vrbe excedere, id ei facere quocumque tempore, pro libitu, quà terrâ quà aquâ, cum vxore, liberis, familiâ, ſupellectile, mercibus, aliiſque rebus mobilibus, liceto, nullo quamcumque in ſpeciem oblato impedimento, nullà aliâ atque harumce pactionum auctoritate. Iis verò qui voluerint aut domicilium figere, aut recipere ſeſe in Regna, regiones, Prouincias, loca, vel neutrarum partium, vel tributis obnoxia, perpetuò abſque omni moleſtiâ commeandi, mercatus negotiorúmve causâ, per vrbes, locaque Hiſpano Regi ſubdita, deque rebus ſuis mobilibus aliiſque ſtatuendi arbitratu bonóque ſuo ius faſque eſto. Catholicis autem ad reuiſendas occupandaſque ſuas intra vrbem domos, nullo alio atque præſentium conditionum præſidio opus ſit.

Q Qui

IV.

Qui rerum curandarum causâ in fœderatas Prouincias proficiſci voluerint, iis quater quotannis eò contendendi, (præmonito Gubernatore, à quo commeandi auctoritatem neceſſariò accipient) copia fiat; quam is, niſi iuſtâ causâ, recuſare non valeto. Ij deinde redeunto intra ſpatium biennij concesſi ab hiſce pactionibus ratis; vt aut pergant vrbem deinceps incolere, aut domicilium locis immunibus vectigalibúſve ponere. His autem in locis non aliter atque alij iam dicti, & dictâ commeandi facultate, & reliquo quocumque harumce pactionum fructu gaudento.

V.

Verbi-præconibus liberè diſcedendi cum vxoribus, liberis, familiâ, fortunis rebúſque mobilibus, abſque omni maleficio damnóve, cautio eſto. Has ob res carri iis aut naues, ſpatiumque iuſtum rebus ſuis procurandis præſtantor.

VI.

Qui poſt vrbem interceptam, aut Seniorum, aut Diaconorum miniſteria adminiſtrarint, nec non ij qui munus aliquod Eccleſiaſticum geſſerint, hac iuxtà compoſitione comprehenduntor.

VII.

Adminiſtri quoque, actores, ſubſtituti, Quæſtores, alijque cùm ciues tum inquilini, qui aut ærarium, aut rationes, aut ſtipendiorum numerationem, aut aliud munus quodpiam tractarint, hiſce conditionibus continentor. Libera autem cum rebus ſuis omnibus, cum ſupellectili & chartaceis inſtrumentis, excedendi copia; iuſque vtendi prçtereà conuentionis huius præſidio, perinde ac ceteris, eſto.

VIII.

Eâdem immunitate, quotquot in vrbe ſunt nautæ, qui ſuas hîc naues habẽt, quas & deducere ſecum poterunt, fruuntor.

IX.

Si vrbi à nauibus curribúſque, ad commodandum ciuibus & in-

& inquilinis (qui vnà cum rebus ſuis ſupellectilíque diſcedere vellent) haud ſatis eſſet prouiſum; eis intra conceſſi biennij ſpatium, alias eâ causâ naues currúſque ex Hollandiâ aut aliunde accerſere, (qui deinde reuerti liberè harumce tabularum licentiâ poſſint) fas eſto.

X.

Ciuibus huiuſque vrbis inquilinis, nullæ indictiones onerave ampliùs iis, quæ per vniuerſam Brabantiam minoribus maioribúſque vrbibus ex æquo impoſita ſunt, iniunguntor.

X I.

Præſidium cùm equeſtre tum pedeſtre; optimâ quâ fieri poterit ratione, quantòque minimo ciuium damno, per vrbem tribuitor.

X I I.

Hac item conuentione continentor, quicumque abfuerint aut ſuâ aut vrbis causâ; vti liberè in vrbem redire, pactiſque conuentis gaudere poſſint. Agreſtes quoque qui in vrbem perfugêre, ſeſe recipere tutò poſſunto.

X I I I.

Qui aliorum ſacrorum cultor, intra pacti biennij tempus, diem in hac vrbe clauſerit, honorato loco terræ mandator in horto aliquo vrbano; aut pro illius conſanguineorúmque arbitrio cadauer extra vrbem effertor.

X I V.

Senatuſconſulta, decretáque omnia capitalis ſubſellij, quibus interceſſum hucuſque non fuit, rata ſunto, & effecta dantor.

X V.

Quicumque antehac vrbi pecuniam mutuam dederint, & mutuum repetere, & verſuram redhibere poſſunto. Quotannis verò à Senatu, quibus reditus pendendi ſunt, ſui fructus, eorúmque reliqua penſitabuntur.

Hæc omnia quæcumque hoc fœdere ſancta atque perſcripta fuêre; aſſenſa, rata, atque conuenta ab Marchione

Spinolâ, vrbíſque Legatis, ſignata ſunt; promittente eodem Marchione, ſe operam daturum vti ſanciãtur publicis quoq; Sereniſſ. Hiſpaniarum Infantis tabulis, maiore eius ſigillo ſignatis, intra dies quindecim. Actum 11. Iunij, M. DC. XXV.

Quorundã obtrectatio aduerſus clementiam Spinolæ.

Multi, quibus pronum erat ad aſperiora ingenium, auditis tam bonis lenibúſque conditionibus, mirari Spinolæ aduerſus hoſtem clementiam; nonnulli remiſſionem etiam criminari. Aiebant, oportuiſſe grauiùs decernere, & aut ſub haſtam obſeſſos mitti, aut non niſi armis traditis eos accipi in deditionem debuiſſe, qui præfractâ ſuâ pertinaciâ eò ſe periculi adduxiſſent, vt fame etiam enecti fuiſſent, ſi vel biduo ampliùs fuiſſent incluſi. Et cur vltrò honeſtarum iis conditionum optio offerretur, quibus vel conceſſa vita, beneficij nimij loco eſſe deberet? Saltem expectandum tantiſper à Spinolâ fuiſſe, dum id eis eueniſſet, quod plerumque hominibus nimiâ pertinaciâ accidere ſolet; vti eò recurrant, atque id cupidiſſimè petant, quod priùs contempſerunt. Oraſſent nimirum priùs ipſi deditionem, quàm vltrò eis fuiſſet oblata.

Ciuium remanentium querela.

Deinde, cur egredi priùs deterior pars ciuium, incolumi ſupellectili impedimentíſque ſinatur, quàm ea pecunia ab Senatu Catholicis remanentibus eſſet ſoluta, quæ ad exſtruenda opera, numerandáque ſtipendia, publico communíque fuerat ſacramento extorta? Ita nimirum ſapienter queri videbantur, qui priuatis rationibus aſſuefacti, res etiam Imperij maximas eodem pede metiri conſueuêre, neſcientes Principum diuerſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum, ad famam dirigenda.

Alia priuatorum, alia Principum iudicia. Clementia nomen huic tempori opportunius.

At Spinola plus ſapere eos intelligens qui leniùs ſęuiunt, clementiæque famam ſeueritatis nomine eſſe opportuniorem, cùm quantum publici intereſſet, tam diu diſtricta ad Bredam Regis arma, quàm citiſſimè expedire (ob Gallicos, Italicos, Germanicos, Danicoſque motus) non ignoraret; maiore in lucro minimum etiam temporis compendium ponebat, quàm Bredæ totius non magna ſpolia, aut tantillum hoſtium (qui fortiter ſeſe defenderant)

Plus lucri è compendio periculoſi temporis quàm ſpoliis hoſtium aut dedecore.

rant) pudorem; veteris illius memor, *Esse vbi damnum facere, quàm lucrum, præstet.* Et verò plus etiam Regis sui (quem hoc loco gerebat) Maiestati clementiæque, quàm gloriæ suæ aut vindictæ consulendum existimabat. Sordidum, de tanto relicti apparatus numero, nec tantillum abeuntibus, vel ad diuturnæ patientiæ suæ laudem, testimoniúmque virtutis, concedi. Supererant quippe in vrbe tormenta maiora XLIII. fistulæ (quas musquetas vocant) CCCCL. de quibus CL. efferri quoque, fractarum loco, permissæ. Minores fistulæ (seu arcabusij) CCC. pulueris pyrei pondo millia CXXXV. funium ad incendendum puluerem, libræ millies XXXIV. pilarum maiorum millia II. mediocrium numerus ingens: plumbearum glandium libræ millies XL. matriculæ ad faciendas è plumbo glandes, XV. sphæræ minores è ferro excauato, ad incendia præparatæ, bis mille & centum; maiores (quibus bombarum nomen dedêre) CCCXLIV. circuli incendio inferendo facti CL. pilæ ad incendenda opera XL. salis vasa C. picis, nitri, sulfuris, bituminis, vasa XXX. clauorum grandium vasa VI. pinnæ ferreæ oblongæ vndecies mille: stipitum, pinnis geminis armatorum, numerus immensus: ligonum millia IV. vnci seu rostra ad aperiendum humum, M.DC. vehicula, quæ manu truduntur ad moliendam terram, M. scaphæ V. rudentum volumina VI. harpagones XL. equina iuga CXXX. funium currulium paria XC. tabulæ abiegnæ propè innumeræ: pons linteus vnus, gerræ seu crates, post quas tormenta collocantur, plurimę, nec pauciores ad expediendum subitarium pontem. Horum omnium syllabus scriptus datus Thomæ VVingardio, tormentariæ rei Pro-tribuno.

Summo Duci maiestatis ratio habenda præ priuatâ gloriâ.

Sordes auaritiæ Imperatori vitanda.

Apparatus belli in deditá vrbe reliquus.

Iam ciuium remanentium æs alienum credebat Spinola tam cordi Ordinibus ipsis fœderatis esse debere, quàm suam ipsorum fidem atque auctoritatem, quæ penitus esset in Republicâ collapsura, si vel semel vrbis cuiuspiam obsessæ ciues fefellissent; quare nihil pro hac curâ sibi laborandum.

Sapientissimum Spinolæ iudicium de æris alieni solutione non curandâ.

Spinola prohibet conuitium obsessis fieri.

Præsidio hoſtili educendo dies v. Iunij dictus erat. Vetuerat Spinola, ne quis per facetiam militarem, cuiquam egredientium conuitium faceret; modeſtè adeò victoriâ vtendum reputabat. Ad eum diem curribus nauibúſque abundè paratis, miles noſter ad ternas vrbis arcíſque portas cuſtodiendas eſt diſtributus. Comes Hermannus Bergius equeſtribus cohortibus v. egredientis præſidij agmen vſque Gertrudibergam eſt prægreſſus. Inter denos quoſque currus, paruæ equitum noſtrorum additæ cateruæ, ad tutelam ſarcinarum. Agmen ordiebatur Bergaignij cohors equeſtris, altera item equeſtris claudebat. In his duabus vix equitum quidquam, præter ipſa ſigna; adeò defecerant equi. Pedites medium obtinebant. In his procedebat Iuſtinus equo vehens, obſidum vno comitante Carolo Philippo le Comte. Legionem quiſque ſuam, Tribunus; Centuriones, cohortem præcedebant. Signa ferebantur explicata, permiſſo tympanorum pulſu. Cenſa peditum millia ferè tria (nam ægri nauigiis deuehebantur.) Egregia ſanè manus, ſeu corpora ſpectares, ſeu arma; maiorque quàm in noſtris ſplendor. Nimirum elegantiùs lautiúſque noſtris habiti fuerant hoſpitio & foco; neque panis defecerat ante egreſſus diem.

Spinola in egredientes humanitas.

Spinola inſigni Nobilitatis coronâ ſtipatus, vrbem inter & valli circulum interiorem triumphi ſui pompam pulcherrimam victor ipſe ſpectabat. Ducum exeuntium ſingulos, Gubernatorémque inprimis Naſſauium, inſigni canitie venerabilem, eiuſque vxorem ac liberos, Emanuelis Portugalli filium, & duos Mauritij Principis nothos, humaniter ſalutans, eorum viciſſim compoſitis in conſtantiam vultibus vocibúſque, ac modeſtâ ſignorum ſubmiſſione, reſalutabatur. Vox nulla ignominioſa laceſſentium inuicem audita, ſed vultus taciti arridebant. Agmine prætergreſſo, gratulationibus adſtantium accurrentiúmque confertim omnium oppreſſus, communis beneuolentiæ officia non hilatiùs quàm modeſtiùs admiſit, ſuâ cuique laboris operæque

Spinola in admittendis gratulationibus modestia.

ræq́ue laude in tantis tam longæ obſidionis moleſtiis aſſignatâ.

Ad Iſabellam Archiducem, qui lætum prĉſidij diſceſſum nuntiaret, Ioannes Medicæus Tribunus allegatus, cui Iſabella inſigne ex auro adamantibúſque niceterium, Regiâ planè munificentiâ, donauit. In Hiſpaniam ad Philippum IV. cum iiſdem nuntiis miſſus Ferdinandus Guzmannus, Hiſpanicæ legionis Tribunus. In Germaniam Cæſari Ferdinando Auguſto, Theodorus Camargius Protribunus primos deditæ vrbis nuntios tulit.

Ad Iſabellam, ad Regem, ad Cæſarem nuntij victoriæ miſſi.

Comes Anholtinus, auditâ Mansfeldici ab caſtris profectione, dimiſſus cum ſuis, præeuntem ſtatim eſt ſubſecutus. Victoriæ fama in Galliam, Angliam, Italiam, Germaniámque perlata, fidem vix etiam apud amicos inuenit. Vrbs fuit, vbi fabella fuſi ab hoſtibus Bredani commeatus, voce circumforanei proclamabatur, libróque vendebatur excuſa, eo ipſo die, quo deditionis nuntij eódem perferebantur. Quin ex ipsâ Hiſpaniâ quoque ab Rege allatæ erant in Belgium litteræ, quibus admonebatur Iſabella, videret etiam atque etiam, an non magis è re eſſet, Spinolam tam longâ dubiaque obſidione auocari: adeò aſperè ſcilicet multi ad neceſſarios ſuos, auctoritate pollentes, in Hiſpaniam ſcripſerant, deſperatione vrbis potiundæ.

Comes Anholtinus cum ſuis Mansfeldicum noſtrum ſubſequitur.

Victoriæ magnitudo fidē apud multos ſuperat.

In Hiſpaniâ obſidio pro deſperatâ habetur.

Archidux Iſabella ad victam vrbem, militémque victorem viſendum, venire ipſa decreuit. Spinola ſolis vrbis portis cuſtoditis, domibus, vicis, arce, templóque expurgari iuſſis, Iſabellæ ad tertium ab vrbe lapidem obuiàm iuit. Equitatus propè omnis aut Antuerpiam ad ducendum præmiſſus, aut itineris medio ad excipiendum inſtructus, aduentantem feſtâ triplicíque fiſtularum exploſione excepit, tamquam thyaſus hilaritatis. Peditatus variis ordinibus partitus, non minore fremitus lætitiæque ſignificatione alluſit. Hagenſi portæ, quâ Bredam Iſabella inuehebatur, affixum Program-

Spinola vrbem expurgari iubet.

Archidux Iſabella Bredam venit.

Pompa quâ Iſabella excepta.

Programma legebatur, quod inuidiæ verbulo dempto placuit emollire:

Programma chronicum portæ Hagensi affixum.

PHILIPPVS HISPANIÆ REX
GVBERNANTE ISABELLA CLARA EVGENIA
OBSIDENTE SPINOLA
HOSTIBVS FRVSTRA IN SVPPETIAS CONIVRANTIBVS
BREDA
VICTOR POTITVR.

Isabella Deo victoriæ auctori honores prius decerni, quàm sibi lætitiæ ignes fieri mandat.

Primus Sacris Bredæ operatur Illustriss. Alphonsus Cardinalis de la Cueuâ, Regis Hispani Legatus.

Quæ in templo Bredano visenda.

Machinæ vrbis maiores omnes ſemel, iterùm, tertiùm è mœnibus ſonuêre. Feſtos ignes, aliamque lætitiæ publicæ ſignificationem, pro ſuâ in Deum veneratione, fieri priùs Archidux vetuit, quàm Deo, præcipuo victoriæ auctori, in ſummâ æde poſtridie eſſet litatum. Poſtridie igitur Ill^mus Alphonſus Cardinalis de la Cueuâ, Regis Hiſpani Legatus, Sacris primùm operatus eſt, Iſabellâ eiuſque Gynecæo ac populo vniuerſo præſente. A Sacro, templum Iſabella obiit, vetera Religionis (ſi quæ ſupereſſent) monimenta inſpectura. Reperta hinc inde vacua ſepulchralium imaginum loca, veſtigia hæreticæ pietatis in Maiores vitâ functos. Integrum adhuc Engelberti Secundi Naſſauij quondam Comitis inſigne mauſoleum, è marmore candido nigróque, ab Henrico nepote ædificatum. Alterum, quod Engelberti Primi & Ioannis Naſſauiorum erat, direptâ Marianâ ſtatuâ mutilatum. Id factum inſtinctu Sibyllæ, ſi Dîs placet fatidicæ Flaminicæque, Henrici Boxhornij Bredani Verbi-præconis, Flaminis Dialis, quondam inter Pontificios Sacerdotis. Illa, Sibyllino nempe oraculo, poſt ſextum Bredanæ obſidionis menſem, vaticinata, vrbem hoſti ceſſuram, niſi Virginis Matris ſtatuam ad id tempus eo loci conſeruatam, demolirentur, quam tot retrò annis Maiorum ſanctiſſimorum Religio eâ in vrbe fuerat venerata; ceteri verò à Religione alieni nec auſi fuerant ſartam ad id tempus tectámque violare. Quâ in re, neſcio quid amplius reprehendendum cenſeam; an torpentis Senatus populíque in tanto proculcatæ antiquitatis

Sibylla vxoris Boxhornij audax impietas.

flagitio

flagitio tolerando patientiam, an in credendo ſtuporem; an mulierculæ audaciſſimæ impudentiam, aduerſus ſtatuam Matri Virgini conſecratam ab Illuſtriſſimis Naſſauiorum Proceribus, impoſitámque tumulo ſuo ad memoriam poſteritatis. Parietibus templi Epigraphe vna alteráve, de captâ ôlim Bredâ inſcriptæ, Deo Regíque Catholico ignominioſæ, fuêre deletæ. Hæc earum loco affixa, ad ſignandum annum quo Breda recuperata:

Programmata ignominioſa deleta, alius inſcriptus.

aMbrosI spInoLae
VIgILantIa
breDa
eXpVgnata.

Sacri cærimoniâ peractâ, templi turris ſub noctem, accenſis innumeris propè laternis ignibúſque, vel ex ipsâ Hollandiâ ardêre viſa. Vrbs tota facibus piceatíſque doliis luxit. Tum machinæ iterùm omnes ſonuêre. Spectaculum verò longè pulcherrimum, corona perpetuorum ignium collucens ambitu XVI. millium per orbem valli interioris, quem Spinola, haſtis ſtramine faſcibúſque præfixis, à milite iuſſerat confertim ſtipari incendíque, intermicantibus perpetuis fiſtularum ignibus, qui eminùs ſtellarum ſubitò fulgentium euaneſcentiúmque ſpeciem iucundiſſimam referebant.

Feſti ignes admirandi.

Eluxit autem Iſabellæ Principis optimæ in Bredanam ædem duóſque religioſos Ordines, Capuccinorum & Sacerdotum Societatis IESV, liberalitas, non minor quàm pietas in propitiando exorandóque Numine ad vrbem eam obtinendam. Publica omnium vox fuit: Iſabellæ, Aulæque eius, continuatis precibus, imperatis ad templorum omnium puluinaria ſupplicationibus, effuſis in miſeros largitionibus, Bredam eſſe recuperatam, non armis. Et certè diuina adfuiſſe præſidia humanis ſtratagematibus præſentiora, negare nemo poteſt. Cui autem hæc accepta referemus, niſi illius notæ Pietati, cui vetus illud acclamare non iniuriâ poſſumus: *Una mulier fecit confuſionem in domo Regis Nabuchodonoſor.*

Iſabellæ in religioſos Ordines liberalitas, pietáſque in Deũ.

Dei potiùs quàm hominum victoria.

Iſabellæ Religioni poſt Deum victoria referẽda.

Isabella Religiosa donaria.

In vrbem ergo venit Isabella vt auitæ Religionis instauratrix, in castra, vti Ducis munia per eos dies obiret. Anniuersarium Sacrum in Augustissimi Sacramenti honorem (cuius peruigilio tractari primùm de deditione Bredæ cœpit, octauo autem die præsidium excessit) fieri decreuit. Capuccinis ad emendam Bredæ domum quatuor florenorum millia; Sacerdotibus Societatis IESV, qui quaternis castris diuisi, militum salutem toto obsidionis tempore procurarant, millia quinque ad subleuandos emendi Collegij sumptus, eleemosynę nomine erogauit. Veteri Virginum cœnobio, ruinísque Ginckensis templi (quod Mauritius incendi fecerat) instaurandis, non exiguum pecuniæ numerum est elargita. Quæ omnia tam insignis Religionis argumenta, cùm summo Religionis Præsidi Vrbano VIII. Pontifici Maximo, Alphonsus Cardinalis de la Cueuâ, Hispani Regis Legatus, indicasset, has ei Pontifex literas reddidit.

Isabella in res sacras largitio.

Vrbani VIII. Pont. Max. ad Alphonsum Cardinalem de la Cueuá litera.

« Dilecte fili noster, salutem & Apostolicam benedictionem. Postremas literas tuas fuisse sensimus aureas illas phialas, plenas odoramentorum, quæ cælestium animos oblectant, & mortalium ægritudines consolantur. Respirauimus aliquantisper in altitudine sæuientis maris fluctuantes, vbi in Bredensi vrbe adspeximus triumphantem Religionem. Non obliuiscitur Deus misericordias suas, & Principibus cęlum propugnantibus militant legiones Angelorum. Certè victoria ista inter tot coniurantis impietatis opes, & naturæ ipsius obluctantis difficultates quæsita est, vt quamuis illustre in omnes ætates futura sit documentum bellicæ fortitudinis, omnipotentis tamen bellatoris beneficium habeatur. Edomita enim est non solùm hostium vis, sed etiam sæuitia fluminum. Nunc autem præclaros tanti triumphi fructus Austriaca Princeps colligit, dum validis viribus Religionem munit. Neque sapientiùs id curari posse arbitramur, quàm Sacerdotum officiis, & artibus earum Religiosarum familiarum, quibus in recuperatâ vrbe Cœnobia patefecistis.

» fecistis. Tibi verò peramanter benedicimus, qui primus,
» plaudentibus Angelis, & gaudente Ecclesiâ, tremendum sa-
» crosanctæ Missæ Sacrificium in iis aris peregisti, quas nuper
» hæretica temeritas violarat. Porrò autem laudamus pieta-
» tem tuam, cùm Romanæ Purpuræ ornatus splendoribus, te-
» ipsum in præsenti opportunitate dignum tanto Sacerdotio
» præbeas. Pia consilia possunt te in huius triumphalis gloriæ
» societatem adducere. Militum enim fortitudo, impietatem
» ex mœnibus vrbium exterminat: Sacerdotum pietas, ex ani-
» mis populorum. Tantum nomini tuo decus exoptantes,
» patrocinium nostrum tibi peramanter pollicemur. Datum
» Romæ apud sanctam Mariam Maiorem, sub annulo Pisca-
» toris, die IX. Augusti, M. DC. XXV. Pontificatus nostri anno
» secundo.

Isabella in milites cura & donatiuū. Isabella Religionis officiis perfuncta, militi in castris sti-pendium mensis integrum persolui, vestes ad x. millia fieri donatiui nomine imperauit. *Isabella castra obit.* Sequentibus deinde diebus, interna externàque valli vtriusq; opera spectatum circumiuit, militiæ cultrix iuxtà ac Religionis. *Spinola in vrbem commeatum inuehi curat.* Intereà Spinola ingenti commeatu vrbem diuturnâ obsidione exhaustam instruxit, domósque collocando præsidio descripsit. *Præfectus Bredæ datur Baro Balanconius, vir à virtute notus.* Isabella vrbi gubernandæ Præfectum Baronem Balanconium, Burgundicæ legionis Tribunum, constituit. Eius viri virtus, modestia, vigilantiáque tam erant supra inuidiam notæ, vt nulla militum natio non ei id munus iure meritóque diceret esse deferendum. Ciues, qui vel famâ probitatem eius acceperant, gubernacula ei destinabant, tradíque obtestabantur. Adeò virtus celari non potest, cognitáque amatur. Tum Senatus populo dictus. *Senatus populo Bredano dictus.* Creatus postliminiò Consul Henricus Montens, Iuris prudentiâ clarus, honestáque canitie grauis, qui id munus tum quoque administrabat, cùm vrbs iam vltimùm Regi per fraudem onerariæ nauis eriperetur, Religionis patriæ semper tenax. Collega datus Cornelius vander Locht, pacato vir ingenio, auitæque Religionis custos. Senatores

Gubernationis norma Bredanis ciuibus præscripta.

ceteri,quos virtus & fides ſua Reipublicę commendarat.Ciuibus eadem gubernationis ratio legéſque conſtitutæ, quæ Siluæducenſi vrbi. Quamquam initiò multis de cauſis præſtari omnia non potuêre. Senatus, auſpicato Magiſtratu, Gymnaſium publicum Profeſſoribus Societatis IESV moderandum dedit; quem ordinem ſcilicet Philippus Arſcotanus Dux, Archiducis Iſabellæ iuſſu (literis eius in Curiam allatis) commendatum miſſus erat.

Gymnaſium inſtituendæ iuuentuti Bredanæ à Senatu Societatis IESV, Profeſſoribus delatum.

Quantum denuò Bredæ præſidium impoſitum.

Opera, valli, foſſæq; diruta.

Rebus omnibus ita ritè conſtitutis, commeatibus expeditis, deſignato præſidio peditum millium III. equitum cohortibus VII. vallos,foſſas, operáque quibus vrbem circumuenerat Spinola, prorui iuſſit: ſeruari oſtendíque poſteritati digna, niſi iam ſui vſu, qui maximus fuerat victoriæ tantæ obtinendæ,immortalitatem eſſent conſecuta.Exercitu deinde per interualla præmiſſo, Archiducem Antuerpiam eſt comitatus. Pedites, agminibus Hooghſtratam Bredámque inter partitis, præteruehentem militaris lætitiæ plauſu ſalutarunt.Equitatus haud procul Hooghſtratâ,maximâ in planitie ab Henrico Bergio explicatus, militares ludos bello ſerio ſimillimos præbuit. Turmæ quindenæ hinc inde è diuerſo in alas diſpoſitæ,mutuo occurſu, ſimulatáque dimicatione, dulcis illius belli faciem exhibuêre, qualem inexperti ferè ſibi cogitatione machinantur. Tubarum clangor,equorum curſus atque receptus,pulueris ex humo excitatio, galearum loricarúmque ſplendor,ferri diſtricti fulgor, barritus concurſantium, ignis & fumus, ſtrepitúſque exploſarum fiſtularum, machinarum maiorum interludentium è longinquo ſonus,omnia denique pugnæ ſpectacula, præter ſanguinem & cædem,

Archidux cum exercitu diſcedit Bredâ.

Ludicrum equeſtre à Comite Bergio prabitū.

——metuenda voluptas
Spectanti,pulcherq; timor.

Atque omnium pulcherrimum, ipſe Henricus Bergius cataphractus duos inter amicos Principes auxilio quaſi accurrentes, VVolfgangum VVilhelmum Bauariæ,Iuliæ, Cliuiæ,

Mon-

Montiúmque Ducem, & Ducem Saxoniæ Rudolphum Maximilianum, qui ſimul tres, ludo incruenti belli peracto, ad Archiducis Iſabellæ victricis currum, ſubmiſſis gladijs ſalutabundi accurrêre. Tum Spinola, caſtra tertio ab Antuerpiâ lapide metatus, lætiſſimis omnium qui eum quærebant oculis vocibúſque, vnà cum Archiduce acceptus, vrbem inuectus fuit. Hooghſtratæ cum ſuis Henricus Bergius relinquitur, ad reliquum commeatum Bredæ ſupportãdum.

Archiduces & Spinola in urbem Antuerpienſem ingreſſus. Hooghſtratæ Bergius ſupportando reliquo commeatui relinquitur.

Vltimò ergo commeatu, qui Bredam inuectus fuit, priuſquam hoſtis in æſtiua abiret, Bergius lemniſcum laureæ Spinolææ appenſurus, hoſtem in inſidias elicere ſtuduit, inuitatũ emiſſariorum paucorum, quos ad caſtra præmiſerat, ceteris in inſidijs conſtitutis, qui tum ſubitò exiſterent inuaderentque. Sed hoſtis, ſeu prudentiâ ſeu metu, cùm caſtris non prodiret, Bergius re nullâ geſtâ diſceſſit.

Inſidiæ hoſti à Bergio ſtructæ irrito euentu.

Iſabella dum Antuerpiæ manet, Rubenij pictoris excellentiſſimi penicillo expreſſa, cælóq; in æs inſculpta, ſe Ciuicâ coronatam, auguſtâ ſanè in tabulâ vidit. Digna ſic pingi poſt nobiliſſimum triumphum, nec alterius atque Apellis illius manu. Victrici præbita in Scenam Dauid à Gymnaſio Societatis IESV, nouo dramatis genere, quo poſt Actus ſingulos, tota ſimul rei geſtæ hiſtoria mutarum perſonarum viuis imaginibus iucundiſſimè exhibebatur. Spectarunt pro Iſabellâ, reliqui Aulæ Magnates. Paucos poſt dies quàm intellectum, mouiſſe hoſtem, ſuis in prçſidia dimiſſis; noſter quoque exercitus quaqua verſus in æſtiua diſceſſit. Bruxellam verò vt Spinola cum paucis venit, nouas iterùm gratulationes (etſi celato aduentu vitaret) inuitus coactúſque, accurrentibus omnibus, admiſit. Nuntiis intereà in Hiſpaniam perlatis, Rex Philippus geminâ victoriâ lætus, Bredæ Bayarúmque Braſilienſium recuperatarum, Marchioni Spinolæ pro tot exhauſtis laboribus, tot hoſtibus ſine clade ſuperatis, vrbe tam inexpugnabili ſubiugatâ, ampliſſimum Caſtellæ munus, ſummam Ordinis S. Iacobi Præfecturam admini-

Iſabella victricis icon inſignis à Rubenio expreſſa.

Dauid Tragœdia Archiduci dicata in Collegio Societatis IESV Antuerpiæ.

Hoſte in præſidia abeũte, exercitus noſter miſſus in æſtiua.

Honor Spinolæ ab Hiſpaniæ Rege delatus.

ſtrandam dedit. Nimirum aut id præmium tantæ victoriæ eſſe debuit, aut liberalitas tanti Regis, maiora etiam quàm peti poſſent tribuentis. Vrbanus autem Pontifex Maximus, rerum ad Bredam geſtarum magnitudine excitatus, Iſabellæ inprimis, deinde Spinolæ ſuâ fortitudine felicitatéque, præſtantiſſimis literis eſt gratulatus: quarum exempla cùm ob ſingularem elegantiam, tum ob ſummam ſapientiſſimi Pontificis auctoritatem, publicanda iudicaui. In hanc ſententiam Iſabellæ Archiduci ſcribit:

Vrbani Pont. Max. litera ad Archiducem Iſabellam.

« Eleuauit Dominus potens in prælio, brachium ſuum ſuper gentes, quæ cogitabant ſeruis ſuis mala, & dextera Omnipotentis glorificatur in vobis. Triumphantes gaudio ob clariſſimam Bredæ expugnatæ victoriam, eiuſmodi elogio alloquimur Nobilitatem Tuam, quæ muliebris virtutis laudes ſupergreſſa, ad propugnationem Religionis orthodoxæ feliciter conuertit arma Auſtriacæ potentiæ. Dimicauit militia cæleſtis exercitus in caſtris Tuis; & bellicæ fortitudinis conſtantia, docuit nobiliſſimas nationes, ad tam inſignis obſidionis ſpectaculum commigrantes, nullam arcem in terris tam validis opibus ac propugnaculis muniri, quam cæleſtibus auxiliis armata caſtrenſis virtus non expugnet. Decertaſtis cum hoſte periculorum contemptore, & inauditi terroris artifice. Ipſum è carceribus ſuis immittere in Auſtriacas legiones meditari videbatur Oceanum. Fluminibus ſæuientibus maritima oſtia occluſit, vt caſtra Nobilitatis Tuæ nouo veluti mari ſuperfuſo abſorberent. Ceciderunt impij in foueam quam fecerant, & Dominus regnauit. Auitis ſedibus tumultuantes fluctus cohibuit Oceanus, & abierunt in ſicco flumina. Gratulamur Tibi victoriam totius Eccleſiæ votis expetitam, cui Roma Nationum omnium mater plaudit, quam hiſtoriarum teſtimonia conſequentibus ſæculis oſtentabunt. Eâ verò quàm benè vtatur Nobilitas Tua, ex famæ voce & miniſtrorum noſtrorum literis accepimus. Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtrà ſtationes mili-

tum

» tum in aggeribus excubant: ille verò Angelorum legionibus » eas vrbes armat, in quibus Catholica fides, custos publicæ » tranquillitatis, dominatur. Scimus quàm sollicitâ pietate, & » quàm prudentibus actibus cures, vt è Bredensibus populis » eliminetur hæresis, parens perfidiæ, & seditionum nutrix. » Quare cùm locum minimè relinquas Pontificijs hortatio- » nibus, meritò laudamus & extollimus nominis tui gloriam, » & accuratissimis precibus commendamus Deo Nobilita- » tem Tuam, vt ex tam salutari triumpho eos fructus perci- » pias, quos optat Ecclesia, & formidat impietas, Tibique A- » postolicam benedictionem peramanter impertimur. Da- » tum Romæ, apud Sanctam Mariam maiorem, sub annulo » Piscatoris, die IX. Augusti, M. DC. XXV. Pontificatus nostri » anno secundo.

Vrbani Pont. Max. litera ad Marchionem Spinolam.

» Spinolæ verò ad hunc modum gratulatur: Triumphat » cælum in victoriis Nobilitatis Tuæ, cuius palmæ hæretico- » rum sanguine nutriuntur, & Catholicæ Religionis caput » coronant. Breda expugnata monumentum erit Nationi- » bus atque ætatibus vniuersis bellicæ virtutis Tuæ. Discet or- » bis terrarum, hoc etiam tempore in Italiâ nasci eos Duces, in » quibus Cæsarum & Scipionum gloria reflorescat. Domuisti » hostes pollentes opibus, furentes irâ, & contemptores mor- » tis. Flumina occlusis ostiis iussa sunt cursum mutare, & ag- » mina indignantium aquarum in castra Nobilitatis Tuæ. » Perdomuit omnia fauor cæli, & fortitudinis constantia. » Certè quam Austriacæ potentiæ vrbem præripuerat prodi- » tio metuens lucis, & in dolosis latebris delitescens, eam per » Nobilitatem Tuam recuperauit virtus & ingenium. Ibit in » sæcula Bredensis obsidionis memoria, atque ab eâ artes bel- » landi, & exempla fortitudinis, discent Duces posteritatis. » Inter Italiæ præsentes tumultuantis, & Principum diffiden- » tium procellas, è Bredâ receptâ, adeò lætus hic diuinæ cle- » mentiæ radius Pontificiis sollicitudinibus affulsit, vt Te tan- » ti auctorem boni, Apostolicarum literarum testimonio or-

 nate

nare decreuerimus, patrocinium nostrum pollicentes No- «
bilitati Tuæ; cui diuturnæ vitæ robur precamur, & Apo- «
stolicam benedictionem peramanter impertimur. Datum «
Romæ apud Sanctam Mariam maiorem, sub annulo Pisca- «
toris, die IX. Augusti, M. DC. XXV. Pontificatus nostri an- «
no secundo. «

Magnæ, sed veræ laudes, Pontificio iam oraculo confirmatæ. Et certè, quàm magna ea victoria sit, neque hostes adhuc sentire, recente nimis plagâ; neque nos, nouitate lætitiæ, satis possumus æstimare. Quod vnum aut par aut maius victoriâ quantauis maximâ duci debet; cùm non de Bredæ, sed famæ honorísque iacturâ fuerit decertatum, eius vrbis deditio, quam tantis Europæ motibus, tot Prouinciarum conuocatis auxiliis, tot ærarij exhausti sumptibus, tuendam frustrà fœderati Ordines suscepêre; Hispano Regi, Isabellæ Archiduci, Marchioni Spinolæ, nomen peperit immortale.

Hac vnâ victoriâ, Ordinum fœderatorum existimatio lapsa.

Chronographicum:

REX
BREDAM CEPIT
QVINTA
IVNII.

APPRO-

OBSIDIO BREDÆ
PERFECTA.
H
C
F
K
I
L
N
L
N
L
E
N
M
K
K
G

A
B
B
B.
A
I
K
O
K
I
K
D
A. Statio Marchionis Spinolæ.
B. Statio Magiſtri Equitum.
C. Statio Baronis Barbanconij.
D. Statio Comitis Isenburgici.
E. Statio Paulli Ballionij.
F. Statio Baronis Beauuoixij.
G. Statio Caroli Roma.
H. Statio Comitis Anholtini.
I. Aggeres tormentarij interni.
K. Interior circulus.
L. Niger Agger, vt vocabant.
M. Agger nouus duplici ſepe.
N. Stagna arte facta.
O. Fossa a Marchione iacta longitudine 2200 pedum ad deriuandas aquas.

APPROBATIO.

Obsidio Bredana, descripta à R.P. Hermanno Hvgone, verè sine fuco refert, quàm potenter Deus omnipotens faueat Catholicis castris: vtpote, Auctor ferè in omnibus tamquam oculatus testis, doctè & cum fructu ostendit quàm mirabilis sit Deus in operibus suis. Bruxellæ, x. Nouembris, M. DC. XXV.

Henricus Smeyers S.Th.Lic.Scholasticus Bruxellensis, Librorum Censor.

Cvm Priuilegio Philippi IV. Hispaniarum & Indiarum Regis Catholici, & Potentissimi Belgarum Principis, ad sexennium.

Signat.

I. Cools.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA
BALTHASARIS MORETI.
M. DC. XXVI.